

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση και Τουρκία: Η Ενταξιακή Προοπτική και η Ικανότητα
Προσαρμογής μιας Περιφερειακής Δύναμης

Διπλωματική εργασία

Σαπαντζή Μαρία , Α.Μ. 18/09

Επιβλέπων: Βοσκόπουλος Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής

Θεσσαλονίκη, 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	3
1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση – Σύντομο Ιστορικό	4
2. Ε.Ε. και Διεύρυνση: Η πολιτική της Διεύρυνσης και οι επιπτώσεις της	10
2.1. Η σημασία της Διεύρυνσης για την Ε.Ε	10
2.2. Ιστορική Διαδρομή των διευρύνσεων.....	11
2.3. Η Διεύρυνση της Ε.Ε.: η διαδικασία ένταξης μιας.....	20
χώρας στην Ε.Ε.	20
2.4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις.....	23
3. Η Τουρκική Υποψηφιότητα	24
3.1. Ιστορική και Πολιτική Αναδρομή της σύγχρονης Τουρκίας.....	28
3.2. Περίοδος 1923-1990.....	28
3.3. Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία μετά το 1990.....	35
3.4. Ιστορική αναδρομή των σχέσεων Τουρκίας - ΕΚ/ΕΕ από τη δεκαετία του 1960 ως σήμερα	39
3.5. Προενταξιακή στρατηγική της Τουρκίας	43
3.6. Η πρόοδος που παρουσίασε η Τουρκία όσον αφορά στην πορεία ένταξής της στην Ε.Ε. και τομείς στους οποίους χρειάζεται περαιτέρω βελτίωση και ενίσχυση	47
3.7. Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου	59
4. Η Τουρκία εντός και εκτός συνόρων	62
4.1. Η Κατάσταση στην Τουρκία Σήμερα	62
4.2 Η Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη	64
4.3. Ευρωπαϊκές Επιφυλάξεις	66
4.4. Όφελος και Κόστος για την Τουρκία.....	69
4.4.1. Τα οφέλη της Ένταξης:	69
4.4.2. Το Κόστος της Ένταξης:	71
4.5. Όφελος και Κόστος για την Ευρωπαϊκή Ένωση.....	73
4.5.1. Το Όφελος της Ένταξης.....	73
4.5.2. Το Κόστος της Ένταξης	74
4.6. Η Βιωσιμότητα της Ε.Ε και η ικανότητα απορρόφησης νέων μελών	74
4.7. Τελικά Συμπεράσματα.....	75
5. Βιβλιογραφία.....	78

Πρόλογος

Σύμφωνα με τη διακήρυξη του Λάακεν η Ευρώπη είναι « η Ήπειρος των ανθρωπιστικών αξιών, της Μάγκνα Κάρτα, της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων, της Γαλλικής επανάστασης, της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, η ήπειρος της ελευθερίας, της αλληλεγγύης και πάνω από όλα της ποικιλομορφίας, έννοια που εμπερικλείει το σεβασμό των γλωσσών, των πολιτισμών και των παραδόσεων του άλλου. Το μοναδικό σύνορο που χαράσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά τη Δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η Ένωση είναι ανοιχτή μόνο για χώρες που σέβονται ορισμένες θεμελιώδεις αξίες, όπως τις ελεύθερες εκλογές, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και το κράτος δικαίου». Η Ευρώπη αποτελεί μία κανονιστική δύναμη που λειτουργεί ονομαστικά με βάση κοινές αξίες και το κοινοτικό κεκτημένο.

Η φύση και η μελλοντική κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι το κεντρικό ζήτημα στην πανευρωπαϊκή πολιτική, αλλά και στην εθνική πολιτική των κρατών μελών. Συγκεκριμένα αυτό περιλαμβάνει την τελική έκταση της Ένωσης, τα όρια σε νέα διεύρυνση, το ρυθμό ένταξης νέων μελών, την επέκταση της ιδιότητας μέλους σε σχέση με την εσωτερική ολοκλήρωση, το μέλλον της ως πολιτική ένωση, των γεωγραφικών ορίων της Ευρώπης για λόγους ιδιότητας μέλους και την αντικειμενική ικανότητα απορρόφησης νέων μελών. Η εσωτερική δομή, οι διαδικασίες και οι πολιτικές υπόκεινται σε σταθερή πολιτική συζήτηση. Τα συγκεκριμένα ζητήματα περιλαμβάνουν αυτή τη στιγμή το μέλλον της συνταγματικής συνθήκης, την διεύρυνση στα Βαλκάνια και την τουρκική ένταξη - προβλήματα οικονομικής εντιμότητας και δημοκρατικής υπευθυνότητας, σχετική οικονομική βιωσιμότητα, - η αναθεώρηση των κανόνων του σύμφωνου σταθερότητας και ανάπτυξης και η κοινή αγροτική πολιτική.

Η Τουρκία υπέβαλε αίτηση πλήρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1987, ενώ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι την αναγνώρισε ως υποψήφια χώρα για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μόλις το 1999. Τα οφέλη αλλά και οι προκλήσεις για την Τουρκία είναι πολύπλευρα και σημαντικά τόσο για την ίδια όσο και για ολόκληρη την

Ευρώπη. Ο προβληματισμός για την Τουρκία προκύπτει από την εσωτερική δομή του τουρκικού κράτους, την επάρκεια ή μη των δημοκρατικών θεσμών της χώρας, τη συμμόρφωσή της με το διεθνές δίκαιο.

1. Η Ευρωπαϊκή Ένωση – Σύντομο Ιστορικό

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μια ιδιότυπη υπερεθνική και διακυβερνητική ένωση κρατών που δημιουργήθηκε για να διασφαλίσει την σταθερότητα καθώς και να προάγει και να βελτιώσει την συνεργασία μεταξύ των χωρών που την απαρτίζουν σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Μελετώντας την βιβλιογραφία για την απαρχή και την ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται σαφές ότι στα μέσα του περασμένου αιώνα η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης δεν αποτελούσε παρά ένα όνειρο για φιλοσόφους και οραματιστές. Η ιδέα αυτή, μάλιστα, συμπυκνώθηκε σε μια φράση που αποτέλεσε την επιγραμματική διατύπωση μιας ολόκληρης ιδεολογίας: Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης. Ο Victor Hugo, για παράδειγμα, οραματιζόταν τις ειρηνικές «Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης», εμπνεόμενες από ανθρωπιστικά ιδεώδη. Έτσι, τον Αύγουστο του 1849, κατά την διάρκεια της προεδρίας του στο συνέδριο ειρήνης του Παρισιού, προδιέγραψε την Ευρώπη του μέλλοντος λέγοντας: «Θα έλθει μια μέρα που, εσύ Γαλλία, εσύ Ρωσία, εσύ Αγγλία, εσύ Γερμανία, εσείς, όλα τα έθνη της ηπείρου, χωρίς να χάσετε τις ιδιαίτερες ιδιότητές σας και την ένδοξη ατομικότητά σας, θα συγχωνευτείτε σε μια υπέρτερη ενότητα και θα αποτελέσετε την ευρωπαϊκή αδελφότητα...Θα έλθει μια μέρα που θα δούμε αυτές τις δύο τεράστιες ομάδες, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης να τείνουν το χέρι πάνω από τις θάλασσες...».

Στα χρόνια που ακολούθησαν, παρά τις δυσμενείς οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που επέφερε η λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η ιδέα της

ευρωπαϊκής συνεργασίας και συσσωμάτωσης ολοένα και κέρδιζε έδαφος¹. Το γεγονός αυτό πιστοποιείται από την δημιουργία ομάδων και κινήσεων που αποσκοπούσαν στην διάδοση και υλοποίησή της. Μια εξ αυτών ήταν η Πανευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτέλεσε όχι μόνο την αφετηρία αλλά και την εγερτήρια δύναμη για την πραγματοποίηση του μεγάλου ενοποιητικού εγχειρήματος.

Έτσι, το 1929 ο Aristide Briand, Γάλλος επίτιμος Πρόεδρος της Πανευρωπαϊκής Ένωσης, πρότεινε από το βήμα της Κοινωνίας των Εθνών την ένωση των ευρωπαϊκών λαών με ένα είδος ομοσπονδιακού δεσμού. Η ένωση αυτή θα δρούσε κυρίως σε οικονομικό επίπεδο και ο ομοσπονδιακός δεσμός δεν θα έθιγε την κυριαρχία των κρατών που θα την αποτελούσαν. Όμως, η αντίφαση μεταξύ ομοσπονδιακού δεσμού και διασφάλισης της εθνικής κυριαρχίας ήταν εκείνη που προκάλεσε επιφυλακτικές μέχρι άκρως αρνητικές αντιδράσεις των ευρωπαϊκών χωρών. Κατά συνέπεια, η ιδέα αυτή δεν βρήκε πρόσφορο έδαφος για να προωθηθεί.

Ωστόσο, μια νέα ελπίδα για την ενοποίηση της Ευρώπης γεννήθηκε από τα συντρίμια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, όταν η οικονομική αποστέωση και ο φόβος ενός νέου πολέμου ήταν κυρίαρχα στους λαούς της Ευρώπης. Τότε, όσοι είχαν προβάλλει αντίσταση στον ολοκληρωτισμό κατά την διάρκεια του πολέμου ήταν αποφασισμένοι να βάλουν ένα τέλος στο μίσος και την αντιπαλότητα στην Ευρώπη και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για μια σταθερή ειρήνη και ευημερία. Χαρακτηριστική είναι η πρόταση του Βρετανού Πολιτικού Winston Churchill σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης την 19η Σεπτεμβρίου 1946 τονίζοντας το εξής: «Αυτό που πρέπει να κάνουμε είναι να επαναδημιουργήσουμε την ευρωπαϊκή οικογένεια ή το μεγαλύτερο, κατά το δυνατό, μέρος της και να της παράσχουμε μια δομή υπό το καθεστώς της οποίας θα βιώσει ειρηνικά, ασφαλώς και ελεύθερα. Πρέπει να οικοδομήσουμε ένα είδος Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης»². Η ομιλία του Churchill είχε μεγάλη απήχηση σε

---

¹ Για περισσότερα βλέπε Δασκάλου Γ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Ιστορία- Συνθήκες- Θεσμοί- Διευρύνσεις- Βασικές Πολιτικές, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική 1996, σελ. 9-15

² Για περισσότερα βλέπε Δασκάλου Γ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Ιστορία- Συνθήκες- Θεσμοί- Διευρύνσεις- Βασικές Πολιτικές, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική 1996, σελ. 21-28.

πολλές ευρωπαϊκές χώρες και επανέθεσε σε κίνηση την διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, εμφυσώντας της νέα ιδεολογική πνοή.

Πρώτη προσπάθεια του ενοποιητικού εγχειρήματος αποτέλεσε η υπογραφή της ιδρυτικής συνθήκης του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (ΟΕΟΣ)³ στις 16 Απριλίου του 1948 με την συμμετοχή των ακόλουθων δεκαέξι κρατών: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Μεγάλη Βρετανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ελβετία, Τουρκία. Ο ΟΕΟΣ δημιουργήθηκε με σκοπό τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, την δημιουργία ενός πολυμερούς συστήματος πληρωμών και την απελευθέρωση των ανταλλαγών με την υιοθέτηση «κωδικών απελευθέρωσης» και την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών. Ωστόσο, η πρώτη προσπάθεια συνεργασίας των ευρωπαϊκών κρατών δεν περιορίστηκε μόνο στο οικονομικό πεδίο αλλά επεκτάθηκε και στο στρατιωτικό, αρχικά με την σύναψη μιας συνθήκης συμμαχίας και αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ της Γαλλίας και της Βρετανίας στις 4 Μαρτίου 1947 στην Δουνκέρκη. Την σύναψη της συνθήκης αυτής ακολούθησε μια δεύτερη κατόπιν πρόσκλησης των δυο χωρών σε άλλες προκειμένου να προσχωρήσουν στο σύστημα αμοιβαίας εγγυήσεως της Δουνκέρκης. Έτσι, μια συνθήκη Οικονομικής, Κοινωνικής, Πολιτισμικής Συνεργασίας και Συλλογικής Άμυνας, αποκαλούμενη ως «Δυτική Ένωση», υπογράφηκε στις 17 Μαρτίου 1947 στις Βρυξέλλες μεταξύ Βελγίου, Βρετανίας, Γαλλίας, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου. Η συνθήκη, ισχύος πενήντα ετών, πέρα της ενεργοποίησης του συστήματος αμοιβαίας εγγυήσεως που προέβλεπε σε περίπτωση απειλής από οποιονδήποτε και αν προερχόταν, προέβλεπε και την δημιουργία ενός δικτύου πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων, ορίζοντας ακόμη, ότι τα συμβαλλόμενα μέρη θα μπορούσαν με κοινή απόφασή τους «να καλέσουν άλλα κράτη να προσχωρήσουν σε αυτή». Όμως, παρά το γεγονός ότι οι προσπάθειες των δύο οργανισμών για ενοποίηση σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και

---

³ Η υπογραφή της ιδρυτικής συνθήκης του ΟΕΟΣ πραγματοποιήθηκε κατόπιν αμερικανικής πρωτοβουλίας, καθώς για να συνεχιστεί και να αυξηθεί η αμερικανική βοήθεια προς τα ευρωπαϊκά κράτη απαραίτητος όρος ήταν η συμμετοχή τους σε ένα οργανισμό, ο οποίος θα ήταν επιφορτισμένος με την συλλογική διαχείριση της βοήθειας και την επεξεργασία ενός προγράμματος για την ευρωπαϊκή ανοικοδόμηση.

στρατιωτικό επίπεδο ήταν πολλαπλές και συνεχείς, την άνοιξη του 1950 έγινε πλέον σαφές ότι το ενοποιητικό εγχείρημα δεν μπορούσε να «βρει τον βηματισμό» του μέσα στις δομές του ΟΕΟΣ και της Δυτικής Ένωσης⁴. Η αδυναμία της ενσάρκωσης του ευρωπαϊκού οράματος μέσω αυτών επέβαλλε την επιδίωξή του μέσω της δρομολόγησης της ολοκλήρωσης σε περιορισμένους τομείς στρατηγικής σημασίας. Έτσι, στις 9 Μαΐου 1950, ο υπουργός εξωτερικών και πρώην πρωθυπουργός της Γαλλίας Robert Schuman, ενστερνιζόμενος την ιδέα που αρχικά είχε συλλάβει ο Jean Monnet⁵, πρότεινε να τεθεί η παραγωγή άνθρακα και χάλυβα της Γαλλίας και Γερμανίας υπό μια κοινή ανώτατη αρχή σε έναν οργανισμό στον οποίο θα μπορούσαν να συμμετάσχουν και άλλες χώρες της Ευρώπης. Βέβαια, η ιδέα της οικονομικής συνεργασίας σε τομείς της παραγωγικής διαδικασίας δεν ήταν πρωτότυπη. Πρωτότυπο ήταν το θεσμικό της περίβλημα, η θέσπιση δηλαδή μιας ανώτατης αρχής με υπερεθνικό χαρακτήρα, το οποίο της προσέδιδε μια ευρύτατη πολιτική διάσταση. Οι αποφάσεις του οργάνου αυτού, του οποίου τα μέλη δεν θα ήταν εξαρτημένα από τις εθνικές κυβερνήσεις, ναί μεν θα εκτελούνταν άμεσα στα κράτη μέλη αλλά θα ήταν υποκείμενες στον έλεγχο ενός δικαιοδοτικού οργάνου. Πρέπει να σημειωθεί ότι το όλο εγχείρημα- με την υπαγωγή του άνθρακα και χάλυβα, δυο προϊόντων απαραίτητων για τους πολεμικούς εξοπλισμούς- είχε διττή σημασία. Από την μια πλευρά είχε ως στόχο να κάνει αδύνατη μια νέα σύγκρουση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας και από την άλλη πλευρά, να θέσει την βάση για την δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας. Η πρόταση έγινε δεκτή εκτός από την Δυτική Γερμανία και από την Ιταλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία, οι οποίες κατόπιν εντατικών διαπραγματεύσεων υπέγραψαν την ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) στις 18 Απριλίου 1951 στο Παρίσι. Επρόκειτο ουσιαστικά για μια συνθήκη πεντηκονταετούς διάρκειας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952 και προέβλεπε την

---

⁴ Ο ΟΕΟΣ αποτελεί τον πρόγονο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Ο μετασχηματισμός του ΟΕΟΣ σε ΟΟΣΑ πραγματοποιήθηκε με την σύμβαση της 14ης Δεκεμβρίου 1960, δώδεκα χρόνια μετά την ίδρυσή του και αφού πλέον είχε συντελεστεί η οικονομική ανασυγκρότηση της Ευρώπης.

⁵ Ήταν επικεφαλής της Επιτροπής Προγραμματισμού για τον εκσυγχρονισμό της Γαλλίας, με μεγάλη διεθνή εμπειρία από την θητεία του στην Κοινωνία των Εθνών ως αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας, και σε διασυμμαχικά όργανα κατά την διάρκεια των δύο παγκοσμίων πολέμων. Αν και δεν υπήρξε εκλεγμένος ηγέτης, ήταν ο άνθρωπος που άφησε το εντονότερο αποτύπωμα στην ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αποκαλούμενος για τον λόγο αυτό «πατέρας της Ευρώπης».

εγκαθίδρυση μιας κοινής αγοράς άνθρακα και χάλυβα με την κατάργηση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών, την απαγόρευση των διακρίσεων και των επιδοτήσεων ή κρατικών επιχορηγήσεων. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) αποτέλεσε την αφετηρία μιας σειράς πρόσθετων κοινοτήτων που δημιουργήθηκαν με στόχο την υλοποίηση της ευρωπαϊκής ιδέας όπως την οραματίστηκαν οι φιλόσοφοι του προηγούμενου αιώνα και που οδήγησαν σε αυτό που αποκαλούμε σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση. Λίγα χρόνια ύστερα από την ίδρυση της ΕΚΑΧ, και έχοντας ως κοινό στόχο την διασφάλιση πλήρους ελευθερίας κινήσεων στην προώθηση της ευρωπαϊκής ιδέας, σε συνεδρίασή τους στην Μεσσήνη της Ιταλίας (Ιούνιος 1955) οι υπουργοί Εξωτερικών των 6 ιδρυτικών κρατών- μελών της αποφάσισαν την επέκταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στο σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, στις 25 Μαρτίου 1957 υπογράφηκαν στο Καπιτώλιο της Ρώμης οι ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), οι οποίες επικυρώθηκαν σύντομα και τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958. Η πρώτη είχε ως σκοπό την δημιουργία των αναγκαίων συνθηκών για την ταχεία ίδρυση και ανάπτυξη της πυρηνικής βιομηχανίας ενώ η δεύτερη αποσκοπούσε στην δημιουργία μιας κοινής αγοράς. Η κοινή αυτή αγορά προϋπέθετε την πραγματοποίηση μιας τελωνειακής ένωσης, η οποία συνεπαγόταν την κατάργηση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών μεταξύ των κρατών- μελών καθώς και την υιοθέτηση κοινού εξωτερικού δασμολογίου κατά την διάρκεια μιας μεταβατικής περιόδου δέκα ετών. Κατά την ίδια περίοδο θα καταργούνταν οι φραγμοί στην ελεύθερη διακίνηση των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Λίγα χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, συγκεκριμένα στις 4 Ιανουαρίου 1960, με προτροπή του Ηνωμένου Βασιλείου ιδρύεται με την Σύμβαση της Στοκχόλμης η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) , στην οποία ανήκουν και ορισμένες χώρες που δεν ανήκουν στην ΕΟΚ, ενώ στις 8 Απριλίου του 1965 υπογράφεται μια συνθήκη με την οποία συγχωνεύονται τα εκτελεστικά όργανα των τριών Κοινοτήτων που ήδη υπήρχαν και δημιουργούνται ένα ενιαίο Συμβούλιο και μια ενιαία Επιτροπή. Η συνθήκη αυτή τίθεται σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1967. Δυο χρόνια αργότερα (1-2/12/1969) στην σύνοδο Κορυφής της Χάγης, οι πολιτικοί ηγέτες

της ΕΟΚ αποφασίζουν να προωθήσουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ανοίγοντας τον δρόμο για την πρώτη διεύρυνση της ΕΕ. Η ημερομηνία αυτή θεωρείται αρκετά σημαντική διότι σηματοδοτεί την απαρχή αυτού που αποκαλούμε σήμερα διευρυμένη Ευρώπη. Την ημερομηνία αυτή ακολούθησαν 6 σημαντικές διευρύνσεις με αποτέλεσμα τα 6 αρχικά μέλη να γίνουν 27 σήμερα. Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση άρχισε σταδιακά να πραγματοποιείται, ακολουθούμενη από νέες σημαντικές ρυθμίσεις που είχαν ως στόχο να διευκολύνουν την συνεργασία και την ομαλή «συμβίωση» των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια τέτοια ρύθμιση αποτελεί η κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα των χωρών που είναι μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως ορίστηκε με την υπογραφή της Συμφωνίας του Σένγκεν στις 14 Ιουνίου 1985. Επίσης, τον Φεβρουάριο του 1992 υπογράφεται στο Μάαστριχ μια από τις σημαντικότερες Συνθήκες που αφορούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993. Η συνθήκη αυτή έθεσε τις βάσεις για μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, μια στενότερη συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων, καθώς και για την δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης, περιλαμβανομένου του ενιαίου νομίσματος. Το ενιαίο νόμισμα, το ευρώ, εισήχθη στις χρηματαγορές και άρχισε να χρησιμοποιείται στις συναλλαγές (πλην των 7 μετρητών) το 1999, ενώ χαρτονομίσματα και κέρματα κυκλοφόρησαν τρία χρόνια αργότερα στις χώρες της Ευρωζώνης.⁶ Οι μεταρρυθμίσεις δεν σταμάτησαν εκεί. Τον Μάρτιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας καθόρισε μια νέα στρατηγική για την αύξηση της απασχόλησης στην ΕΕ, τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής σε μια Ευρώπη που βασίζεται στην γνώση. Η στρατηγική της Λισσαβόνας περιλαμβάνει την ενθάρρυνση της καινοτομίας και των επιχειρηματικών επενδύσεων, καθώς και τον εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Ευρώπης προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες της κοινωνίας της πληροφορίας. Τελευταία ημερομηνία σταθμός στην ιστορική διαδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης

---

⁶ Δασκάλου Γ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Ιστορία- Συνθήκες- Θεσμοί-Διευρύνσεις- Βασικές Πολιτικές», εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα 1996.

αποτελεί η υπογραφή του Ευρωπαϊκού Συντάγματος στην Ρώμη στις 29 Οκτωβρίου 2004.

Όπως κατέστη φανερό, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει μια σημαντική ιστορία, που σηματοδοτεί τις προσπάθειες που έγιναν και που συνεχίζουν να γίνονται ακόμη και σήμερα προκειμένου να επιτευχθεί όσο το δυνατόν καλύτερα η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να γίνουν πραγματικότητα τα οράματα των φιλοσόφων του προηγούμενου αιώνα.

2. Ε.Ε. και Διεύρυνση: Η πολιτική της Διεύρυνσης και οι επιπτώσεις της

2.1. Η σημασία της Διεύρυνσης για την Ε.Ε

Επί πολλές δεκαετίες, η διεύρυνση ήταν στο επίκεντρο της ανάπτυξης της Ε.Ε. Είναι στην ίδια τη φύση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να υπερβεί τη διαίρεση της Ευρώπης και να συμβάλλει στην ειρηνική ενοποίηση της ευρωπαϊκής ηπείρου. Από πολιτική άποψη, η διεύρυνση της Ε.Ε. συνέβαλε στην αντιμετώπιση αλλαγών θεμελιώδους σημασίας όπως η πτώση των δικτατορικών καθεστώτων και η κατάρρευση του κομμουνισμού. Συνέβαλε, επίσης, στην εδραίωση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της σταθερότητας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.⁷ Η διεύρυνση αντικατοπτρίζει την ουσία της Ε.Ε. ως ήπιας δύναμης η οποία έχει επιτύχει πολύ περισσότερα με την έλξη βαρύτητας που ασκεί από ό, τι θα είχε πετύχει με άλλα μέσα. Από οικονομικής πλευράς, η διεύρυνση συνέβαλε στην αύξηση της ευημερίας και της ανταγωνιστικότητας και επέτρεψε στη διευρυμένη Ένωση να ανταποκριθεί καλύτερα στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης. Το αποτέλεσμα ήταν άμεσα οφέλη για την Ευρώπη γενικότερα.

---

⁷ Μαραβέγιας Ναπολέων – Τσινισιζέλης Μιχάλης, « Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές, 50 χρόνια», εκδόσεις θεμέλιο, 2007

Η διεύρυνση συνέβαλε στην αύξηση της βαρύτητας της Ε.Ε. παγκοσμίως και την κατέστησε ισχυρότερο διεθνή παράγοντα. Η Ε.Ε. αντιμετωπίζει με σοβαρότητα τα ζητήματα που συνδέονται με το ρυθμό διεύρυνσης. Για να αποφευχθούν οι υπερβολές στην ανάληψη δεσμεύσεων, η Ε.Ε. τηρεί τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει έναντι των χωρών που συμμετέχουν ήδη στη διαδικασία αλλά είναι επιφυλακτική σε ό, τι αφορά την ανάληψη νέων δεσμεύσεων. Επίσης, εφαρμόζονται αυστηρές προϋποθέσεις σε όλες τις υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες. Οποιαδήποτε πρόοδος στην ενταξιακή διαδικασία εξαρτάται από την πρόοδο κάθε χώρας στην επίτευξη πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Δεδομένου ότι η ενταξιακή διαδικασία απαιτεί μακροχρόνια προσπάθεια, είναι απαραίτητο να παρέχονται κίνητρα στις υποψήφιες χώρες ώστε να συνεχίζουν τις μεταρρυθμίσεις. Η Ε.Ε. πρέπει ακόμη να αυξήσει τη διαφάνεια της εν λόγω διαδικασίας. Γενικά, η διεύρυνση αποτελεί ένα από τα πιο αποτελεσματικά εργαλεία της Ε.Ε. Πρόκειται για μια διαδικασία που συμβάλλει στην πολύπλευρη προσαρμογή των χωρών οι οποίες επιδιώκουν την ένταξή τους σε ένα ευρωπαϊκό πρότυπο (EU Model). Δημιουργείται, έτσι, ένας συνεχώς διευρυμένος χώρος ειρήνης, σταθερότητας, ευημερίας, δημοκρατίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κράτος δικαίου.

2.2. Ιστορική Διαδρομή των διευρύνσεων

Με την υπογραφή των τριών ιδρυτικών Συνθηκών της Ε.Κ.Α.Χ., της Ε.Κ.Α.Ε. και της Ε.Ο.Κ., από τα έξι (6) κράτη-μέλη, η ιδέα της ενωμένης Ευρώπης άρχισε να γίνεται πραγματικότητα. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θέλησε να συμμετέχει σ' αυτήν την πορεία, αν και ήταν από τους πρωτεργάτες της διαδικασίας ολοκλήρωσης, και τάχθηκε εναντίον της μεταβίβασης κυριαρχικών δικαιωμάτων σε ένα υπερεθνικό οργανισμό, προτείνοντας τη δημιουργία μιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Η άρνηση των υπολοίπων κρατών-μελών να δεχθούν την πρόταση του Ηνωμένου Βασιλείου, οδήγησε το τελευταίο να αναλάβει πρωτοβουλίες οι οποίες κατέληξαν στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών (Ε.Ζ.Ε.Σ.). Η Ε.Ζ.Ε.Σ.

δημιουργήθηκε το 1959 έχοντας ως μέλη – εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο – τη Νορβηγία, τη Σουηδία, τη Δανία, την Αυστρία, την Πορτογαλία και την Ελβετία⁸. Οι επιτυχημένες προσπάθειες της Ε.Ο.Κ., στο αρχικό κυρίως στάδιο με την απελευθέρωση του εμπορίου, αλλά και τα αρνητικά αποτελέσματα που είχε η Ε.Ζ.Ε.Σ., ώθησαν το Ηνωμένο Βασίλειο να αλλάξει στάση. Έτσι το 1961, μαζί με τη Δανία, την Ιρλανδία και τη Νορβηγία, το Ηνωμένο Βασίλειο υπέβαλλε αίτηση ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η ένταξη όμως των παραπάνω χωρών – εκτός της Νορβηγίας⁹ - πραγματοποιήθηκε μετά από αρκετά χρόνια και ύστερα από υπερπήδηση πολλών εμποδίων πολιτικής φύσεως¹⁰. Έτσι, η συνθήκη προσχώρησης των νέων μελών υπογράφηκε την 22η Ιανουαρίου 1972 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1973 από τα τρία πλέον κράτη-μέλη, την Ιρλανδία, τη Δανία και την Μεγάλη Βρετανία¹¹.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι στις διαπραγματεύσεις της Κοινότητας με την Βρετανία ανέκυψαν τρία ακανθώδη προβλήματα: το ύψος της βρετανικής εισφοράς στον κοινοτικό προϋπολογισμό, το καθεστώς της εισαγωγής ζάχαρης στη Βρετανία από τις χώρες της Κοινοπολιτείας και το καθεστώς εισαγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων από τη Νέα Ζηλανδία. Από τα τρία προβλήματα, το πλέον δισεπίλυτο ήταν εκείνο της βρετανικής συμμετοχής στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Λόγω της φύσης της βρετανικής οικονομίας και των δημοσιονομικών ρυθμίσεων που είχαν υιοθετηθεί από τις ιδρύτριες χώρες, η Βρετανία θα έπρεπε να καταβάλει ένα δυσανάλογα υψηλό τίμημα – υψηλές γεωργικές εισφορές επί των εισαγομένων προϊόντων από τρίτες χώρες, τελωνειακούς δασμούς και έσοδα από το ΦΠΑ – ενώ ο περιορισμένος γεωργικός τομέας της δεν θα της επέτρεπε να απορροφήσει ανάλογο ποσοστό των κοινοτικών δαπανών. Αδυνατώντας λοιπόν, να επιτύχει προς όφελός της την εφαρμογή της «δίκαιης απόδοσης», βάσει της οποίας κάθε κράτος-μέλος συνεισφέρει ένα ποσό περίπου ισοδύναμο με αυτό που

⁸ Βλ. Μαλκίδης Θ., «Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος», Γόρδιος, 2004, σελ. 104.

⁹ Η Νορβηγία δεν ολοκλήρωσε τη διαδικασία ένταξης γιατί το δημοψήφισμα που διοργανώθηκε για την έγκριση της συνθήκης προσχώρησης απορρίφθηκε από το νορβηγικό λαό με ποσοστό 54%

¹⁰ Συγκεκριμένα το 1961, ο Πρόεδρος της Γαλλίας De Gaulle απέτρεψε την ένταξη αρνούμενος και έτσι η διαδικασία διακόπηκε, οδηγώντας τους Βρετανούς στην απόσυρση της αίτησής τους. Νέα αίτηση των Βρετανών το 1967 προσκρούει σε καινούργια άρνηση του De Gaulle, ο οποίος δεν απέτρεψε την έναρξη των διαπραγματεύσεων, εκτιμώντας ότι η διεύρυνση των Κοινοτήτων θα άλλαζε τη φυσιογνωμία τους.

¹¹ Βλ. Πανάγου- Τσουντα, «Παγκοσμιοποίηση, Ολοκλήρωση και Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία»

λαμβάνει από τις κοινοτικές δαπάνες, η Βρετανία επιδίωξε να διαπραγματευτεί μια προοδευτική συμφωνία στον κοινοτικό προϋπολογισμό και οι ιδρύτριες χώρες αποδέχθηκαν να της παράσχουν μια επταετή μεταβατική περίοδο, χωρίς ωστόσο, η αρχική αυτή συμφωνία να αποκλείει τις διαφωνίες που προκαλούνται από τη σύγκρουση των αριθμών¹². Την προς βορρά διεύρυνση ακολούθησε η προς νότο και πρώτη η Ελλάδα, ένα χρόνο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, την 12η Ιουνίου 1975, υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στην Κοινότητα με σκοπό να εμπεδώσει το δημοκρατικό καθεστώς της, να ενισχύσει τη διεθνή θέση της έναντι της Τουρκίας και να επιταχύνει την οικονομική της ανάπτυξη¹³. Άλλωστε η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα που είχε αποτελέσει συνδεδεμένο μέλος της Κοινότητας με τη Συμφωνία Σύνδεσης των Αθηνών της 9ης Ιουλίου 1961. Η Συμφωνία, ωστόσο, αυτή – που προέβλεπε τον δασμολογικό αφοπλισμό των δύο μερών κατά τη διάρκεια μιας μεταβατικής περιόδου, διπλάσιας διάρκειας για την Ελλάδα, και τη χορήγηση οποιός συμφώνησε στην έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, παρακάμφτηκαν τα εμπόδια, ανοίγοντας το δρόμο για την πρώτη διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. οικονομικής βοήθειας στην τελευταία και έκανε ρητή μνεία της δυνατότητάς της να καταστεί πλήρες μέλος της Κοινότητας – είχε «παγώσει» κατά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας από το 1967 έως και το 1974. Η σχετική γνωμοδότηση της Επιτροπής για την αίτηση ένταξης της Ελλάδας στην Κοινότητα ήταν κατά βάση αρνητική, επικαλούμενη την καθυστέρηση της ελληνικής οικονομίας και τη μη ετοιμότητα του διοικητικού μηχανισμού της Ελλάδας να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της ένταξης. Η ευρύτερη, ωστόσο, απήχηση του πολιτικού κύρους του πρωθυπουργού της χώρας Κωνσταντίνου Καραμανλή στις

ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και ιδίως οι στενές σχέσεις του με τον πρόεδρο της Γαλλίας Giscard d' Estaing και το Γερμανό καγκελάριο Schmidt ανέτρεψαν το αρνητικό κλίμα και δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε το Συμβούλιο να μην αποδεχθεί τη γνωμοδότηση της Επιτροπής και να αποφασίσει, ότι η εμπέδωση της ελληνικής δημοκρατίας προείχε

---

¹² Βλ. Χριστοδουλίδης Θ, στο Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, τ. Α':66

¹³ Βλ. Μαλκίδης Θ., «Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος», σελ. 106

οποιοδήποτε άλλου παράγοντα. Έτσι έγινε δυνατή η έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, το 1976, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή της Συμφωνίας των Αθηνών την 28η Μαΐου 1979 και την προσχώρηση της Ελλάδας στις συνθήκες της ΕΟΚ και της ΕΚΑΕ. Ένα μήνα αργότερα η ελληνική βουλή κύρωσε τη συμφωνία εντάξεως, η οποία άρχισε να ισχύει από την 1^η Ιανουαρίου 1981. Παράλληλα, έγινε δεκτή και η αίτηση προσχώρησης της χώρας στην ΕΚΑΧ. Έτσι, λοιπόν, μετά την κύρωση προσχώρησης από το ελληνικό κοινοβούλιο αλλά μετά τις ανάλογες αποφάσεις των κοινοβουλίων των κρατών- μελών, η Ελλάδα έγινε το δέκατο μέλος των Κοινοτήτων¹⁴. Ακολουθώντας το παράδειγμα της Ελλάδας, άλλες δύο μεσογειακές χώρες, η Ισπανία και η Πορτογαλία, μετά την ανάκαμψη της δημοκρατίας στα εδάφη τους¹⁵, ζήτησαν την ένταξη τους στην Κοινότητα. Για τις χώρες αυτές, η ένταξη τους στην Κοινότητα είχε ιδιαίτερη σημασία, κυρίως για τη διασφάλιση του δημοκρατικού καθεστώτος και την ευρωπαϊκή κατεύθυνσή τους. Όπως φάνηκε, το επιχείρημα της σταθεροποίησης του νεότευκτου δημοκρατικού καθεστώτος επέδρασε, και στην περίπτωση τους, σημαντικά στην αποδοχή του αιτήματός τους. Η εισδοχή λοιπόν, των δύο ιβηρικών χωρών θα επέτρεπε την αποκατάσταση της γεωγραφικής ισορροπίας στην Κοινότητα και θα αύξανε τις εξαγωγές κρέατος και γαλακτοκομικών προϊόντων από τις βόρειες. Η κύρωση της προσχώρησης έγινε από την ελληνική βουλή με τον Ν. 945/1979. Η Ισπανία και η Πορτογαλία μόλις είχαν απαλλαγεί από τα δικτατορικά καθεστώτα του Φράνκο (Franco) και του Σαλαζάρ (Salazar) αντίστοιχα. Τα προβλήματα, ωστόσο, για την προσχώρησή τους ήταν πολλά και δυσχερή στην αντιμετώπιση τους με συνέπεια την παράταση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Πιο συγκεκριμένα, η Πορτογαλία υπέβαλε την αίτηση εντάξεως την 28η Μαρτίου 1977 και η Ισπανία, δύο μήνες αργότερα, την 25η Ιουνίου. Χρειάστηκαν όμως οκτώ χρόνια για να διασκελίσουν το κατώφλι της Κοινότητας. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι, τα εμπορικά πλεονάσματα που παρείχαν στις δύο χώρες οι προτιμησιακές συμφωνίες που είχαν συνάψει με την ΕΟΚ – η Ισπανία, το 1970 και η Πορτογαλία, το 1972 – είχαν ως συνέπεια ένα μικρό πλεόνασμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο στις σχέσεις τους με την Κοινότητα. Εκτός από την παραπάνω επισήμανση, η

¹⁴ βλ. Χριστοδουλίδης Θ., στο Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, τ. Α':68

¹⁵ βλ. Μαλκίδης Θ. Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος, Εκδόσεις Γόρδιος, 2004, σελ. 105-155

προσχώρηση των δύο αυτών κρατών στην Κοινότητα, παρουσίαζε σημαντικά προβλήματα, ιδιαίτερα λόγω της μεγάλης γεωργικής παραγωγή τους, που δημιουργούσε ισχυρές αντιδράσεις στη Γαλλία και την Ιταλία, οι οποίες παρήγαγαν όμοια γεωργικά και ορισμένα βιομηχανικά προϊόντα. Με λίγα λόγια, η εισδοχή τους στην Κοινότητα, θα καθιστούσε την Ευρώπη πλεονασματική για το κρασί, τα λαχανικά και τα φρούτα, με συνέπεια τον ανταγωνισμό των ομοιοπαραγωγών χωρών, κυρίως της Γαλλίας και της Ιταλίας, και την αύξηση των γεωργικών δαπανών για τη Γερμανία και τη Βρετανία³⁹. Επίσης, ορισμένοι βιομηχανικοί κλάδοι της Ισπανίας – χαλυβουργεία, ναυπηγεία, κλωστοϋφαντουργεία – ήταν επίσης ανταγωνιστικοί των αντίστοιχων κλάδων των βορείων χωρών. Η υπερκέρραση των δυσκολιών για την ένταξη των δύο χωρών θα πραγματοποιηθεί με την οργάνωση των κοινοτικών αγορών για τα φρούτα, τα λαχανικά και το ελαιόλαδο (Οκτώβριος 1983), μια συμφωνία για τον έλεγχο της παραγωγής οίνου (Φεβρουάριος 1985), μεταβατικές περιόδους επτά ετών για την Ισπανία και δέκα ετών για την Πορτογαλία και μια μεγάλη δόση καλής θέλησης της σοσιαλιστικής Γαλλίας έναντι του Felipe Gonzalez και του Mario Soares, των σοσιαλιστών ηγετών της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Έτσι η Συνθήκη και η Πράξη Προσχώρησης των δύο χωρών υπογράφηκαν την 12η Ιουνίου 1985 και η ισχύς τους ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1986¹⁶. 39 Οι διαπραγματεύσεις καθυστέρησαν και για ένα ακόμη λόγο: ήρθε ξανά στην επιφάνεια το πρόβλημα της συμμετοχής της Βρετανίας στον κοινοτικό προϋπολογισμό και εκφράστηκε με την άρνηση της χώρας να δεχθεί τη διεύρυνση αν δεν επιλυθεί το συγκεκριμένο πρόβλημα. Η νέα διεύρυνση των Κοινοτήτων πραγματοποιήθηκε, μετά τις αιτήσεις ένταξης της Αυστρίας (1989), της Σουηδίας (1991), της Φινλανδίας και της Νορβηγίας (1992) και της Ελβετίας (1992). Η υποψηφιότητα όμως της τελευταίας δεν είχε συνέχεια λόγω του αρνητικού αποτελέσματος του σχετικού δημοψηφίσματος, και έτσι οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν με τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες. Η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία είχαν ήδη συνάψει συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με την Ε.Ο.Κ. το 1972 οι δύο πρώτες και το 1973 η τρίτη. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η τέταρτη αυτή διεύρυνση είναι η πρώτη της

---

¹⁶ Χριστοδουλίδης Θ., στο Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, τ. Α':69

Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁷. Οι λόγοι που οδήγησαν τις συγκεκριμένες χώρες στην υποβολή αίτησης ένταξης στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, οφείλονται κυρίως στην κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και την εγκατάλειψη της πολιτικής ουδετερότητας που ακολουθούσαν, όπως επίσης και στην προσδοκία τους για ταχύτερη ανάπτυξη των οικονομιών τους με το άνοιγμα νέων και μεγάλων αγορών. Μετά από σχετικά δημοψηφίσματα που πραγματοποιήθηκαν στις παραπάνω χώρες, η νέα συμφωνία προσχώρησης ολοκληρώθηκε και υπογράφηκε στην Κέρκυρα την 25^η Ιουνίου 1994 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1995. Όμως η ένταξη της Νορβηγίας δεν μπόρεσε και πάλι να ολοκληρωθεί, αφού όταν τέθηκε υπό την έγκριση του λαού, απορρίφθηκε με ποσοστό 52,4%. Έτσι, ο αριθμός των κρατών-μελών έφτασε τα 15¹⁸.

Αμέσως μετά την κατάρρευση του πολιτικού και οικονομικού συστήματος των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Κ.Α.Ε.), αυτές αναζήτησαν την ένταξή τους στα δυτικοευρωπαϊκά σχήματα οικονομικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης και ειδικότερα στην ανάπτυξη εντατικών σχέσεων με την Ε.Ε.. Έτσι προέκυψε η νέα διεύρυνση της Ε.Ε., η οποία άρχισε να συζητείται από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, τόσο στο εσωτερικό της Ε.Ε., με κύριο στόχο να μεταφερθούν στην Κ.Α.Ε. οι προτάσεις της Ε.Ε. για ειρήνη, σταθερότητα και ευημερία, όσο και στο πολιτικό σκηνικό των χωρών της Κ.Α.Ε., ως κυρίαρχο πολιτικό αίτημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι για πολλοστή φορά και με τη μορφή επιτακτικής ανάγκης, ανέκυψε το δίλημμα μεταξύ διεύρυνσης και εμβάθυνσης της Ε.Ε.¹⁹ Πιο συγκεκριμένα, στην πέμπτη διεύρυνση της Ε.Ε. οι υπό ένταξη χώρες διαιρέθηκαν σε δύο ομάδες, ανάλογα με τη γεωγραφική τους θέση. Η πρώτη ομάδα περιλάμβανε τις χώρες τις Μεσογείου και η δεύτερη τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Αρχικά εγκρίθηκαν 13 «συνδεδεμένες χώρες» (Βουλγαρία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία και Τουρκία) και το Δεκέμβριο του 1994, στη Σύνοδο Κορυφής του Έσσεν καταρτίστηκε μια προενταξιακή στρατηγική η

¹⁷ Βλ. Πανάγου- Τσουντα, σελ. 122

¹⁸ Μαλκίδης Θ., Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος, Εκδόσεις Γόρδιος, 2004

¹⁹ βλ. Στυλιανού Α., «Το δίλημμα μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το μέλλον του Ευρώ», Αγορά Χωρίς Σύνορα, τόμ. 7, τευχ. 2, Φθινόπωρο 2001, σελ. 90-106

οποία προέβλεπε στενότερη συνεργασία με τις υποψήφιες χώρες, εναρμόνιση της νομοθεσίας και υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Μετά από αρκετές διασκέψεις Κορυφής, ξεκινούν τον Μάρτιο του 1998 οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη έξι χωρών (Κύπρος, Δημοκρατία της Τσεχίας, Εσθονία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβενία) και το Δεκέμβριο του 1999 άρχισαν παράλληλες συνομιλίες με τη Ρουμανία, τη Σλοβακία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Βουλγαρία και τη Μάλτα, με την υπόθεση ότι θα μπορούσαν να καλύψουν την απόσταση από τις άλλες χώρες. Τον Ιούνιο του 2001, η Σύνοδος Κορυφής του Γκέτεμποργκ αποφασίζει ότι οι διαπραγματεύσεις διεύρυνσης θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν το 2002, έτσι ώστε να μπορέσει η επόμενη διεύρυνση της Ε.Ε. να πραγματοποιηθεί το 2004, ενώ το Δεκέμβριο του 2001 στο Λάακεν η Σύνοδος Κορυφής αποφασίζει ότι 10 υποψήφιες χώρες εμφανίζονται έτοιμες για ένταξη κατά το 2004. Έτσι η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Τουρκία αποκλείστηκαν από την διεύρυνση του 2004. Οι παραπάνω εξελίξεις είχαν ως αποτέλεσμα την υπογραφή της συνθήκης προσχώρησης από τα δέκα πλέον κράτη-μέλη την 16η Απριλίου 2003 στην Αθήνα και την επίσημη ένταξή τους στην Ε.Ε. την 1η Μαΐου 2004, μετά τις διαδικασίες κύρωσης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι διαπραγματεύσεις που πραγματοποιήθηκαν βασίστηκαν στην αρχή της «διαφοροποίησης», πράγμα που σημαίνει ότι κάθε χώρα ακολούθησε τον δικό της ρυθμό, ανάλογα με το βαθμό προετοιμασίας της για την προσχώρηση. Συνεπώς, η διάρκεια των διαπραγματεύσεων διέφερε από τη μια χώρα στην άλλη και αποτελούσε συνάρτηση της προόδου που σημείωνε η κάθε χώρα. Επίσης, Από το 1998, η Επιτροπή δημοσίευε κάθε έτος τακτικές εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο κάθε υποψήφιας χώρας. Επιπλέον, στις εταιρικές σχέσεις προσχώρησης, που εγκρίθηκαν το 1998 και αναθεωρήθηκαν το 1999 και το 2002, καθορίστηκαν προτεραιότητες ανά υποψήφια χώρα καθώς και η ιδιαίτερη απαιτούμενη στήριξη. Χάρη στο σύνολο των εγγράφων αυτών πραγματοποιήθηκε αναλυτική εξέταση ανά τομέα, που συνέβαλε στην κατάρτιση για κάθε υποψήφια χώρα ενός «οδικού χάρτη» σχετικά με τις νομοθετικές πράξεις που έπρεπε να θεσπιστούν ή να τροποποιηθούν προκειμένου να τηρηθεί το κοινοτικό κεκτημένο²⁰.

---

²⁰ βλ. στην ιστοσελίδα της Ε.Ε, Κεφάλαιο Διεύρυνση, www.europa.eu/scadplus/leg/el/s40000.htm

Γενικότερα, με την προοπτική της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης διατυπώθηκαν προτάσεις για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ «μεγάλων» και «μικρών» χωρών κατά τη λήψη αποφάσεων στο Συμβούλιο Υπουργών. Εάν παρέμενε το ισχύον σήμερα σύστημα στάθμισης των ψήφων στο Συμβούλιο και μετά τη διεύρυνση, θα υπήρχε κίνδυνος η ειδική πλειοψηφία να αντιστοιχεί σε μειοψηφία του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για το λόγο αυτό, τα κράτη μέλη με τους μεγαλύτερους πληθυσμούς επιζητούσαν νέα στάθμιση των ψήφων ή ένα σύστημα διπλής πλειοψηφίας, που θα εξασφαλίζει ότι η πλειοψηφία στο Συμβούλιο αντιπροσωπεύει την πλειοψηφία όχι μόνο των κρατών μελών, αλλά και του πληθυσμού της Ένωσης. Η συνθήκη της Νίκαιας, προβλέπει έτσι έναν νέο ορισμό της ειδικής πλειοψηφίας που αντιστοιχεί σε μία διπλή ή και τριπλή πλειοψηφία. Εκτός από τη νέα στάθμιση των ψήφων προς όφελος των «μεγάλων» κρατών μελών, η ειδική πλειοψηφία πρέπει να αντιστοιχεί όντως και σε πλειοψηφία των κρατών μελών. Στη ρύθμιση αυτή προστίθεται και ένα σύστημα, το λεγόμενο «δημογραφικό δίκτυ ασφαλείας», που συνεπάγεται ότι κάθε κράτος μέλος δύναται να ζητήσει να εξακριβωθεί ότι η ειδική πλειοψηφία αντιπροσωπεύει ποσοστό τουλάχιστον 62% του πληθυσμού της Ένωσης. Εάν αυτός ο όρος δεν πληρείται, το Συμβούλιο δεν θεσπίζει την πράξη. Οι ανωτέρω νέοι κανόνες άρχισαν να ισχύουν την 1η Νοεμβρίου 2004.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία ψηφίστηκε την 13η Δεκεμβρίου 2007, επέρχεται και νέα τροποποίηση όσον αφορά στο σύστημα ψηφοφορίας στο Συμβούλιο των Υπουργών της Ε.Ε.. Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα ψηφοφορίας που καθιερώνεται στο Συμβούλιο Υπουργών είναι το σύστημα "ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία". Το σύστημα αυτό βασίζεται στην αρχή της διττής πλειοψηφίας. Οι αποφάσεις που λαμβάνονται στο Συμβούλιο Υπουργών θα απαιτούν, πλέον, τη στήριξη του 55% των κρατών μελών (δηλ. αυτή τη στιγμή 15 κρατών επί συνόλου 27). Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί στο 65% τουλάχιστον του πληθυσμού της ΕΕ. Για να μη μπορεί ένας πολύ μικρός αριθμός πολυπληθέστερων κρατών μελών να παρεμποδίζει τη λήψη των αποφάσεων, η λεγόμενη "μειοψηφία αρνησικυρίας" (μειοψηφία του βέτο) θα πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον 4 κράτη μέλη, διαφορετικά θα θεωρείται ότι επιτυγχάνεται ειδική πλειοψηφία

ακόμα και αν δεν ικανοποιείται το κριτήριο του πληθυσμού. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε να αρχίσει να ισχύει το νέο σύστημα από το έτος 2014. Κατά τα πρώτα τρία χρόνια, δηλαδή μέχρι το 2017, ένα κράτος μέλος θα μπορεί να ζητά την έγκριση μιας πράξης με το σύστημα ειδικής πλειοψηφίας που προβλέπουν οι διατάξεις της Συνθήκης της Νίκαιας. Έτσι λοιπόν, η διεύρυνση του 2004, αποτέλεσε ένα εγχείρημα πρωτοφανούς διαστάσεως, δεδομένου ότι οι διευρύνσεις του 1973, του 1981, του 1986 και του 1995 δεν είχαν την έκταση αλλά και τις προσδοκίες της πέμπτης στη σειρά των διευρύνσεων. Με δεδομένο το γεγονός ότι οι χώρες της Κ.Α.Ε. δεν ήταν μέλη των οργανισμών της διεθνούς εμπορικής και οικονομικής τάξης – όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) –, οι νέες οικονομικές σχέσεις τους με την Ε.Ε. θα έπρεπε να στηριχτούν σε διμερείς συμφωνίες. Η Ε.Ε., η οποία ήδη ρυθμίζει τις σχέσεις της με όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, αντέδρασε θετικά στον προσανατολισμό των χωρών της Κ.Α.Ε., συνάπτοντας αρχικά συμφωνίες εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας. Οι συμφωνίες αυτές αργότερα αντικαταστάθηκαν από τις Συμφωνίες Σύνδεσης²¹ – ή αλλιώς Ευρωπαϊκές Συμφωνίες – των χωρών της Κ.Α.Ε. με την Ε.Ε. Οι παραπάνω Συμφωνίες αφορούσαν και τα κράτη της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, αλλά και της Τουρκίας. Παρόλα αυτά, μόνο η Βουλγαρία και η Ρουμανία αποτέλεσαν τις δύο χώρες οι οποίες εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ισότιμα κράτη-μέλη.

Οι δύο χώρες υπέγραψαν τη συμφωνία προσχώρησής τους στην Ε.Ε. την 25^η Απριλίου 2005 και η ένταξή τους τέθηκε σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2007, αφού βεβαίως προηγήθηκε και η κύρωση της συμφωνίας από τα εθνικά κοινοβούλια. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος καλείται να σέβεται τις αρχές του αμοιβαίου συμφέροντος, της αμοιβαιότητας, της πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας, τις μειονότητες και τις αρχές της καλής γειτονίας. Ακόμη προωθούνται: α) η μετάβαση στην οικονομία της αγοράς, β) η εγκαθίδρυση ενός πολιτικού συστήματος που θα βασίζεται στο κράτος δικαίου και στο

---

²¹ Οι Συμφωνίες Σύνδεσης προϋποθέτουν την τήρηση μιας σειράς πολιτικών και οικονομικών όρων. Κάθε συμβαλλόμενο μέρος καλείται να σέβεται τις αρχές του αμοιβαίου συμφέροντος, της αμοιβαιότητας, της πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας, τις μειονότητες και τις αρχές της καλής γειτονίας.

σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην πολιτική πολυφωνία και στο πολυκομματικό σύστημα με ελεύθερες και δημοκρατικές εκλογές, γ) η εφαρμογή των αρχών και προβλέψεων που περιέχονται στην Τελική Πράξη του Ο.Α.Σ.Ε., δ) η δέσμευση για ελεύθερο εμπόριο σε αρμονία με τις αρχές της G.A.T.T. και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ε) το αμοιβαίο συμφέρον και η μη διάκριση.

2.3. Η Διεύρυνση της Ε.Ε.: η διαδικασία ένταξης μιας χώρας στην Ε.Ε.

Η διαδικασία ένταξης μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση προβλέπει τα ακόλουθα στάδια:

i. Συμφωνίες Σύνδεσης:

Οι Συμφωνίες Σύνδεσης ή Ευρωπαϊκές Συμφωνίες αποτελούν τις επίσημες διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Ε.Ε. και των υποψήφιων χωρών και παρέχουν το βασικό πλαίσιο για την παρακολούθηση και υιοθέτηση του κερτημένου, καθώς και για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων της εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση. Οι συμφωνίες αυτές καλύπτουν το εμπόριο, τον πολιτικό διάλογο, καθώς και τη συνεργασία στους τομείς των μεταφορών, της βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και στον τελωνειακό τομέα.²²

ii. Περιοδικές εκθέσεις:

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντάσσει σε ετήσια βάση, από το 1998, περιοδικές εκθέσεις για την εκτίμηση της προόδου των υποψηφίων για ένταξη χωρών ως προς την εκπλήρωση των κριτηρίων προσχώρησης. Οι εκθέσεις αυτές υποβάλλονται στο Συμβούλιο της Ε.Ε. προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τις διαπραγματεύσεις που θα ακολουθήσουν. Ειδικότερα, στις περιοδικές εκθέσεις, εξετάζεται η πρόοδος κάθε υποψήφιας χώρας σε σχέση με τα <<Κριτήρια της Κοπεγχάγης>>:

---

²² Μαραβέγιας Ναπολέων – Τσινισιζέλης Μιχάλης, « Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές, 50 χρόνια», εκδόσεις θεμέλιο, 2007

- Πολιτικά κριτήρια: η υποψήφια χώρα πρέπει να έχει επιτύχει σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων. η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

- Οικονομικά κριτήρια: οι υποψήφιες χώρες πρέπει να διαθέτουν λειτουργούσα οικονομία της αγοράς, καθώς και την ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της Ε.Ε.

- Κριτήρια όσον αφορά την υιοθέτηση του κεκτημένου: η υποψήφια χώρα πρέπει να έχει την ικανότητα να αναλάβει τις υποχρεώσεις του μέλους, μεταξύ των οποίων και την υιοθέτηση των στόχων της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

iii. Εταιρικές σχέσεις για την προσχώρηση:

Οι εταιρικές σχέσεις για την προσχώρηση αποτελούν το κεντρικό εργαλείο της προενταξιακής στρατηγικής. Βασιζόμενες στις περιοδικές εκθέσεις, καθορίζουν τις βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες που πρέπει να τηρήσει κάθε χώρα ώστε να ανταποκριθεί στα κριτήρια προσχώρησης. Επίσης, καθορίζουν όλες τις μορφές χρηματοδοτικής βοήθειας που διαθέτει η Ε.Ε. για να στηρίξει τις προτεραιότητες αυτές, καθώς και τους όρους από τους οποίους εξαρτάται η χορήγηση της σχετικής βοήθειας.²³

iv. Εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου:

Οι υποψήφιες χώρες είναι υποχρεωμένες να συντάξουν τα εθνικά τους προγράμματα για την υιοθέτηση του κεκτημένου τα οποία, αφενός, καθορίζουν το απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό και τους χρηματοδοτικούς πόρους και, αφετέρου, οριοθετούν το χρονοδιάγραμμα τήρησης των προτεραιοτήτων για την προσχώρηση.

v. Προενταξιακή χρηματοδοτική συνδρομή:

---

²³ Βλ. Μαραβέγιας Ναπολέων – Τσινισιζέλης Μιχάλης, « Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές, 50 χρόνια», σελ.58-61

Για την υποστήριξη της προσαρμογής των υποψηφίων για ένταξη χωρών, η Ε.Ε. παρέχει βοήθεια μέσω του προγράμματος Phare καθώς και των χρηματοδοτικών μέσων ISPA και SAPARD. Προβλέπεται, ακόμη, συγχρηματοδότηση με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και άλλα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, κυρίως για τη χρηματοδότηση έργων υποδομής μεγάλης κλίμακας.

vi. Η Ευρωπαϊκή διάσκεψη:

Η διάσκεψη αυτή αποτελεί το φόρουμ πολιτικών διαβουλεύσεων μεταξύ των υποψηφίων χωρών και των κρατών μελών της Ε.Ε. κατά την οποία συζητούνται θέματα διασυννοριακού χαρακτήρα, όπως η κοινή εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφάλειας, η δικαιοσύνη, οι εσωτερικές και οικονομικές υποθέσεις, το περιβάλλον και η περιφερειακή συνεργασία.

vii. Οι Διαπραγματεύσεις:

Οι διαπραγματεύσεις, οι οποίες διεξάγονται στο πλαίσιο διμερών διασκέψεων προσχώρησης μεταξύ των κρατών μελών και εκάστης των υποψηφίων χωρών, καθορίζουν τους όρους υπό τους οποίους κάθε υποψήφια χώρα θα καταστεί πλήρες μέλος της Ε.Ε. Κατά την προσχώρησή της στην Ε.Ε., κάθε υποψήφια χώρα πρέπει να έχει εναρμονιστεί πλήρως με το κοινοτικό κεκτημένο. Για τους σκοπούς της διαπραγμάτευσης, το σύνολο της νομοθεσίας και των κανόνων της Ε.Ε., διαιρείται σε 31 κεφάλαια, μερικά από τα οποία είναι η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, προσώπων, κεφαλαίων, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, το εταιρικό δίκαιο, η πολιτική ανταγωνισμού, η γεωργία, η αλιεία, η φορολογία, το περιβάλλον, η βιομηχανική πολιτική, η τελωνειακή ένωση, οι εξωτερικές σχέσεις, οι θεσμοί, κλπ.

viii. Η συνθήκη ένταξης:

Τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων αποτελούν το περιεχόμενο της συνθήκης ένταξης η οποία υποβάλλεται στο Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε. καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για έγκριση. Στη συνέχεια, υποβάλλεται στα κράτη μέλη και στην υποψήφια χώρα για κύρωση σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες. Μετά την κύρωσή της, η συνθήκη τίθεται σε ισχύ και η υποψήφια χώρα καθίσταται πλήρες μέλος της Ε.Ε..

2.4. Συμπερασματικές Παρατηρήσεις

Η πολιτική της διεύρυνσης, όπως αυτή ορίζεται μέσα από το άρθρο 49 της Συνθήκης, αποτελεί αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά και της χάραξης του μέλλοντος της Ευρώπης. Η δημοκρατία, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα, η ειρήνη, η ανάπτυξη, είναι κάποιοι από τους στόχους που έχει φέρει σε πέρας με επιτυχία. Η διαδικασία των διευρύνσεων στην ΕΚ ξεκίνησε το 1973. Ύστερα από έξι διευρύνσεις, με την τελευταία να λαμβάνει χώρα το 2007, η Ε.Ε. αριθμεί πλέον 27 κράτη-μέλη. Σύμφωνα με όσα λέχθηκαν παραπάνω, οι διευρύνσεις που έλαβαν χώρα είχαν κατά κύριο λόγο πολιτική χροιά. Οι προς το νότο διευρύνσεις, βοήθησαν στην εγκαθίδρυση της δημοκρατίας και στην ενίσχυση της πολιτικής σταθερότητας. Παραπλήσιος ήταν και ο στόχος που επιτεύχθηκε και με τις διευρύνσεις προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Άλλωστε αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι οι χώρες που εντάχθηκαν στην Ε.Ε. (τόσο με τις διευρύνσεις του Νότου, όσο και με την διεύρυνση προς Ανατολή) πληρούσαν τυπικά και όχι ουσιαστικά τα κριτήρια ένταξης²⁴. Μπορεί να ειπωθεί λοιπόν ότι η ειρήνη και η πολιτική σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή της Ευρωπαϊκής Ηπείρου ήταν οι δύο κυριότεροι στόχοι της Ε.Ε., που επιτεύχθηκαν μέσω της διαδικασίας των διευρύνσεων.

Ωστόσο, η διαδικασία των διευρύνσεων ενίσχυσε και την οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής ηπείρου και έδωσε νέα ώθηση στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής οικονομίας στο σύνολό της. Μέσω μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής με κύριο στοιχείο την προενταξιακή βοήθεια προς τις υποψήφιες χώρες, βοήθησε αρχικά στην θεσμική ενδυνάμωση των χωρών αυτών, καθώς και στην ένταξή τους στην οικονομία της αγοράς, μέσω μιας διαδικασίας ιδιωτικοποίησης, φιλελευθερισμού, αναπτυξιακής υποδομής και προώθησης

---

²⁴ βλ. Ροζάκης Χ. "Οι προοπτικές της Τουρκίας σε μια μελλοντική Ευρώπη", 2007, Ευρωπαϊκή Πρόκληση

των οικονομικών κανόνων της αγοράς και του κράτους δικαίου. Παρόλα αυτά, υπάρχουν ακόμη αρκετές προκλήσεις οι οποίες ήρθαν στο φως μετά την διαδικασία των διευρύνσεων και τις οποίες καλείται η Ε.Ε. να αντιμετωπίσει τα προσεχή χρόνια. Στις προκλήσεις αυτές συγκαταλέγονται η οικονομική και κοινωνική συνοχή, ο ευαίσθητος τομέας της γεωργίας, οι περιφερειακές ανισότητες, η ανεργία, ο κοινοτικός προϋπολογισμός. Τέλος, μετά τις συνεχείς διευρύνσεις της Ε.Ε., προέκυψε το ερώτημα αν μπορεί και αν πρέπει η Ε.Ε. να προχωρήσει σε περαιτέρω διευρύνσεις²⁵. Το ερώτημα αυτό πυροδοτήθηκε από διάφορους προβληματισμούς που άρχισαν να λαμβάνουν χώρα κυρίως πριν και μετά τις δύο τελευταίες διευρύνσεις. Η θεσμική αβεβαιότητα, η αναποτελεσματικότητα σημαντικών πολιτικών, αλλά και το δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση» ήταν μερικά από τα ζητήματα που απασχόλησαν και συνεχίζουν να απασχολούν, τόσο τους ακαδημαϊκούς κύκλους όσο και την ίδια την Ε.Ε. για το μέλλον της Ευρώπης. Τελικά τι Ευρώπη θέλουμε;

3. Η Τουρκική Υποψηφιότητα

Είναι γεγονός ότι κατά το παρελθόν, σε σημαντικές περιόδους της ευρωπαϊκής ιστορίας, η Τουρκία αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ευρώπη.

Είναι μέλος σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών οργανισμών και από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, διαδραματίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού γίγνεσθαι. Στη μακρόχρονη διαδικασία εξευρωπαϊσμού της χώρας αυτής εντάσσεται και η έντονη επιθυμία της για προσχώρηση στην Ενωμένη Ευρώπη.

Εδώ και περίπου έναν αιώνα η Τουρκία καταβάλλει πολύ σοβαρές προσπάθειες να εξευρωπαϊστεί ή να δυτικοποιήσει την οικονομία της στα πλαίσια μιας όλο και στενότερης πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας με τον ανεπτυγμένο κόσμο.

---

²⁵ Βλ. Περιφερειακή Πολιτική της Ε.Ε στην Επίσημη Ιστοσελίδα της Ε.Ε www.europa.eu

Από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας που αντικατέστησε το Οθωμανικό κράτος μέχρι σήμερα, η Τουρκική οικονομία γνώρισε διάφορες φάσεις εξέλιξης και ανάλογες σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο και κυρίως με τις «δυτικές» οικονομίες. Οι σχέσεις με την Δύση, γνωρίζουν μια συνεχή, αλλά και με πολλά προβλήματα, εξέλιξη.

Η πριν από τον Β παγκόσμιο Πόλεμο περίοδος (1923-1945) αποτελεί μια περίοδο συγκροτημένων σχέσεων με την Δύση. Η πενταετία 1945-1950 σηματοδοτεί μια νέα στροφή προς στενότερη συνεργασία. Η δεκαετία του '50 βρίσκει την Τουρκία να συμμετέχει στους Διεθνείς Οργανισμούς της Δύσης όπως NATO και ΟΟΣΑ. Το 1950 υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Υπογράφοντας την ιδρυτική συνθήκη ανέλαβε την υποχρέωση, όπως προβλέπεται στο προοίμιο, να είναι σταθερά προσηλωμένη στις ηθικές και πνευματικές αξίες οι οποίες αποτελούν κοινή κληρονομιά των λαών τους όπως είναι οι αρχές της ατομικής και πολιτικής ελευθερίας και της υπεροχής του δικαίου. Στις αρχές αυτές στηρίζεται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα του εκδημοκρατισμού και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των ατομικών ελευθεριών (Ρώμη 1952).

Η Τουρκία, στις 31-7-1959, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ελλάδας, υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ. Οι λόγοι που την ανάγκασαν να προέβη σε αυτή της την κίνηση είναι οι εξής:

- Εθνικοί-πολιτικοί λόγοι: η αίτηση σύνδεσης έγινε κυρίως γιατί οι Τούρκοι πολιτικά πιστεύουν ότι η χώρα τους πρέπει να συμμετέχει ή να ακολουθεί κάθε πρόγραμμα που σχεδιάζει η Ελλάδα, λόγω της μακρόχρονης Ελληνο-τουρκικής αντιπαράθεσης.
- Οικονομικοί λόγοι: εκείνη την δεκαετία η χώρα δοκιμάζεται από οξεία οικονομική κρίση οφειλόμενη κυρίως στη φιλελεύθερη εμπορική πολιτική που ακολούθησε το Δημοκρατικό Κόμμα του Μεντερές από το 1950 καθ' υπόδειξη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Η αποτυχία της Τουρκικής κυβέρνησης οφειλόταν κυρίως στην αδυναμία της τουρκικής οικονομίας να επιτύχει στενότερη συνεργασία με τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Θεωρούνταν λοιπόν αναγκαία η «σύνδεση» με την ΕΟΚ.

- Πολιτικοί λόγοι: Μία από τις επιθυμίες-στόχους του ιδρυτή του νέου τουρκικού κράτους ήταν και ο εξευρωπαϊσμός του.

Η Τουρκία αποτελεί από τον Δεκέμβριο του 1999 (οπότε και έλαβε χώρα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι) την δεύτερη υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησαν τον

Οκτώβριο του 2005 με την αναλυτική εξέταση της νομοθεσίας της ΕΕ (η λεγόμενη διαδικασία επιλογής). Από τότε η ΕΕ έκλεισε προσωρινά ένα μόνο κεφάλαιο: «Επιστήμη και Έρευνα» (Ιούνιος 2006). Επιπρόσθετα, η ΕΕ άρχισε διαπραγματεύσεις για τα ακόλουθα κεφάλαια: «Επιχειρήσεις και Βιομηχανία» (Μάρτιος 2007), «το δημοσιονομικό έλεγχο και τις στατιστικές» (Ιούνιος 2007), «τα διευρωπαϊκά δίκτυα και την προστασία των καταναλωτών και της υγείας» (Δεκέμβριος 2007), «την πνευματική ιδιοκτησία και το εταιρικό δίκαιο» (Ιούνιος 2008). Επίσης, στις 18 Φεβρουαρίου 2008, το Συμβούλιο ενέκρινε μια αναθεωρημένη εταιρική σχέση προσχώρησης με την Τουρκία ενώ οι διαπραγματεύσεις με αυτήν εξακολουθούν να συνεχίζονται μέχρι σήμερα. Βέβαια, εκείνο που πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό είναι ότι παρά τις όποιες καθυστερήσεις στην ένταξή της, η Τουρκία έχει μια μακρά συνεργασία με το σχέδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) υπέγραψε το 1963 τη συμφωνία σύνδεσης της Άγκυρας για τη σταδιακή δημιουργία τελωνειακής ένωσης.²⁶ Η συμφωνία σύνδεσης της Άγκυρας συμπληρώθηκε με ένα πρόσθετο πρωτόκολλο που υπογράφηκε τον Νοέμβριο του 1970. Ωστόσο, λόγω της τουρκικής αποτυχίας να εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο της συμφωνίας της Άγκυρας στην Κύπρο, το Συμβούλιο αποφάσισε το Δεκέμβριο του 2006 ότι οκτώ σχετικά κεφάλαια δεν θα ανοίξουν και κανένα κεφάλαιο δεν θα κλείσει προσωρινά, έως ότου η Τουρκία εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή. Τα οκτώ κεφάλαια είναι τα ακόλουθα: «ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων», «το δικαίωμα εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών», «οι χρηματοπιστωτικές

---

²⁶ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004.

υπηρεσίες», «η γεωργία και η αγροτική ανάπτυξη», «η αλιεία», «η πολιτική των μεταφορών», «η τελωνειακή ένωση» καθώς και «οι εξωτερικές σχέσεις»²⁷.

Η ΕΕ καθιέρωσε τελικά τελωνειακή ένωση με την Τουρκία το 1995. Το πεδίο εφαρμογής της Τελωνειακής Ένωσης καλύπτει το εμπόριο μεταποιημένων προϊόντων μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ, και, επίσης, συνεπάγεται την ευθυγράμμιση της Τουρκίας με ορισμένες πολιτικές της ΕΕ, όπως η τεχνική ρύθμιση των προϊόντων, ο ανταγωνισμός, και το Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Ωστόσο, στον τομέα της γεωργίας και των προϊόντων χάλυβα, το εμπόριο μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας διέπεται από ξεχωριστό καθεστώς συμφωνιών. Η Τελωνειακή Ένωση έχει αυξήσει σημαντικά τον όγκο των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ της Τουρκίας και των κρατών μελών. Σήμερα, περισσότερο από το ήμισυ του εμπορίου της Τουρκίας γίνεται με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι, το εμπόριο της Τουρκίας με την ΕΕ είναι σχεδόν ισορροπημένο, το έλλειμμα είναι κάτω των 8,3 δισεκατομμυρίων ευρώ, και έχει μερίδιο 13% στο συνολικό έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Τουρκίας. Από την μεριά τους οι εξαγωγές προς την ΕΕ αυξήθηκαν ελαφρά από 56,0% το 2006 σε 56,4% το 2007, ενώ οι εισαγωγές από την ΕΕ ως ποσοστό του συνόλου των εισαγωγών μειώθηκαν από 42,6% σε 40,4%, κυρίως λόγω της αύξησης των πληρωμών για εισαγωγές ενέργειας, την οποία η Τουρκία εισάγει σχεδόν αποκλειστικά από μη κοινοτικές χώρες. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Τουρκία έφθασαν περίπου τα 9 δισεκατομμύρια ευρώ το 2007 και αντιπροσωπεύουν σχεδόν τα 2/3 των συνολικών εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων στην Τουρκία, ενώ ανέρχονται σε 3,5% του ΑΕΠ της. Κατά το πρώτο τρίμηνο του 2008, το ποσοστό των ροών των άμεσων ξένων επενδύσεων από την ΕΕ μειώθηκε περαιτέρω στο 53%. Αναφορικά με τις κύριες βιομηχανικές εισαγωγές της Τουρκίας από την ΕΕ, αυτές συνεχίζουν να είναι τα μηχανήματα, τα προϊόντα αυτοκινητοβιομηχανίας, ο σίδηρος και ο χάλυβας, ενώ οι κύριες γεωργικές εισαγωγές της από την ΕΕ είναι τα σιτηρά. Από την άλλη μεριά, οι εισαγωγές της ΕΕ από την Τουρκία περιλαμβάνουν υφάσματα και ενδύματα, μηχανήματα και εξοπλισμό μεταφορών.

---

²⁷ Neil Nugent «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Σαββάλας, 2003.

Επιπρόσθετα, αναφορικά με το δημοσιονομικό πλαίσιο, η Τουρκία απολαμβάνει της χρηματοδοτικής βοήθειας βάσει του μέσου προενταξιακής βοήθειας (IAP) για την χρονική περίοδο 2007-2013. Για τη χρονική περίοδο 2009-2011, το ποσό της βοήθειας που προβλέπεται για την Τουρκία στο πλαίσιο του IAP υπολογίζεται περίπου στα 3 δισεκατομμύρια ευρώ (συμπεριλαμβανομένων και του 2007 και 2008). Η κοινοτική βοήθεια υπόκειται στην τήρηση των ουσιαστικών στοιχείων που διέπουν τις διμερείς σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της Ε.Ε., των κριτηρίων της Κοπεγχάγης και των προτεραιοτήτων που καθορίζονται στην πράξη της εταιρικής σχέσης. Σε αντίθετη περίπτωση, το Συμβούλιο μπορεί να αναστείλει τη χορήγηση της χρηματοδοτικής βοήθειας. Επίσης, η Τουρκία τυγχάνει χρηματοδοτήσεων από μέρους της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στο πλαίσιο της εντολής εξωτερικής δανειοδότησης στις γείτονες χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

3.3. Ιστορική και Πολιτική Αναδρομή της σύγχρονης Τουρκίας

3.3.1. Περίοδος 1923-1990

Η ιστορία του σύγχρονου τουρκικού κράτους ξεκινά με την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας στις 29 Οκτωβρίου 1923 (η δημοκρατία ανακηρύχθηκε στις 20 Ιανουαρίου 1921), από τα κατάλοιπα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο ιδρυτής της ήταν ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ⁷³, ο οποίος ήταν και ο πρώτος Πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας. Η κυβέρνηση δημιουργήθηκε από τα μέλη της επαναστατικής ομάδας της Άγκυρας που είχε αρχηγό τον Ατατούρκ και είχε νικήσει την ελληνική στρατιωτική δύναμη στη δυτική Τουρκία. Έτσι, μετά την Μικρασιατική Καταστροφή το 1922, υπογράφηκε την 24η Ιουλίου 1923 η Συνθήκη της Λωζάνης, την οποία διαπραγματεύτηκε εκ μέρους της Κυβέρνησης της Άγκυρας ο Ισμέτ Ινονού. Με τη Συνθήκη αυτή εδραιώθηκε η πλειοψηφία των σύγχρονων συνόρων της χώρας (εκτός από την επαρχία Χατάι που παραχωρήθηκε στην Τουρκία από τη Γαλλία το 1939).

Τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η νεοϊδρυθείσα Τουρκική Δημοκρατία ήταν τεράστια. Ο αποδεκατισμός της Αυτοκρατορίας, από την μία,

και οι ανταλλαγές πληθυσμών, από την άλλη, άφησαν τον Κεμάλ επικεφαλής ενός κατ' εξοχήν αγροτικού λαού με μικρότατη έως και ανύπαρκτη αστική τάξη, αμελητέο ιδιωτικό τομέα και υποτυπώδη βιομηχανία. Ο Κεμάλ κατάφερε να καθοδηγήσει τη χώρα μέσα στην δύσκολη αυτή περίοδο πραγματοποιώντας, κατά κάποιο τρόπο, μian "επανάσταση" εκ των άνω. Έχοντας δυτικό, εξ αρχής, προσανατολισμό ο Κεμάλ επιχείρησε με ριζοσπαστικά μέτρα να εκσυγχρονίσει την κοινωνία, και να μετατρέψει την Τουρκία από μια πολυεθνική παραδοσιακή ισλαμική οντότητα σε ένα σύγχρονο, κοσμικό έθνος-κράτος. Βασικές αρχές του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, του οποίου ηγείτο, οι λεγόμενες "Αρχές του Κεμαλισμού", ήταν οι εξής:

- Ρεπουμπλικανισμός: Η Τουρκία είναι μια δημοκρατία σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα.
- Εθνικισμός: Υπάρχει μόνο ένα αδιαίρετο τουρκικό έθνος.
- Λαϊκισμός (Σεκουλαρισμός): Η πολιτική πρέπει να διεξάγεται σύμφωνα με τις επιθυμίες του λαού και παράλληλα να υπάρχει και συνεχής κινητοποίηση του λαού.
- Οικονομικός συγκεντρωτισμός (κρατικισμός): Η οικονομία ελέγχεται από το κράτος (δηλαδή, το κράτος έχει τα πάντα υπό τον έλεγχό του).
- Κοσμικισμός ή εκκοσμίκευση: Αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ κράτους και θρησκείας (το Ισλάμ δεν έχει θέση στην δημόσια ζωή).
- Μεταρρύθμιση – Επαναστατικότητα (Ρεφορμισμός): Επιδίωξη μόνιμης κοινωνικής προόδου (αλλαγές ακόμα και αν πρέπει να ασκηθεί βία).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι οι "αρχές του κεμαλισμού" ενσωματώθηκαν στο Σύνταγμα της χώρας με την τροποποίηση του 1937²⁸. Οι μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ ήταν θεαματικές. Μέσα σε ελάχιστα χρόνια καταργήθηκαν τα ενδυματολογικά σύμβολα του Ισλάμ και για τους άντρες και για τις γυναίκες, καταργήθηκαν τα θρησκευτικά τάγματα των δερβίσηδων και έκλεισαν τα μοναστήρια τους, υιοθετήθηκε το γρηγοριανό ημερολόγιο, απαγορεύτηκε η

---

²⁸ Ζέπος Δ. «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2003

πολυγαμία, δόθηκε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες, θεσπίστηκε κοσμική δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση, υιοθετήθηκε το λατινικό αλφάβητο και έγινε υποχρεωτική η απόκτηση επιθέτου από όλους τους Τούρκους πολίτες. Ο ίδιος ο Κεμάλ απέκτησε το επίθετο Ατατούρκ ("πατέρας των Τούρκων"). Οι αλλαγές στο εσωτερικό της χώρας συνοδεύτηκαν, στην εξωτερική πολιτική, από μια στάση ουδετερότητας και ίσων αποστάσεων από όλα τα ιδεολογικά στρατόπεδα. Μετά τον θάνατο του Κεμάλ, το 1938, την θέση του στην προεδρία της Δημοκρατίας πήρε ο Ισμέτ Ινονού. Κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία, έχοντας ήδη υπογράψει αμοιβαίο σύμφωνο μη επιθέσεως με την Γερμανία, κράτησε, συνολικά, ουδέτερη στάση για να συμπαραταχθεί με τους Συμμάχους όταν πια είχε αρχίσει να διαφαίνεται η ήττα του Άξονα. Την τελευταία κυριολεκτικά στιγμή (στις 25 Φεβρουαρίου του 1945) η Τουρκία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, κίνηση η οποία της επέτρεψε να γίνει ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ. Φοβούμενη τον επεκτατισμό της Σοβιετικής Ένωσης, η Τουρκία πλησίασε τις ΗΠΑ και το 1947 συμπεριλήφθηκε μαζί με την Ελλάδα στο Δόγμα Τρούμαν. Το γεγονός αυτό σηματοδότησε και το τυπικό τέλος της κεμαλικής ουδετερότητας στην εξωτερική πολιτική. Στο εσωτερικό της χώρας, το μεταπολεμικό τουρκικό καθεστώς επιχείρησε να φιλελευθεροποιηθεί χαλαρώνοντας την λογοκρισία, επιτρέποντας κάποια μορφή συνδικαλισμού κ.λπ. Επίσης απελευθερώθηκε η πολιτική ζωή με την δημιουργία νέων πολιτικών κομμάτων με την εξαίρεση των σοσιαλιστικών, κομμουνιστικών, κουρδικών και ισλαμιστικών που συνέχισαν να διώκονται.

Στις εκλογές του 1950 επικράτησε με μια σαρωτική νίκη το Δημοκρατικό Κόμμα, το οποίο είχε δημιουργηθεί το 1946 από δυνάμεις που αποχώρησαν από το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα. Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέχθηκε ο Τζελάλ Μπαγιάρ και πρωθυπουργός ο Αντνάν Μεντερές. Για πρώτη φορά στην τουρκική ιστορία ο ρόλος του πρωθυπουργού καθίστατο, πλέον, σημαντικότερος από εκείνον του Προέδρου. Το Δημοκρατικό Κόμμα είχε ως στόχο την ανάπτυξη μίας φιλελεύθερης οικονομίας μέσω της εγκατάλειψης του κεμαλικού κρατισμού. Η οικονομία έδειξε στην αρχή να ανταποκρίνεται θετικά. Οι κακές σοδιές του 1953 και του 1954, ωστόσο, ανάγκασαν την Τουρκία να εισάγει σιτάρι από το εξωτερικό, πράγμα που οδήγησε σε

συναλλαγματικό έλλειμμα, το οποίο, με την σειρά του, προκάλεσε αλυσιδωτά προβλήματα στην βιομηχανική παραγωγή. Τα οικονομικά προβλήματα επιτάθηκαν λόγω του πληθωρισμού που ακολούθησε²⁹.

Η δημοτικότητα του Δημοκρατικού Κόμματος ακολούθησε την πορεία της οικονομίας. Η επιτυχία του στις εκλογές του 1954 ήταν μεγάλη, αλλά το 1957 τα εμφανή πλέον οικονομικά προβλήματα αντικατοπτρίστηκαν στα αποτελέσματα των εκλογών που έγιναν τον Οκτώβριο. Το Δημοκρατικό κόμμα παρέμεινε στην εξουσία έχοντας ψηφίσει μόλις έναν μήνα πριν έναν νόμο με τον οποίο απαγορευόταν η δημιουργία εκλογικών συμμαχιών. Οι ενέργειες του Δημοκρατικού Κόμματος επικρίθηκαν ευθέως ως αντισυνταγματικές. Έτσι, τον Απρίλιο του 1960 η κυβέρνηση διέταξε τον Στρατό να απαγορεύσει τις περιοδίες του Ισμέτ Ινονού στην Καισαρεία και έφτιαξε μια επιτροπή που θα εξέταζε με προσοχή τις δραστηριότητες του

Λαϊκού Κόμματος. Οι αντιδράσεις, ωστόσο, ήταν μεγάλες. Μια σειρά φοιτητικών διαδηλώσεων είχε ως αποτέλεσμα την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου στις 28 Απριλίου του 1960.

Στις 3 Μαΐου 1960 ο αρχηγός των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων, Τζεμάλ Γκιουρσέλ ζήτησε να γίνουν πολιτικές μεταρρυθμίσεις και παραιτήθηκε όταν τα αιτήματά του απορρίφθηκαν. Ο στρατός πήρε την κατάσταση στα χέρια του με το σχεδόν αναίμακτο πραξικόπημα της 27ης Μαΐου του ίδιου χρόνου. Οι ηγέτες των Δημοκρατικών φυλακίστηκαν και επικεφαλής μιας Επιτροπής Εθνικής Ενότητας τοποθετήθηκε ο ίδιος ο Γκιουρσέλ.

Τον Σεπτέμβριο του 1960 διαλύθηκε το Δημοκρατικό Κόμμα και πολλά στελέχη του οδηγήθηκαν σε δίκη με κατηγορίες όπως διαφθορά, παραβίαση του συντάγματος και εσχάτη προδοσία. Δικάστηκαν 601 άτομα, από τα οποία τα 464 κρίθηκαν ένοχα. Δύο πρώην υπουργοί και ο πρωθυπουργός Μεντερές, καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν διά απαγχονισμού στο νησί Ιμαλί. Δώδεκα άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο Μπαγιάρ καταδικάστηκαν σε θάνατο, αλλά οι ποινές τους μετατράπηκαν σε ισόβια.

---

²⁹ Erik J. Zürcher, «Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003

Η Επιτροπή Εθνικής Ενότητας ετοίμασε μέχρι τον Μάιο του 1961 ένα καινούργιο σύνταγμα το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου.³⁰ Στο Σύνταγμα εκείνο, που υπήρξε το πλέον φιλελεύθερο και σύμφωνο με τα δυτικά πρότυπα στην ιστορία των Τούρκων, προβλεπόταν η δημιουργία ενός διπλού κοινοβουλίου αποτελούμενο από μια Γερουσία και μια Εθνοσυνέλευση. Γινόταν επίσης πρόβλεψη και για την δημιουργία ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου. Έτσι, οι πρώτες εκλογές με το νέο Σύνταγμα έγιναν στις 15 Οκτωβρίου του 1961. Στις εκλογές του 1961 κανένα κόμμα δεν κέρδισε την πλειοψηφία. Ωστόσο, Πρόεδρος της Δημοκρατίας ψηφίστηκε ο Στρατηγός Γκιουρσέλ, και στις 20 Νοεμβρίου σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού υπό την προεδρία του Ινονού, που ηγείτο του Λαϊκού Κόμματος. Επρόκειτο για την πρώτη υλοποίηση ενός μεικτού πολιτικού καθεστώτος που ονομάστηκε "τουρκική φόρμουλα". Σύμφωνα με αυτήν, η προεδρία της Δημοκρατίας δινόταν στην ηγεσία του στρατού και η κυβέρνηση στα κόμματα.

Ακολούθησε μια περίοδος η οποία χαρακτηρίστηκε από έντονη πολιτική κρίση, αφού η αλλαγή των κυβερνητικών σχηματισμών ήταν πολύ συχνό φαινόμενο. Παράλληλα, στα πολιτικά πράγματα της Τουρκίας είχε αρχίσει να παρατηρείται μια σημαντική αλλαγή, η ριζοσπαστικοποίηση των μικρότερων πολιτικών δυνάμεων των δύο άκρων του πολιτικού φάσματος. Στα αριστερά έκαναν την εμφάνισή τους οργανώσεις όπως η Συνομοσπονδία Επαναστατικών Εργατικών Συνδικάτων (DISK), το Dev Genc ("Επαναστατική Νεολαία", ένα κίνημα ριζοσπαστικοποιημένων αριστερών νέων), η οργάνωση Dev Yol ("Επαναστατικός Δρόμος", που αργότερα εξελίχθηκε σε Dev Sol "Επαναστατική Αριστερά") κ.λπ.. Οι δυνάμεις αυτές προωθούσαν αντικαπιταλιστικές και αντιδυτικές θέσεις, συχνά συνοδεύοντας τις θέσεις αυτές με βίαιες ενέργειες.

Στα δεξιά εμφανίστηκε το Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (MHP), υπό τον Αλπαρσλάν Τουρκές, έναν ακραίο αντιδυτικό Τουρκοκύπριο που είχε συμβάλει στοπραξικόπημα του 1960 και είχε απομακρυνθεί από το προσκήνιο. Το MHP αποτέλεσε το φορέα πολιτικής έκφρασης της

---

³⁰ Καραφωτάκης Ευάγγελος, «Η Σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002.

παραστρατιωτικής οργάνωσης των Γκρίζων Λύκων (κανονικά λέγονταν Ulku Ocakları, δηλ. "Εστίες Ιδεών"), η οποία συγκρούστηκε πολλές φορές με τις αριστερές ριζοσπαστικές οργανώσεις. Ο στρατός θορυβήθηκε έντονα από την πολιτική κρίση που επικρατούσε στην χώρα και φοβούμενος ότι οι πολιτικές αντιπαραθέσεις θα έφταναν και στο εσωτερικό του στρατεύματος έστειλε αυστηρή προειδοποίηση στην κυβέρνηση τον Μάρτιο του 1970, και επενέβη έμπρακτα με πραξικόπημα στις 12 Μαρτίου του 1971. Σε πολλές επαρχίες κηρύχθηκε ο στρατιωτικός νόμος, ο οποίος ανά περιοχές παρέμεινε σε ισχύ μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1973. Σημειώθηκαν πολλές ένοπλες συγκρούσεις, και έγιναν αρκετές συλλήψεις και δίκες. Παρόλα αυτά, προκηρύχτηκαν νέες εκλογές στις οποίες πρώτο βγήκε το Λαϊκό Κόμμα υπό τον νέο του ηγέτη, από το 1972, Μπουλέντ Ετζεβίτ. Για να σχηματίσει κυβέρνηση συνασπίστηκε με το ισλαμιστικών τάσεων Κόμμα Εθνικής Σωτηρίας (MSP), υπό τον Νετζμετίν Ερμπακάν, ένα κόμμα που αποτέλεσε τον διάδοχο του τεθέντος στην παρανομία Κόμματος Εθνικής Τάξεως.

Το 1974 με αφορμή ένα πραξικόπημα στην Κύπρο με αποτέλεσμα την ανατροπή του πρόεδρου Μακαρίου Γ', η Τουρκία εισέβαλε στο νησί και απέκτησε την κατοχή του 38% του εδάφους. Παρά το ψήφισμα του Ο.Η.Ε. που ζητούσε την απόσυρση των τουρκικών δυνάμεων, η Τουρκία εγκατέστησε ένα κράτος στη Βόρεια Κύπρο, το οποίο είναι αναγνωρισμένο μόνο από την ίδια, διαιωνίζοντας το Κυπριακό πρόβλημα. Πρόσφατα έκανε βήματα η Οργάνωση Ισλαμικών Διασκέψεων, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους 57 ισλαμικών κρατών, να αναγνωρισθεί ως Βόρεια Κυπριακή Δημοκρατία.

Έτσι λοιπόν, η εισβολή των τουρκικών δυνάμεων στην Κύπρο, το εμπόργκο προς την Τουρκία και οι διαφωνίες μεταξύ των δύο κομμάτων προκάλεσαν κραδασμούς στην κυβέρνηση, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε πτώση. Από το 1973 μέχρι το 1980 οι τουρκικές κυβερνήσεις ήταν βραχύβιες και αδύναμες, στηριζόμενες σε περιστασιακούς συνασπισμούς στους οποίους ελάμβαναν ενίοτε μέρος ακόμα και εκείνα τα κόμματα και οι πολιτικές παρατάξεις που ευθύνονταν για την διαρκώς αυξανόμενη πολιτική βία, που οδήγησε τη χώρα στα πρόθυρα του εμφυλίου πολέμου.

Η πολιτική ρευστότητα διατηρήθηκε μέχρι το 1980, οπότε ο στρατός επενέβη για μια ακόμη φορά, με πραξικόπημα στις 12 Σεπτεμβρίου με επικεφαλής τον στρατηγό Κενάν Εβρέν. Το πραξικόπημα έγινε ως έναν βαθμό αποδεκτό με ανακούφιση από τον κόσμο που ανησυχούσε για την άνοδο της πολιτικής βίας και στέναζε υπό το βάρος της οικονομικής κρίσης και έλλειψης αγαθών. Η ισχύς του συντάγματος ανεστάλη και ο Στρατός φαινόταν αποφασισμένος να αναδιαρθρώσει εκ βάθρων το πολιτικό σύστημα³¹.

Έτσι λοιπόν, φτιάχτηκε νέο Σύνταγμα, το οποίο εγκρίθηκε με δημοψήφισμα το 1982. Σε αυτό προβλεπόταν η ύπαρξη ενός ισχυρού προέδρου που είχε δικαίωμα να διορίζει τον πρωθυπουργό, να διαλύει την Βουλή και να κηρύττει την χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Σε γενικές γραμμές επρόκειτο για ένα Σύνταγμα που κατά κοινή ομολογία ρύθμιζε τις σχέσεις πολίτη - εξουσίας με τρόπο περιοριστικό. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Σύνταγμα αυτό εξακολουθεί να ισχύει και σήμερα, με ορισμένες τροποποιήσεις που έγιναν στο διάστημα που ακολούθησε, οι οποίες πάντως διατήρησαν το πνεύμα του αρχικού του συντάκτη. Στις εκλογές του 1983 νικητής ανεδείχθη το νεοϊδρυθέν Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας, λαμβάνοντας το 45% των ψήφων και εξασφαλίζοντας 212 από τις 400 τότε βουλευτικές έδρες. Ηγέτης του ήταν ο Τουργκούτ Οζάλ, ένας μηχανικός που

θεωρείτο αυθεντία στα οικονομικά, υποστήριζε τον ακραίο φιλελευθερισμό και πριν από το πραξικόπημα του στρατηγού Εβρέν ήταν ο "αρχιτέκτονας" των αποφάσεων που προέβλεπαν την αλλαγή προσανατολισμού της τουρκικής οικονομίας προς το φιλελευθερισμό. Έπειτα από μια σειρά επιτυχιών στον οικονομικό τομέα, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας επικράτησε εκ νέου στις εκλογές του 1987, έστω και με ελαφρώς μειωμένη δύναμη. Αυτή την φορά, ωστόσο, ο Οζάλ είχε να αντιμετωπίσει τους παλαιούς πολιτικούς της χώρας, τα πολιτικά δικαιώματα των οποίων είχαν αποκατασταθεί. Ο Ντεμιρέλ ήταν πλέον αρχηγός του Κόμματος του Ορθού Δρόμου, ο Ερντάλ Ινονού, γιος του Ισμέτ Πασά Ινονού, ήταν επικεφαλής του Σοσιαλδημοκρατικού Λαϊκού Κόμματος, ο Νετζμετίν Ερμπακάν ηγείτο του ισλαμιστικού Κόμματος της Ευημερίας και ο Αλπαρσλάν Τουρκές του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής

---

³¹ Ahmet Davutoğlu, "Civilizational Transformation and the Muslim World." K.L., Quill, 1994

Δράσης. Η δημοτικότητα του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας άρχισε να πέφτει μετά το 1987 και στις εκλογές του 1991 το κόμμα του ηττήθηκε. Ο ίδιος ο Οζάλ είχε μεταπηδήσει στην προεδρία της Δημοκρατίας από το 1989. Έτσι σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού μεταξύ του Κόμματος του Ορθού Δρόμου, του Ντεμιρέλ, με το Κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς, του Μπουλέντ Ετζεβίτ.

3.3.2. Η πολιτική κατάσταση στην Τουρκία μετά το 1990

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η πολιτική κατάσταση της Τουρκικής Δημοκρατίας από το 1923 και μετά χαρακτηρίστηκε από έντονη αστάθεια και σημαντικό παρεμβατισμό του στρατού στην διακυβέρνηση της χώρας. Παρόλα αυτά, στις μέρες μας, το τουρκικό κράτος αποτελεί μια αντιπροσωπευτική κοινοβουλευτική δημοκρατία. Ο αρχηγός του τουρκικού κράτους είναι ο πρόεδρος, ο οποίος εκλέγεται από την Εθνοσυνέλευση για μια επταετή θητεία και έχει κυρίως αντιπροσωπευτικό ρόλο³². Η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κοινοβούλιο, το οποίο αποτελείται από ένα σώμα με 550 μέλη, τα οποία εκλέγονται με καθολική ψηφοφορία για μια πενταετή θητεία. Παράλληλα, το εκλογικό σύστημα βασίζεται σε πολυεδρικές εκλογικές περιφέρειες, με αποκλεισμό των κομμάτων εκείνων που δεν θα κατορθώσουν να ξεπεράσουν το όριο του 10%, αν και αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση των ανεξάρτητων υποψηφίων. Μετά τον θάνατο του Οζάλ το 1993, πρόεδρος της Δημοκρατίας εξελέγη ο Ντεμιρέλ και πρωθυπουργός ορκίστηκε η Τανσού Τσιλέρ, μια φιλελεύθερη οικονομολόγος. Ο κυβερνητικός συνασπισμός κατέρρευσε τον Σεπτέμβριο του 1995 όταν αποχώρησε το Σοσιαλδημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα, και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου. Εντυπωσιακή, στις εκλογές αυτές, υπήρξε η άνοδος του Κόμματος της Ευημερίας (έλαβε το 21%), η οποία αντικατόπτριζε τον αυξανόμενο ρόλο του Ισλάμ στην τουρκική ζωή των δύο τελευταίων δεκαετιών. Ωστόσο, δεν κατόρθωσε να βρει κόμμα συνεργασίας για να σχηματίσει κυβέρνηση.

Έτσι τον Μάρτιο του 1996 ορκίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού μεταξύ του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας και το Κόμμα του Ορθού Δρόμου με τον

---

³² Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, “Turkey 2007 Progress Report”, SEC (2007) 1436.

Μεσοút Γιλμάζ και την Τανσοú Τσιλέρ να εναλλάσσονται, κατόπιν συμφωνίας τους, στην πρωθυπουργία ανά έτος. Στις 6 Ιουνίου 1996 και ενώ πρωθυπουργός ήταν ο Γιλμάζ η κυβέρνηση κατέρρευσε, με αποτέλεσμα ο πρόεδρος να ορίσει εντολοδόχο πρωθυπουργό τον ιστορικό πλέον ηγέτη των ισλαμιστών Νετζμετίν Ερμπακάν, ο οποίος και σχημάτισε νέα κυβέρνηση συνασπισμού με το Κόμμα του Ορθού Δρόμου της Τανσοú Τσιλέρ.

Με τη νέα συνταγματική αναθεώρηση, η οποία επικυρώθηκε την 21η Οκτωβρίου 2007 με δημοψήφισμα, η θητεία του προέδρου μειώνεται σε πέντε χρόνια και ο τρόπος εκλογής θα γίνεται με καθολική ψηφοφορία, ενώ ταυτόχρονα, μειώνεται και η θητεία της κυβέρνησης σε τέσσερα χρόνια. Παράλληλα, μειώνεται η ηλικία των υποψηφίων βουλευτών από 30 σε 25 έτη. Όλα τα παραπάνω θα ισχύσουν στην επόμενη εκλογική διαδικασία.

Η άνοδος όμως του ισλαμιστικού κινήματος και η ανάδειξη για πρώτη φορά στην ιστορία της σύγχρονης Τουρκίας ενός ισλαμιστή πρωθυπουργού, έθεσαν σε συναγερμό τα κεμαλικά αντανακλαστικά της τουρκικής κοινωνίας και κυρίως των στρατηγών.³³ Οι τελευταίοι άρχισαν να εκφράζουν ανοικτά την αντίθεσή τους στην κυβέρνηση και χαρακτήρισαν τον φονταμενταλισμό τον υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο για την Τουρκία, χειρότερο ακόμη και από το αυτονομιστικό κίνημα των Κούρδων που είχε στοιχίσει από το 1984 τη ζωή σε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους, άμαχους και στρατιωτικούς.

Κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας της 28ης Φεβρουαρίου του 1997, οι επικεφαλής των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων παρουσίασαν στην τότε κυβέρνηση ένα κείμενο απόφασης με 18 όρους, την εκπλήρωση των οποίων ζητούσαν για να περιοριστεί η δράση των ισλαμιστών. Μεταξύ των όρων που έθεταν οι στρατηγοί ήταν το κλείσιμο των θρησκευτικών σχολείων (τα οποία θεωρούσαν φυτώρια των ισλαμιστών) καθώς και το "ξήλωμα" από τη δημόσια διοίκηση ατόμων που απηχούσαν θεοκρατικές απόψεις.

Οι αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν και ως ένα "μεταμοντέρνο πραξικόπημα", σήμαναν την αρχή ενός πολέμου

---

³³ Καραφωτάκης Ευάγγελος, «Η Σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002, σελ. 103-105.

χαρακωμάτων μεταξύ της τότε κυβέρνησης Ερμπακάν και των Ενόπλων Δυνάμεων, που κατηύθυναν επιτηδείως τμήμα του τουρκικού Τύπου, δημιουργώντας ένα κλίμα ασφυκτικό για τον Τούρκο πρωθυπουργό. Υπό το βάρος των πιέσεων που ασκούσαν στρατιωτικοί, κεμαλικοί πολιτικοί και Τύπος, η κυβέρνηση Ερμπακάν παραιτήθηκε στις 18 Ιουνίου 1997³⁴.

Στο διάστημα που ακολούθησε, τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας υπό τον Μεσοút Γιλμάζ, σε συνεργασία με το Κόμμα Δημοκρατικής Αριστεράς του Μπουλέντ Ετζεβίτ και του Κόμματος Δημοκρατικής Τουρκίας που ίδρυσαν στο μεταξύ βουλευτές που αποσύρθηκαν από την παράταξη της Τσιλέρ. Η κυβέρνηση αυτή κατόρθωσε να παραμείνει στην εξουσία μόνο 17 μήνες, και οδηγήθηκε σε πτώση κατόπιν προτάσεως μομφής το Νοέμβριο του 1998. Ακολούθησε ένα διάστημα ακυβερνησίας, έως τις 17 Ιανουαρίου του επόμενου έτους, οπότε ιδρύθηκε κυβέρνηση μειοψηφίας υπό τον Ετζεβίτ, με τη στήριξη του Κόμματος του Ορθού Δρόμου, που οδήγησε τη χώρα στις πρόωρες εκλογές της 18ης Απριλίου 1999. Στις εκλογές αυτές, οι κάλπες ανέδειξαν, με ποσοστό 21%, ως ισχυρότερο το κόμμα του Μπουλέντ Ετζεβίτ, ο οποίος στο μεταξύ "χρεώθηκε" την επιτυχία της σύλληψης-απαγωγής του Αμπντουλάχ Οτζαλάν στην Κένυα. Έτσι σχηματίστηκε υπό τον Ετζεβίτ η 57η τουρκική κυβέρνηση, με τη συμμετοχή του ακροδεξιού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης (MHP) και του Κόμματος της Μητέρας Πατρίδας (ANAP).

Όμως, έπειτα από την πολιτική κρίση που ξέσπασε εξαιτίας της επιδείνωσης της υγείας του πρωθυπουργού, ακολούθησε η προκήρυξη των πρόωρων βουλευτικών εκλογών της 3ης Νοεμβρίου 2002. Στις κοινοβουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 2002, μόνο δύο κόμματα κέρδισαν αρκετές ψήφους ώστε να υπερβούν το ελάχιστο όριο εισόδου για κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, ενώ κανένα από τα κόμματα τα οποία κέρδισαν έδρες στην Εθνοσυνέλευση το 1999 δεν κατάφερε να επανεκλεγεί. Ο νικητής των εκλογών ήταν το (ισλαμικό) Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP), το οποίο απέσπασε το 34% των ψήφων και εξασφάλισε σχεδόν τα 2/3 των εδρών στην Εθνοσυνέλευση, ενώ από τα κόμματα της αντιπολίτευσης μόνο το Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα,

---

³⁴ Σέρμπος Σωτήρης, «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ρόλος της εσωτερικής πολιτικής και του διεθνούς παράγοντα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2008.

με περίπου 19% των ψήφων, εξασφάλισε τις απαραίτητες ψήφους ώστε να κερδίσει έδρες.

Μετά από σχεδόν μια πενταετή συντηρητική διακυβέρνηση του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης υπό τον Ερντογάν, την 2η Μαΐου 2007, η Εθνοσυνέλευση κλήθηκε να εκλέξει τον νέο πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας.³⁵ Ο κυβερνητικός σχηματισμός προτείνει ως πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας τον Αμπντούλάχ Γκιούλ, τον μέχρι τότε υπουργό Εξωτερικών. Παρόλα αυτά, η πρόταση δεν υπερψηφίζεται, και έτσι προκηρύσσονται πρόωρες εκλογές για την 22η Ιουλίου 2007. Στις εκλογές αυτές το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης πρωτεύει με 46,66% και 340 έδρες, ενώ δεύτερο έρχεται το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα με 20,85% και 112 έδρες. Εντυπωσιακή είναι η άνοδος του Κινήματος Εθνικιστών, το οποίο μπαίνει στην Εθνοσυνέλευση με ποσοστό 14,29% και 71 έδρες. Παράλληλα τον Αύγουστο του 2007, εκλέγεται ως πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας ο Αμπντούλάχ Γκιούλ με επταετή θητεία. Οι επόμενες κοινοβουλευτικές εκλογές είναι προγραμματισμένες για τον Ιούλιο του 2011. Αυτό που αξίζει να αναφερθεί για μια ακόμη φορά είναι ότι από τη γέννησή της η Τουρκική Δημοκρατία υπέστη πολλές φορές την επέμβαση των ίδιων της των ενόπλων δυνάμεων. Συγκεκριμένα, η περίοδος μεταξύ της δεκαετίας '60 και του '80 χαρακτηρίστηκε από έντονη πολιτική αστάθεια και αρκετά στρατιωτικά πραξικοπήματα, όπως αυτά του 1960, του 1971, του 1980 και του 1997. Στο παρ' ολίγον πραξικόπημα της 28ης Φεβρουαρίου 1997, η κοινή μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε από τον Τουρκικό στρατό κατά τη διάρκεια αυτής της επέμβασης ήταν να στείλει ένα υπόμνημα στην πολιτική κυβέρνηση δηλώνοντας με ξεκάθαρη γλώσσα ότι αν η κυβέρνηση απέρριπτε τα αιτήματα του στρατού, ο στρατός θα πραγματοποιούσε ένα πλήρες πραξικόπημα. Σήμερα, η πολιτική της Τουρκίας καθορίζεται κατά ένα μεγάλο βαθμό από την ηγεσία των Τουρκικών ενόπλων δυνάμεων³⁶.

---

³⁵ Μούτσογλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2000.

³⁶ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004

3.4. Ιστορική αναδρομή των σχέσεων Τουρκίας - ΕΚ/ΕΕ από τη δεκαετία του 1960 ως σήμερα

Η Τουρκία είναι συνδεδεμένο μέλος με την Ε.Ε με τη Συμφωνία της Άγκυρας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1963. Η συμφωνία σύνδεσης (η λεγόμενη Συμφωνία της Άγκυρας) του 1963 μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας 140 και το συμπληρωματικό πρωτόκολλο του 1970 καθόρισαν τους βασικούς στόχους της

σύνδεσης, όπως η διαρκής και ισορροπημένη ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων και η δημιουργία τελωνειακής ένωσης σε τρία στάδια. Ένας από τους στόχους της συμφωνίας της Άγκυρας είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, η οποία ωστόσο δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί μέσα στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα για κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους. Η αίτηση που έκανε η χώρα για ένταξη στην Κοινότητα το 1987 απορρίφθηκε από την τελευταία μετά από την αρνητική γνώμη της Επιτροπής. Οι λόγοι που εξέθεσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν ότι η Κοινότητα δεν ήταν σε θέση να δεχθεί άλλα μέλη πριν από το 1993 λόγω της εφαρμογής της Ε.Ε.Π. και ότι η Τουρκία δεν ήταν ακόμη σε θέση να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με την Κοινότητα λόγω οικονομικών και πολιτικών υστερήσεων. Παρόλα αυτά η Επιτροπή παρότρυνε τη χώρα να προχωρήσει σε αλλαγές και στενές σχέσεις με την Κοινότητα και τη διαβεβαίωσε ότι η τελωνειακή της ένωση θα πραγματοποιηθεί όπως είχε προβλεφθεί στη Συμφωνία της Άγκυρας. Πράγματι η Τελωνειακή Ένωση ολοκληρώθηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1995 με την υπ' αριθμ.1/95 απόφαση του Συμβουλίου Σύνδεσης και με αυτόν τον τρόπο σημειώθηκε ένα σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση της Τουρκίας με το κοινοτικό κεκτημένο όσον αφορά την εμπορική και τελωνειακή νομοθεσία. Στην ουσία, η Τουρκία έπρεπε να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με αυτήν της ΕΕ στους τομείς των δασμών, της εμπορικής πολιτικής, του ανταγωνισμού και της προστασίας των πνευματικών, βιομηχανικών και εμπορικών δικαιωμάτων. Μετά την πρόσκληση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου της 12^{ης} και 13ης Δεκεμβρίου 1997, η Επιτροπή εξέδωσε στις 4 Μαρτίου 1998 την Ανακοίνωση «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία». Η προσέγγιση των νομοθεσιών και η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου συγκαταλέγονται

μεταξύ των κύριων στοιχείων της προενταξιακής στρατηγικής απέναντι στην Τουρκία. Η ανακοίνωση αυτή περιλαμβάνει επίσης τις πρώτες προτάσεις σε επίπεδο δράσεως σχετικά με τη στρατηγική αυτή. Εκτός από την επέκταση της τελωνειακής ένωσης στους τομείς των υπηρεσιών και της γεωργίας, η ανακοίνωση προτείνει την ενίσχυση της συνεργασίας ΕΚ/Τουρκίας και προσέγγιση των νομοθεσιών σε ορισμένους τομείς. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Κάρντιφ της 15ης και 16ης Ιουνίου 1998 δέχθηκε ευνοϊκά αυτήν τη στρατηγική και έκρινε ότι η ανακοίνωση παρέχει, γενικά, "μία καλή βάση για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας". Στη συνέχεια, η Τουρκία υπέβαλε τις παρατηρήσεις της σχετικά με τις προτάσεις της Επιτροπής σε έγγραφο της 17^{ης} Ιουλίου 1998 με τίτλο "Στρατηγική ανάπτυξης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης - Προτάσεις της Τουρκίας".³⁷ Το έγγραφο αυτό συμφωνεί σε γενικές γραμμές με το κείμενο της Επιτροπής. Το 1999 στο Συμβούλιο του Ελσίνκι αναγνωρίστηκε η ιδιότητα της Τουρκίας ως υποψήφιας προς ένταξη χώρας.

Ταυτόχρονα τονίστηκε πως οι διαπραγματεύσεις δεν θα ξεκινούσαν εάν η Τουρκία δεν εκπλήρωνε τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης³⁸. Παράλληλα θα ίσχυε και για αυτήν μία προενταξιακή στρατηγική, η οποία ως κύριο στόχο θα είχε να υπάρξει ένα συνεκτικό πρόγραμμα προετοιμασίας της χώρας για την προσχώρησή της στην Ε.Ε. και ειδικότερα

- να συγκεντρώσει τις διάφορες μορφές συνδρομής που παρέχει η Ε.Ε. σε ενιαίο πλαίσιο, δηλαδή την εταιρική σχέση προσχώρησης.
- να εξοικειώσει την Τουρκία με τις διαδικασίες και τις πολιτικές της Ε.Ε., παρέχοντάς της τη δυνατότητα να συμμετάσχει σε κοινοτικά προγράμματα.

Η περιοδική έκθεση 2000 της Επιτροπής για την πρόοδο που σημείωσε η Τουρκία προς την κατεύθυνση της προσχώρησης τονίζει ότι είχε ήδη αρχίσει συζήτηση για τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις που ήταν αναγκαίο να επέλθουν στη χώρα εν όψει της προσχώρησής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Τουρκία ενέκρινε διάφορα διεθνή μέσα προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου,

---

³⁷ ΕΛΙΑΜΕΠ, www.eliamep.gr

³⁸ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004

καθώς και τις εργασίες του ανωτάτου συντονιστικού συμβουλίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Ωστόσο, επιτόπου, η κατάσταση δεν παρουσιάζει εξέλιξη και η Τουρκία δεν πληρούσε ακόμη τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η υλοποίηση των θεσμικών μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται για τη διασφάλιση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου είναι αργή. Η εταιρική σχέση για την προσχώρηση (που εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε τον Μάιο 2003) έχει ως στόχο να εντάξει σε ένα νομικό πλαίσιο τους κατά προτεραιότητα τομείς εργασίας, οι οποίοι προσδιορίζονται στην έκθεση της Επιτροπής για το 2003 σχετικά με την πρόοδο της Τουρκίας προς την προσχώρηση, τα χρηματοδοτικά μέσα που διατίθενται για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων αυτών καθώς και τους όρους που ισχύουν για τη χορήγηση της βοήθειας αυτής. Η εν λόγω εταιρική σχέση συνίσταται σε μία σειρά μέσων που στοχεύουν στην στήριξη των προσπαθειών που καταβάλλει η χώρα στο πλαίσιο της διαδικασίας προσχώρησης.

Στα μέσα αυτά συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, ένα εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου (ΕΠΥΚΚ) που να εγκρίθηκε στις 10 Μαρτίου από την Τουρκία, η κοινή αξιολόγηση των μεσοπρόθεσμων προτεραιοτήτων της οικονομικής πολιτικής, το σχέδιο εθνικής ανάπτυξης καθώς και άλλα τομεακά προγράμματα³⁹. Η εταιρική σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε. αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο στις μεταξύ τους σχέσεις, ειδικότερα σε ό,τι αφορά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Δεκέμβριο του 2004.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 2002, ανακαλεί την απόφασή του στο Ελσίνκι το 1999, ότι η Τουρκία είναι ένα υποψήφιο μέλος που προορίζεται να γίνει μέλος της Ε.Ε., βάσει των ίδιων κριτηρίων με αυτών που εφαρμόστηκαν και στα υπόλοιπα υποψήφια μέλη. Καλωσορίζει τα βήματα της Τουρκίας προς τη σύγκλιση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Επίσης, ανακαλεί ότι η συμμετοχή απαιτεί το υποψήφιο κράτος να έχει κατορθώσει σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το νόμο του δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό προς τα δικαιώματα των μειονοτήτων.

---

³⁹ Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης στις 19 και 20 Ιουνίου 2003, καλωσόρισε τη δέσμευση της τουρκικής κυβέρνησης να συνεχίσει τη διαδικασία ανασύνταξης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών της 12ης Δεκεμβρίου 2003, καλωσόρισε τις υπολογίσιμες και αποφασιστικές προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να επιταχύνει το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων. Η ανάπτυξη, όσον αφορά στα πολιτικά, αλλά και οικονομικά, κριτήρια της Κοπεγχάγης, έφερε την Τουρκία πιο κοντά στην Ε.Ε. Παρ. όλα αυτά, μεγαλύτερες προσπάθειες χρειάζονταν στους τομείς των βασικών ελευθεριών, στην κατάσταση που επικρατούσε στο νότιο μέρος της χώρας, στις κοινωνικοστρατιωτικές σχέσεις της με την ευρωπαϊκή πρακτική, καθώς επίσης, και στις μακροοικονομική αστάθεια και στα δομικά ελαττώματα. Σημαντική είναι επίσης η προθυμία της Τουρκίας ως προς τη λύση του Κυπριακού ζητήματος. Υπό αυτήν την έννοια, ο κανονισμός του Κυπριακού ζητήματος, βάσει των αρχών της Ε.Ε., θα διευκολύνει σημαντικά της βλέψεις για την Τουρκική ένταξη. Όσον αφορά στο δημοσιονομικό πλαίσιο της σχέσης της Τουρκίας με την Ε.Ε., σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η προενταξιακή βοήθεια της Ε.Ε. προς την Τουρκία. Το διάστημα 1996-1999, η Τουρκία έλαβε μη επιστρεπτέες ενισχύσεις ύψους 376 εκατ. ευρώ, δηλαδή ποσό κατά τι υψηλότερο από 90 εκατ. ευρώ ετησίως. Το 2001, διατέθηκαν 194 εκατομμύρια ευρώ στο πλαίσιο της βοήθειας προς την Τουρκία. Το 2002, η βοήθεια ανήλθε σε 149 εκατομμύρια ευρώ. Το έγγραφο της Επιτροπής «προς μία διευρυμένη Ευρώπη» προέβλεπε τουλάχιστον διπλασιασμό του επιπέδου της βοήθειας που έλαβε η Τουρκία για το 2006. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) χορηγεί στην Τουρκία για το διάστημα 2000-2007 συνολική ενίσχυση 6 425 δισ. ευρώ. Στο πλαίσιο της ΕΤΕ, η εν λόγω χώρα επωφελείται από πέντε χρηματοδοτικά μέσα : το μέσο EuroMed II, τον μηχανισμό της μεσογειακής εταιρικής σχέσης, το πρόγραμμα ειδικής δράσης για την Τουρκία, τον προενταξιακό μηχανισμό και το πρόγραμμα βοήθειας για την ανασυγκρότηση και την αποκατάσταση μετά τους σεισμούς. Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2500/2001, που δημοσιεύτηκε τον Δεκέμβριο 2001, απέβλεπε στο να επικεντρώσει εκ νέου την κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση που χορηγείται στην Τουρκία στις προτεραιότητες που καθορίζονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση της χώρας. Οι

προσπάθειες επικεντρώθηκαν επίσης στη διασυνοριακή συνεργασία της Τουρκίας και στη συμμετοχή της χώρας σε ορισμένα κοινοτικά προγράμματα. Οι δράσεις που θα μπορούσαν να ενταχθούν στη χρηματοδότηση είναι: η βελτίωση των υποδομών, η προστασία του περιβάλλοντος, η γεωργική και αγροτική ανάπτυξη, η ενίσχυση των δικτύων μεταφορών και ενέργειας καθώς και η άρση των εμποδίων μεταξύ των παραμεθόριων περιοχών. Οι προσκλήσεις υποβολής προσφορών στο πλαίσιο των προγραμμάτων Phare, ISPA και SAPARD είναι πλέον ανοικτές για τη συμμετοχή τουρκικών επιχειρήσεων. Το σύστημα αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο αριθμός των προσκλήσεων υποβολής προσφορών και των αναθέσεων συμβάσεων εντός του 2002. Κατά την περίοδο 2003-2006, η χρηματοδοτική προενταξιακή βοήθεια προορίζονταν κυρίως για την ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων της Τουρκίας (περίπου το 30% των διαθέσιμων πόρων) και για την ενίσχυση των επενδύσεων (70% των πόρων). Μέσα στο 2005 η Τουρκία κρίθηκε αν θα συνεχίσει την πορεία της προς την Ευρώπη ή αν θα «επιστρέψει» στην Ασία. Στις 3 Οκτωβρίου 2005 κατόρθωσε να πάρει την πολυπόθητη ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση, με την δημόσια στήριξη της Ελλάδας.

3.5. Προενταξιακή στρατηγική της Τουρκίας

Η προενταξιακή πολιτική για την Τουρκία περιλαμβάνει τα εξής βήματα:

- i. Προενταξιακό Κανονισμό.
- ii. Εταιρική σχέση.
- iii. Συγκεντρωτικό χρηματοδοτικό κανονισμό.
- iv. Πολιτικό διάλογο.
- v. Διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κερτημένου.

- i. Προενταξιακός Κανονισμός:

Ο προενταξιακός κανονισμός αποτελεί τη νομική βάση της εταιρικής σχέσης. Αποφασίζεται με ομοφωνία στο Συμβούλιο, ενώ απαιτείται απλή γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.⁴⁰ Ο προενταξιακός κανονισμός υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της 26/02/2001.

ii. Εταιρική σχέση:

Το κείμενο της Εταιρικής Σχέσης είναι κεφαλαιώδους σημασίας, διότι περιέχει το νέο πλαίσιο της σχέσης της Τουρκίας με την Ε.Ε., δηλαδή τις υποχρεώσεις της τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο -βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα- προκειμένου αυτή να προσεγγίσει το κοινοτικό κεκτημένο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκαίτεμποργκ (6/2001) επιβεβαίωσε την κεντρική θέση της Εταιρικής Σχέσης, την οποία χαρακτήρισε 'ακρογωνιαίος λίθος' της προενταξιακής στρατηγικής. Τα προβλεπόμενα από το Ελσίνκι θέματα της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών και του Κυπριακού περιελήφθησαν:

- Μεταξύ των Αρχών της Εταιρικής Σχέσης
- Στα κεφάλαια με τον νέο τίτλο 'Ενισχυμένος Πολιτικός Διάλογος και Πολιτικά Κριτήρια', το μεν Κυπριακό για βραχυπρόθεσμα η δε ειρηνική επίλυση των διαφορών για μεσοπρόθεσμα εκπλήρωση.

Μετά την τυπική υιοθέτηση, τίθεται βεβαίως το θέμα της εφαρμογής της Εταιρικής Σχέσης και του μηχανισμού παρακολούθησής της. Έτσι:

- Από τουρκικής πλευράς , ανακοινώθηκε (19/03/2001) το Εθνικό Πρόγραμμα για την Υιοθέτηση του Κεκτημένου (εθνικό έγγραφο που απλώς ανακοινώνεται στην Ε.Ε.). Στη συνέχεια, υιοθετήθηκαν τέσσερις δέσμες μεταρρυθμίσεων που ανταποκρίνονται εν μέρει στις προτεραιότητες της Εταιρικής Σχέσης. Το τελευταίο εξ αυτών υιοθετήθηκε τον Ιανουάριο του 2003. Παραμένει, ωστόσο, ανοιχτό ζήτημα η πλήρης και η ουσιαστική εφαρμογή τους ακόμη και μετά την υιοθέτηση εκτελεστικών πράξεων.

---

⁴⁰ Erik J. Zürcher, «Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003, σελ.79.

- Από πλευράς Ε.Ε ., η συμμόρφωση της Τουρκίας με τις δεσμεύσεις της εταιρικής σχέσης, παρακολουθείται: ο Από τις εντεταλμένες και Υποεπιτροπές του Συμβουλίου Συνδέσεως, την Επιτροπή Σύνδεσης και το ίδιο το Συμβούλιο Σύνδεσης σε υπουργικό επίπεδο ο Από τις συναντήσεις πολιτικού διαλόγου ο Επίσης, σημασία στον τομέα αυτό έχει η Τακτική Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

iii. Συγκεντρωτικός χρηματοδοτικός κανονισμός: Σύμφωνα με την §12 του Ελσίνκι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε τη θέσπιση ενιαίου κανονισμού προενταξιακής βοήθειας, τον οποίο το Συμβούλιο υιοθέτησε με ομοφωνία. Σε συνέχεια των αποφασισθέντων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης (12- 13/12/2002), η προενταξιακή βοήθεια προς την Τουρκία πρόκειται να 'αυξηθεί σημαντικά'.

Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 2001, δημιουργήθηκε ένα ειδικό προενταξιακό μέσο με σκοπό να βοηθηθεί η Τουρκία. Η ενίσχυση που χορηγήθηκε μέσω του εκπονηθέντος προγράμματος προενταξιακής βοήθειας επικεντρώνεται κυρίως στις προτεραιότητες της εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση, με στόχο να βοηθηθεί η Τουρκία στην εκπλήρωση των κριτηρίων προσχώρησης. Η προενταξιακή χρηματοδοτική βοήθεια προορίζεται κυρίως για την ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας της Τουρκίας (περίπου 30% των διαθέσιμων πόρων) και για την ενίσχυση των επενδύσεων (70% των πόρων). Το 2002 διατέθηκε συνολική βοήθεια ύψους 149 εκατομμυρίων ευρώ και το 2003 χορηγήθηκαν 144 εκατομμύρια ευρώ. Το πρόγραμμα του 2006 περιλάμβανε κονδύλιο 500 εκατομμυρίων ευρώ, του 2004 κονδύλιο 250 εκατ. ευρώ και του 2005 κονδύλιο 300 εκατ. ευρώ.

Οι σημαντικές προτεραιότητες του προγράμματος 2005 αντικατόπτριζαν εκείνες της Ε.Ε., σχετικά με τα πολιτικά κριτήρια, την οικονομική και κοινωνική συνοχή, την εφαρμογή του κεκτημένου στους τομείς-κλειδιά και τον πολιτικό και κοινωνικό διάλογο μεταξύ της Ε.Ε. και της Τουρκίας. Περιλαμβάνουν επίσης τις αναγκαίες χρηματοδοτήσεις για την προετοιμασία της Τουρκίας να εφαρμόσει από το 2007 και μετά μέτρα σχετικά με υποδομές μεγάλης κλίμακας και μέτρα σχετικά με τα διαρθρωτικά ταμεία. Επιπλέον, η Τουρκία δικαιούται χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων στο

πλαίσιο της εντολής περιφερειακού δανεισμού που προορίζεται για τις γειτονικές χώρες της Νότιας Ανατολής. Η εντολή αυτή συγκεντρώνει τις χώρες που συμμετέχουν στη διαδικασία προσχώρησης στην Ε.Ε., καθώς και τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, από το 2005. Η Τουρκία τυγχάνει επίσης της ευρωμεσογειακής διευκόλυνσης επενδύσεων και εταιρικής σχέσης εφαρμογής ενός προγράμματος ειδικής δράσης για την παγίωση και τη σύσφιξη της τελωνειακής ένωσης, και του ειδικού προγράμματος ενίσχυσης για την αποκατάσταση και ανασυγκρότηση μετά τους σεισμούς του 1999.⁴¹

iv. Πολιτικός διάλογος:

Σύμφωνα με την §12 των Συμπερασμάτων του Ελσίνκι, η προενταξιακή στρατηγική για την Τουρκία περιλαμβάνει ενισχυμένο πολιτικό διάλογο με έμφαση στην πρόοδο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης ιδίως όσον αφορά στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και στα θέματα που αναφέρονται στην §4 και στην §9 α (ειρηνική διευθέτηση διαφορών και ενίσχυση προσπάθειας για επίλυση του κυπριακού). Ο εν λόγω πολιτικός διάλογος δε, συνιστά απλή ανταλλαγή απόψεων, αλλά όπως προκύπτει από τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, έχει προενταξιακό χαρακτήρα. Έχει ως στόχο την παρακολούθηση και τον έλεγχο της πορείας της Τουρκίας για την πλήρωση των πολιτικών κριτηρίων, τα οποία η Τουρκία είναι η μόνη μεταξύ των υποψηφίων που δεν πληρεί. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επί του Εγγράφου Στρατηγικής ('Strategy Paper') περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, και την ενίσχυση αυτού του διαύλου επικοινωνίας με την Τουρκία. Συναντήσεις πολιτικού διαλόγου διεξάγονται συνήθως δύο φορές σε κάθε Προεδρία, σε επίπεδο Πολιτικών Διευθυντών. Κατά τη διάρκεια της ελληνικής Προεδρίας θα διεξαχθεί, επιπροσθέτως, συνάντηση και σε υπουργικό επίπεδο. Τέλος, ας σημειωθεί ότι και το Συμβούλιο Σύνδεσης προβλέπει διεξαγωγή πολιτικού διαλόγου στους κόλπους του.

v. Διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κερτημένου:

---

⁴¹ Andrew Mango, "Turkey: The Challenge of a New Role ", Heath W. Lowry, Praeger, Westport, CT, 1994.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι προέβλεψε τη διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κεκτημένου, η οποία και εφαρμόζεται μέσω των οκτώ Υποεπιτροπών, προκειμένου η Τουρκία να προσεγγίσει το κεκτημένο. Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Λάκεν και της Κοπεγχάγης προνόησαν για την εντατικοποίηση αυτής της διεργασίας νομοθετικού ελέγχου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα ήδη προσφέρει διμερή τεχνική βοήθεια στην Τουρκία σε σημαντικούς τομείς του κοινοτικού κεκτημένου⁴². Αυτό πραγματοποιείται με εκατέρωθεν διμερείς επισκέψεις και ανταλλαγές εμπειρογνομώνων.

3.6. Η πρόοδος που παρουσίασε η Τουρκία όσον αφορά στην πορεία ένταξης της στην Ε.Ε. και τομείς στους οποίους χρειάζεται περαιτέρω βελτίωση και ενίσχυση

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποιεί συστηματικά αξιολογήσεις σχετικά με τις προόδους που πραγματοποιεί η Τουρκία στο πλαίσιο προτεραιοτήτων που καθορίζονται στην εταιρική πράξη προσχώρησης και στους τομείς στους οποίους θα πρέπει να καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες. Η αξιολόγηση αυτή αφορά την τήρηση των κριτηρίων προσχώρησης της Κοπεγχάγης συμπεριλαμβανομένης και της υιοθέτησης και αποτελεσματικής εφαρμογής του κεκτημένου. Η Τουρκία έχει επιταχύνει το ρυθμό των νομοθετικών ρυθμίσεων για να τηρήσει τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης και συνεχίζει τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Εντούτοις, η χώρα δεν έχει ακόμη πλήρως συμμορφωθεί με αυτά τα κριτήρια . Πρέπει να καταβληθούν μεγάλες προσπάθειες ιδίως στον τομέα της ελευθερίας της έκφρασης. Προσπάθειες απαιτούνται ακόμη όσον αφορά τα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων, τα δικαιώματα των γυναικών, τα συνδικαλιστικά δικαιώματα και τον έλεγχο του στρατού εκ μέρους των πολιτικών αρχών.

- Το πολιτικό κριτήριο: η ύπαρξη σταθερών θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μειονοτήτων και την προστασία των μειονοτήτων.

---

⁴² Μούτσογλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2000.

- Το οικονομικό κριτήριο: η ύπαρξη μιας βιώσιμης οικονομίας της αγοράς και η ικανότητα αντιμετώπισης του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ΕΕ
- Το κριτήριο της υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου: η ικανότητα της υποψήφιας χώρας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις και να αποδεχθεί κυρίως τους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, στις 13 Δεκεμβρίου 2002, καθορίστηκαν 3 βασικά κριτήρια που έπρεπε να ικανοποιήσουν οι υποψήφιας χώρες πριν από την προσχώρησή τους. Αναφορικά με το θέμα της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, στον τομέα της δημόσιας διοίκησης θεσπίστηκε νόμος για την ίδρυση του θεσμού του συνηγόρου του πολίτη.⁴³ Δεν παρατηρήθηκε πρόοδος όσον αφορά τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης. Στον τομέα των σχέσεων πολιτείας-στρατού, το κοινοβούλιο αναθεώρησε τις διαδικασίες των στρατοδικείων γεγονός που ενισχύει τις νομικές εγγυήσεις για τους εναγόμενους. Ωστόσο ανώτατα στελέχη του στρατού εξακολουθούν να προβαίνουν σε δηλώσεις δημοσίως προκειμένου να ασκήσουν επιρροή σε τομείς που δεν υπάγονται στις αρμοδιότητές τους. Υπήρξε πρόοδος στον τομέα της δικαστικής μεταρρύθμισης. Ήδη, το δικαστικό σύστημα της χώρας έχει ενδυναμωθεί με την δημιουργία ενός νέου συστήματος δικαστηρίων οικογενειακού δικαίου και την κατάργηση της αρμοδιότητας των στρατιωτικών δικαστηρίων να εκδικάζουν πολιτικές υποθέσεις. Θετικές αλλαγές έχουν γίνει επίσης και στο σύστημα των Δικαστηρίων Εθνικής Ασφάλειας, με την κατάργηση της κράτησης σε απομόνωση. Παρόλα αυτά, η εκτέλεση των μεταρρυθμίσεων δεν είναι ομοιόμορφη ενώ συχνές είναι οι καταγγελίες για μεροληψία των δικαστών. Ταυτόχρονα η λειτουργία αυτών των δικαστηρίων πρέπει να ευθυγραμμιστεί πλήρως με τα ευρωπαϊκά δεδομένα και ειδικότερα σε ότι αφορά τα δικαιώματα υπεράσπισης του κατηγορουμένου και το δικαίωμα του για δίκαιη δίκη.⁴⁴ Η τουρκική κυβέρνηση έχει αναγνωρίσει το πρόβλημα και έχει προχωρήσει στην σύσταση μιας ομάδας παρακολούθησης των

⁴³ Ahmet Davutoğlu, "Civilizational Transformation and the Muslim World." K.L., Quill, 1994

⁴⁴ Βλ. Ahmet Davutoğlu, "Civilizational Transformation and the Muslim World."

μεταρρυθμίσεων καθώς και στην κατάρτιση του δικαστικού σώματος μέσω επιμορφωτικών σεμιναρίων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η νομοθετική μεταρρύθμιση για την ενίσχυση της καταπολέμησης της διαφθοράς γνώρισε μόνο μικρή πρόοδο. Η διαφθορά και η έλλειψη διαφάνειας συνεχίζουν να αποτελούν ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της δημόσιας ζωής στην Τουρκία παρά την επικύρωση των σχετικών ευρωπαϊκών συνθηκών⁴⁵. Οι πολιτικές κατά της διαφθοράς είναι ανεπαρκείς και οι αρμόδιες αρχές πρέπει να ενισχυθούν. Όσον αφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην προστασία των μειονοτήτων, αναφέρονται όλο και λιγότερες περιπτώσεις βασανιστηρίων και κακομεταχείρισης. Ωστόσο, παραμένουν ανησυχητικές οι καταγγελίες για τα βασανιστήρια και κακομεταχείριση εκτός των κέντρων κρατουμένου και στο νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας, όπως και το πρόβλημα της ατιμωρησίας των βασανιστών. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις συνέπειες που θα έχουν οι τροποποιήσεις του αντιτρομοκρατικού νόμου στις θεμελιώδεις ελευθερίες⁴⁶. Πράγματι οι εν λόγω τροποποιήσεις εισήγαγαν έναν μακροσκελή κατάλογο αδικημάτων στο πλαίσιο της τρομοκρατίας και μείωσαν τις εγγυήσεις για τους εναγόμενους. Γενικά, έχει αυξηθεί στην τουρκική κοινωνία η δημόσια συζήτηση για ευρύ φάσμα θεμάτων, περιλαμβανομένων εκείνων που αφορούν παραδοσιακά ευαίσθητα ζητήματα. Παρόλα αυτά, το ισχύον νομικό πλαίσιο δεν εγγυάται ακόμη την ελευθερία έκφρασης με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Πρόσφατη απόφαση του Αρείου Πάγου δημιουργεί νομολογία για το άρθρο 301 του ποινικού κώδικα που περιορίζει την ελευθερία έκφρασης. Επίσης, μεγάλος αριθμός ατόμων διώχτηκε γιατί εξέφρασε τη γνώμη του με ειρηνικό τρόπο. Το άρθρο 301 και οι λοιπές διατάξεις του τουρκικού ποινικού κώδικα που περιορίζουν την ελευθερία έκφρασης πρέπει να εναρμονιστούν με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Οι περιορισμοί της ελευθερίας του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι έχουν αμβλυωθεί και βελτιώθηκε η εφαρμογή των μέτρων που είχαν ληφθεί στον τομέα αυτό. Σε ορισμένες περιπτώσεις ωστόσο οι δυνάμεις ασφαλείας έκαναν υπερβολική χρήση βίας κατά τις διαδηλώσεις. Εξάλλου, η ίδρυση συλλόγων για την

⁴⁵ Μούτσουλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2000.

⁴⁶ Barry Rubin, *“Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration, and International Dynamics”*, Frank Cass, London, 2003

προώθηση συγκεκριμένης πολιτιστικής ταυτότητας εξακολουθεί να συναντά δυσκολίες. Όσον αφορά την ελευθερία θρησκειών, η θέσπιση νόμου ο οποίος αναμενόταν να βελτιώσει την κατάσταση των θρησκευτικών μειονοτήτων αναβλήθηκε αρκετές φορές και οι μουσουλμανικές μειονότητες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα. Πρέπει να θεσπιστεί νομικό πλαίσιο σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έτσι ώστε όλες οι θρησκευτικές μειονότητες να μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς αυθαίρετους περιορισμούς. Το θέμα των δικαιωμάτων των γυναικών προσελκύει όλο και μεγαλύτερη προσοχή στην Τουρκία ενώ η κοινωνία των πολιτών καθίσταται πιο ικανή να διαδραματίσει θετικό ρόλο στον τομέα αυτό. Το νομικό πλαίσιο είναι γενικό ικανοποιητικό. Στην πράξη εντούτοις τα δικαιώματα των γυναικών δεν προστατεύονται πάντα, ιδίως στις φτωχότερες περιοχές της χώρας.⁴⁷ Τα «εγκλήματα τιμής» πρέπει να διερευνώνται πιο συστηματικά και να συνοδεύονται όπου κρίνεται σκόπιμο από διώξεις και καταδίκες. Όσον αφορά τα δικαιώματα των παιδιών, η πρόοδος δεν είναι σημαντική. Πρέπει να βελτιωθεί η εφαρμογή των νομικών διατάξεων σχετικά με την εκπαίδευση και την απασχόληση των παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών. Όσον αφορά τα συνδικαλιστικά δικαιώματα, δεν υπήρξε βελτίωση της νομοθεσίας. Η Τουρκία δεν πληρεί ακόμη τα πρότυπα της ΕΕ και της ΔΟΕ (Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας), ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα στην απεργία και το δικαίωμα της συλλογικής διαπραγμάτευσης. Η προσέγγιση της Τουρκίας όσον αφορά τα δικαιώματα των μειονοτήτων παραμένει περισταλτική. Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τις διεθνείς νομοθετικές πράξεις για τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Όσον αφορά τα πολιτιστικά δικαιώματα, η ραδιοτηλεοπτική μετάδοση εκπομπών σε γλώσσες άλλες από την τουρκική είναι περιορισμένες. Η εκμάθηση αυτών των γλωσσών εξακολουθεί να υπόκειται σε περιορισμούς στο τουρκικό σχολικό σύστημα. Όλα τα ιδιωτικά σχολεία που περιείχαν μαθήματα στην κουρδική γλώσσα έκλεισαν τον Αύγουστο του 2005. Γενικά η χρήση γλωσσών άλλων από την τουρκική υπόκειται πάντα σε περιορισμούς τόσο στην πολιτική ζωή όσο και κατά την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες. Η Τουρκία υπήρξε

---

⁴⁷ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004

στόχος αυξημένων τρομοκρατικών επιθέσεων, ιδίως από το ΡΚΚ, το οποίο περιλαμβάνεται στον κατάλογο των τρομοκρατικών οργανώσεων της ΕΕ.

Η ΕΕ καταδικάζει κατηγορηματικά αυτές τις τρομοκρατικές επιθέσεις⁴⁸. Η Τουρκία πρέπει να επιλύσει τα σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα στο νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας και να διασφαλίσει ότι ο κουρδικός λαός απολαύει πλήρως των δικαιωμάτων και των ελευθεριών του. Ο μεγάλος αριθμός εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας παραμένει πηγή ανησυχίας. Όσον αφορά στα περιφερειακά θέματα και στις διεθνείς υποχρεώσεις, η Τουρκία έχει εκφράσει τη μόνιμη υποστήριξή της στις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για την εξεύρεση σφαιρικής λύσης στο πρόβλημα της Κύπρου. Ωστόσο, δεν υπήρξε πρόοδος προς την εξομάλυνση των διμερών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία. Μετά την υπογραφή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης, τον Ιούλιο του 2005, η Τουρκία δεν προχώρησε προς την πλήρη εφαρμογή αυτού του πρωτοκόλλου ούτε προς την εξάλειψη όλων των φραγμών για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, περιλαμβανομένων των περιορισμών που επιβάλλονται στην άμεση μεταφορική σύνδεση με την Κύπρο. Στη σύνοδο του Ιουνίου 2006, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθύμισε ότι θα εξετάσει την εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου κατά τη διάρκεια του 2006 και θα εξασφαλίσει την παρακολούθηση των ζητημάτων που περιλαμβάνονται στη δήλωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2005. Οι σχέσεις με την Ελλάδα εξελίχθηκαν θετικά αλλά δεν σημειώθηκε πρόοδος στην επίλυση των συνοριακών διαφορών που εκκρεμούν μεταξύ των δύο χωρών. Σε συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών, συμφωνήθηκε νέα δέσμη μέτρων οικοδόμησης της εμπιστοσύνης. Η δημιουργία σχέσεων καλής γειτονίας παραμένει ένα βασικό θέμα. Όσον αφορά στα οικονομικά κριτήρια, η Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί ως λειτουργούσα οικονομία της αγοράς, εφόσον συνεχίζει αποφασιστικά τις προσπάθειες της στο τομέα της σταθεροποίησης και των μεταρρυθμίσεων. Η Τουρκία αναμένεται να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει μεσοπρόθεσμα τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης, υπό τον όρο ότι θα διατηρήσει τη σταθεροποιητική της πολιτική και θα λάβει περαιτέρω αποφασιστικά μέτρα

---

⁴⁸ Ahmet Davutoğlu, "Civilizational Transformation and the Muslim World." K.L., Quill, 1994

προς την κατεύθυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Γενικά, η συναίνεση όσον αφορά τα ουσιαστικά στοιχεία μιας οικονομίας της αγοράς παραμένει πλήρης. Οι μακροοικονομικές πολιτικές που αποσκοπούν στην επίτευξη της σταθερότητας συνέβαλαν στην έντονη οικονομική ανάπτυξη και στην αύξηση της αντίστασης στα εξωτερικά πλήγματα. Τα ελλείμματα του προϋπολογισμού και τα χρέη της κυβέρνησης μειώθηκαν σημαντικά και ελήφθησαν ορισμένα βασικά μέτρα για την ενίσχυση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Η ανεξαρτησία των κανονιστικών και των εποπτικών φορέων επιβεβαιώθηκε και καταργούνται σταδιακά τα ειδικά προνόμια των κρατικών τραπεζών. Η διαδικασία ιδιωτικοποίησης επιταχύνθηκε. Η πρόοδος του τραπεζικού και μη τραπεζικού χρηματοπιστωτικού τομέα συνεχίστηκε όπως και η ενίσχυση της εποπτείας. Η οικονομία έγινε πιο ανοικτή στο εξωτερικό εμπόριο και τις επενδύσεις. Η κεντρική τράπεζα και η κυβέρνηση εξακολουθούσαν να εφαρμόζουν πολιτική αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού. Οι ανάγκες σε κρατική και ξένη χρηματοδότηση, που είναι σχετικά μεγάλες, παραμένουν ιδιαίτερα εξαρτημένες από την εμπιστοσύνη των επενδυτών, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει απειλή για τη μακροοικονομική σταθερότητα.⁴⁹ Για το λόγο αυτό, οι προσπάθειες δημοσιονομικής εξυγίανσης πρέπει να ενισχυθούν και να υποστηριχθούν αποτελεσματικά από διαρθρωτικά μέσα. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην καταπολέμηση της μη δηλωμένης εργασίας. Οι ανισοροπίες της αγοράς εργασίας συνεχίζονται. Τα ποσοστά απασχόλησης είναι πολύ χαμηλά και μειώνονται διαρκώς, ιδίως για τις γυναίκες. Τα μέτρα αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων είναι περιορισμένα και έμμεσο εργατικό κόστος παραμένει υψηλό. Το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης είναι αρκετά χαμηλό και χαρακτηρίζεται από μεγάλες διαφορές. Η ύπαρξη εμποδίων για την έξοδο από την αγορά και η έλλειψη διαφάνειας όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις επηρέασε αρνητικά το επιχειρηματικό περιβάλλον. Η διαδικασία αναδιάρθρωσης του ενεργειακού τομέα ήταν σχετικά αργή. Η Τουρκία έχει βελτιώσει την ικανότητά της να αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους.

---

⁴⁹ Καραφωτάκης Ευάγγελος, «Η Σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002

Σημειώθηκε πρόοδος στους περισσότερους τομείς⁵⁰. Ωστόσο, σε πολλούς τομείς, η εκπλήρωση των μεσοπρόθεσμων προτεραιοτήτων που καθορίζονται στην εταιρική σχέση για την προσχώρηση έχει καθυστερήσει. Ορισμένες υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η Τουρκία στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης δεν έχουν εκπληρωθεί. Πρέπει να καταβληθούν πολλές προσπάθειες για να βελτιωθεί το επίπεδο εναρμόνισης με το κεκτημένο και να ενισχυθεί η διοικητική και θεσμική ικανότητα. Η πρόοδος στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων υπήρξε άνιση. Υπήρξαν βελτιώσεις σε τομείς όπως η διαπίστευση, η τυποποίηση και η διαπίστωση της συμμόρφωσης. Ωστόσο, ορισμένες διατάξεις παραμένουν αντίθετες με τις γενικές αρχές της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και οι τεχνικοί φραγμοί στο εμπόριο εξακολουθούν να υπάρχουν. Όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, δεν υπήρξαν εξελίξεις. Η εναρμόνιση με το κεκτημένο όσον αφορά το δικαίωμα εγκατάστασης και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών παραμένει περιορισμένη. Η Τουρκία πραγματοποίησε ελάχιστη πρόοδο στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων. Η εναρμόνιση δεν έχει ολοκληρωθεί ιδίως όσον αφορά την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Η απόκτηση ακίνητης περιουσίας από αλλοδαπούς υπόκειται σε περιορισμούς. Στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων, η πρόοδος είναι πολύ περιορισμένη. Η εισαγωγή απαλλαγών περιόρισε το πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας. Η Τουρκία δεν διαθέτει την οργάνωση για να εγγυηθεί την εφαρμογή συνεκτικής πολιτικής σε όλους τους τομείς που συνδέονται με τις δημόσιες συμβάσεις. Όσον αφορά το εταιρικό δίκαιο, παρατηρήθηκε κάποια μικρή πρόοδος. Η Τουρκία έχει υιοθετήσει το μεγαλύτερο μέρος των διεθνών λογιστικών προτύπων. Ωστόσο, οι εν λόγω κανόνες δεν είναι νομικά δεσμευτικοί για τις περισσότερες τουρκικές εταιρίες οι οποίες υπόκεινται μόνο σε υποχρεώσεις δήλωσης φορολογικού χαρακτήρα. Το ποσοστό εναρμόνισης με το κεκτημένο είναι χαμηλό. Όσον αφορά τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας, η εναρμόνιση έχει προχωρήσει και βελτιώθηκε η διοικητική ικανότητα. Χρειάζονται ωστόσο περαιτέρω προσπάθειες, ιδίως όσον αφορά την πάταξη της οργανωμένης πειρατείας και της παραποίησης/απομίμησης. Επίσης

---

⁵⁰ "Turkey's Economic Integration with the EU: An Evaluation of Current status and future prognosis", Journal of International Business Research, 2009 by Choudhury, Askar H, Naidu GN

πρέπει να ενισχυθεί ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών. Τα κατώτερα μη εξειδικευμένα δικαστήρια αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατάλληλη εφαρμογή της νομοθεσίας. Τα αποτελέσματα στον τομέα του ανταγωνισμού είναι ανάμικτα. Η εναρμόνιση με το κεκτημένο σε θέματα καταπολέμησης των μονοπωλίων είναι σε καλό δρόμο και η εφαρμογή της νομοθεσίας από την αρχή ανταγωνισμού είναι ικανοποιητική. Δεν υπάρχει ωστόσο πρόοδος στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων: η Τουρκία δεν διαθέτει το απαιτούμενο νομοθετικό πλαίσιο ούτε τη διοικητική διάρθρωση για να εφαρμόσει τους κανόνες της Ε.Ε. Πρέπει ακόμη να εκπληρωθούν οι σχετικές υποχρεώσεις που καθορίζονται στο πλαίσιο της συμφωνίας σύνδεσης. Στον τομέα των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, η Τουρκία πραγματοποίησε κάποια πρόοδο. Η θέσπιση νέου νόμου στον τραπεζικό τομέα και η νομοθεσία περί αφερεγγυότητας στους τομείς των ασφαλίσεων και των επικουρικών συντάξεων θεωρούνται θετικές εξελίξεις. Η εναρμόνιση της νομοθεσίας στον ασφαλιστικό τομέα είναι περιορισμένη. Στον τομέα των επενδυτικών υπηρεσιών και των αγορών κινητών αξιών, ο μηχανισμός αποζημίωσης των επενδυτών, η παροχή διασυνοριακών υπηρεσιών, οι απαιτήσεις κοινοποίησης και τα ενημερωτικά δελτία χρειάζονται περαιτέρω προσαρμογές. Η εποπτική ικανότητα πρέπει να ενισχυθεί ιδίως στον τομέα των ασφαλίσεων και των αγορών κινητών αξιών. Ορισμένοι τομείς της κοινωνίας της πληροφορίας και των μέσων ενημέρωσης, περιλαμβανομένων των τοπικών ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων σε άλλες γλώσσες, παρουσιάζουν εξελίξεις. Η Τουρκία δημιούργησε μια καλή βάση για τη συνέχιση της εναρμόνισης με το κεκτημένο στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και των τεχνολογιών πληροφοριών. Η γενική εναρμόνιση της πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα και στον τομέα των μέσων ενημέρωσης παραμένει πολύ περιορισμένη. Στον τομέα της γεωργίας, παρατηρήθηκε μικρή πρόοδος κυρίως όσον αφορά την αγροτική ανάπτυξη. Εντούτοις, η εφαρμογή απειλήθηκε από καθυστερήσεις στη θέσπιση των σχετικών νομοθετικών μέτρων και στη δημιουργία των απαιτούμενων διοικητικών δομών. Δεν έχουν ακόμη αναπτυχθεί οι διοικητικές δομές για την εφαρμογή της κοινής γεωργικής πολιτικής. Η πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία, η οποία συνίσταται στη σύνδεση της χρηματοδοτικής στήριξης με τα επίπεδα παραγωγής δεν είναι σύμφωνη με τη μεταρρύθμιση της ΚΓΠ. Όσον

αφορά την αλιεία, η Τουρκία δεν σημείωσε πρόοδο. Η τουρκική νομοθεσία πρέπει ακόμη να υιοθετήσει σημαντικά στοιχεία του κεκτημένου. Δεν έχει ακόμη δημιουργηθεί η διάρθρωση για την εφαρμογή της κοινής αλιευτικής πολιτικής. Όσον αφορά την εναρμόνιση με το κεκτημένο του κτηνιατρικού και φυτοϋγειονομικού τομέα πολιτικής για τα τρόφιμα, η πρόοδος ήταν περιορισμένη. Δεν υπάρχει το νομοθετικό πλαίσιο ούτε οι διοικητικές δομές για την εφαρμογή του κεκτημένου. Γενικά, τα συστήματα ελέγχου είναι ανεπαρκή. Οι μεγαλύτερες δυσκολίες απαντώνται στον κτηνιατρικό τομέα, ιδίως ενόψει της κατάστασης της υγείας των ζώων, εξαιτίας της έλλειψης αποτελεσματικού συστήματος ελέγχου των επιζωοτικών. Όσον αφορά την πολιτική μεταφορών, πραγματοποιήθηκε κάποια πρόοδος. Η εναρμόνιση με το κεκτημένο προχώρησε ομαλά στον τομέα των οδικών μεταφορών, αλλά στους άλλους τομείς η πρόοδος είναι άنيση. Η ικανότητα εφαρμογής και ελέγχου της εφαρμογής πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής. Αναμένεται συμφωνίες που συμφωνήθηκαν στον τομέα των διεθνών αεροπορικών και θαλάσσιων μεταφορών δεν συνοδεύτηκαν από μεταφορά κεκτημένου. Όσον αφορά τα διευρωπαϊκά δίκτυα, η πρόοδος ήταν περιορισμένη. Στον τομέα της ενέργειας, σημειώθηκε κάποια πρόοδος.⁵¹ Ωστόσο, η νομική εναρμόνιση δεν είναι ομοιόμορφη. Πρέπει να καταρτιστεί νόμος πλαίσιο για την ενεργειακή απόδοση. Η διοικητική ικανότητα και η ανεξαρτησία των ρυθμιστικών φορέων πρέπει να ενισχυθεί. Ο τομέας της φορολογίας εμφανίζει περιορισμένη πρόοδο. Το τουρκικό φορολογικό καθεστώς είναι εν μέρει σύμφωνο με το κεκτημένο. Περαιτέρω προσπάθειες χρειάζονται όσον αφορά το πεδίο και το ύψος του ΦΠΑ, τη διάρθρωση και το ύψος των ειδικών φόρων κατανάλωσης, καθώς και γενικότερα την άμεση φορολογία. Όλες οι πτυχές της φορολόγησης των προϊόντων καπνού και των αλκοολούχων ποτών οι οποίες εισάγουν διακρίσεις πρέπει να καταργηθούν σύντομα. Η Τουρκία πραγματοποίησε κάποια πρόοδο στον τομέα της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Γενικά, οι προετοιμασίες προχωρούν ομαλά. Ωστόσο, ο νόμος για την αποτροπή της νομισματικής χρηματοδότησης σε δημόσιους οργανισμούς, καθώς και ο νόμος που απαγορεύει την προνομιακή πρόσβαση των κρατικών αρχών σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς δεν είναι σύμφωνοι με το κοινοτικό

---

⁵¹ ΕΛΙΑΜΕΠ, www.eliamep.gr

κεκτημένο. Επιπλέον, η έλλειψη αποτελεσματικού συντονισμού και συνεργασίας μειώνει την αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής. Η Τουρκία έχει πραγματοποιήσει κάποια πρόοδο όσον αφορά τη χρησιμοποίηση ομοιόμορφων ταξινομήσεων και τη διάθεση τομεακών συστατικών. Η εναρμόνιση παραμένει περιορισμένη αλλά η θέσπιση νέας νομοθεσίας αποτελεί σημαντική πρόοδο. Στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής, η Τουρκία σημείωσε περιορισμένη πρόοδο ειδικότερα όσον αφορά την κοινωνική προστασία και την εφαρμογή του νέου νόμου για τα άτομα με αναπηρίες. Πρέπει εξάλλου να εξασφαλιστεί ο σεβασμός των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην καταπολέμηση της μη δηλωμένης εργασίας. Η διοικητική ικανότητα πρέπει να διασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή. Η Τουρκία σημείωσε ικανοποιητική πρόοδο στον τομέα των επιχειρήσεων και της βιομηχανικής πολιτικής,⁵² ιδίως όσον αφορά τον νόμο για την ίδρυση οργανισμού προώθησης και υποστήριξης των επενδύσεων. Πρόοδο σημείωσε επίσης η ιδιωτικοποίηση, η εναρμόνιση του ορισμού των ΜΜΕ και ο προγραμματισμός των πολιτικών. Η εναρμόνιση με το κεκτημένο βρίσκεται σε καλό δρόμο. Σημειώθηκε πρόοδος στον τομέα της περιφερειακής πολιτικής και του συντονισμού των διαρθρωτικών μέσων, ιδίως με τη θέσπιση του νόμου για τη σύσταση αναπτυξιακών φορέων. Ωστόσο, ο ρόλος και η λειτουργία αυτών των φορέων προκαλούν ορισμένες ανησυχίες. Η αυτοδιάθεση και η λογοδοσία πρέπει να βελτιωθούν και θα μπορούσε να εξετασθεί η κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των υπουργείων τόσο σε περιφερειακό όσο και κεντρικό επίπεδο. Στον τομέα αυτό η εναρμόνιση είναι μέτρια. Όσον αφορά τη δικαστική εξουσία και τα θεμελιώδη δικαιώματα, σημειώθηκε κάποια πρόοδος. Γενικά, συνεχίστηκε η πρόοδος στον τομέα της δικαστικής μεταρρύθμισης. Ωστόσο, η εφαρμογή της νέας νομοθεσίας από τη δικαστική εξουσία παρουσιάζει ανάμεικτη εικόνα και πρέπει να εξασφαλιστεί η ανεξαρτησία του δικαστικού συστήματος. Σημειώθηκε κάποια πρόοδος όσον αφορά την καταπολέμηση της διαφθοράς, ιδίως την αύξηση της διαφάνειας στη δημόσια διοίκηση. Ωστόσο, η διαφθορά είναι διαδεδομένη ενώ οι αρχές και οι πολιτικές για την καταπολέμηση της είναι ακόμα ανεπαρκείς. Το πεδίο κοινοβουλευτικής

---

⁵² Bernard Hoekman, "Turkey: Economic Reform and Accession to the European Union", World Bank, Washington DC, 2005

ασυλίας είναι πολύ ευρύ. Όσον αφορά τις θεμελιώσεις ελευθερίες, η πρόοδος σε νομοθετικό επίπεδο υπήρξε περιορισμένη αν και συνεχίσθηκε η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων. Στον τομέα της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ασφάλειας, η Τουρκία σημείωσε πρόοδο σε θέματα ασύλου, συνοριακής διαχείρισης, καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, τελωνείων και αστυνομικής συνεργασίας. Η εναρμόνιση έχει ξεκινήσει αλλά δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί στους τομείς της μετανάστευσης, της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος, της νομιμοποίησης των εσόδων από παράνομες δραστηριότητες καθώς και της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις. Παρατηρήθηκε κάποια επιπλέον πρόοδος στον τομέα της επιστήμης και της έρευνας, ιδίως όσον αφορά τη συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα της ΕΕ και τη χορήγηση πιστώσεων. Ικανοποιητική είναι επίσης η πρόοδος στον τομέα της εκπαίδευσης και του πολιτισμού. Και στους 2 τομείς η εναρμόνιση είναι σε καλό δρόμο.

Η εναρμόνιση έχει αρχίσει στους τομείς της διαχείρισης αποβλήτων και θορύβου. Σε άλλα θέματα, περιλαμβανομένων των διεθνών συμβάσεων, η εναρμόνιση στον τομέα του περιβάλλοντος παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Η έλλειψη προόδου όσον αφορά την οριζόντια νομοθεσία, ιδίως τα διασυνοριακά θέματα και τους μηχανισμούς δημόσιας διαβούλευσης, είναι όλο και πιο ανησυχητική. Η μεταφορά του κοινοτικού κεκτημένου δεν ήταν ικανοποιητική στον τομέα της ποιότητας του αέρα, της προστασίας της φύσης, και της ποιότητας των υδάτων. Η εφαρμογή του νέου νόμου για το περιβάλλον θα συμβάλει στην ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας. Ο απολογισμός σε θέματα επιβολής νομοθεσίας δεν είναι θετικός. Όσον αφορά την προστασία των καταναλωτών και της υγείας, η προστασία των καταναλωτών έχει βελτιωθεί, ιδίως με την εισαγωγή ενός συστήματος επιτήρησης της αγοράς.

Ο τομέας της δημόσιας υγείας έχει επίσης βελτιωθεί, συγκεκριμένα με την δημιουργία δικτύου επιδημιολογικής παρακολούθησης και ελέγχου των μεταδοτικών νόσων. Και στους δύο τομείς ωστόσο η εφαρμογή δεν είναι ικανοποιητική. Η τελωνειακή ένωση προετοίμασε την Τουρκία για μια υψηλού επιπέδου εναρμόνιση στον τελωνειακό τομέα. Ωστόσο, σε ορισμένα θέματα όπως οι ζώνες ελευθέρων συναλλαγών, οι δασμολογικές ελαφρύνσεις, η

καταπολέμηση της παραποίησης και οι εκ των υστέρων έλεγχοι, η νομοθεσία δεν έχει εναρμονιστεί. Η τελωνειακή διοίκηση πρέπει να ενισχυθεί και να αρχίσει να προετοιμάζεται για τη διασύνδεση των συστημάτων ΤΠ. Η διαδικασία εναρμόνισης με το κεκτημένο προχώρησε σημαντικά στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων. Ωστόσο, η εναρμόνιση με την κοινή εμπορική πολιτική της ΕΕ δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Συνεχίζεται η εναρμόνιση με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής η Τουρκία έχει εντείνει τις δραστηριότητες της στη Μέση Ανατολή για την προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας. Τα σύνορα με την Αρμενία παραμένουν κλειστά. Η Τουρκία συμμετείχε σε αποστολές της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Εντούτοις, η συμμετοχή της στην ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας εξακολουθεί να θέτει ορισμένα προβλήματα. Η Τουρκία εξακολουθεί να θέτει ορισμένα προβλήματα. Η Τουρκία εξακολουθεί να παρεμποδίζει τη συμμετοχή της Κύπρου και της Μάλτας στη στρατηγική συνεργασία ΕΕ-NATO⁵³. Επίσης, αντιτίθεται στην προσχώρηση της Κύπρου στον διακανονισμό του Wassenaar. Η Τουρκία δεν έχει υπογράψει ακόμη το καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Στον τομέα του δημοσιονομικού ελέγχου παρατηρήθηκε κάποια πρόοδος. Δημιουργήθηκε κάποια διοικητική διάρθρωση και θεσπίστηκαν ορισμένες διατάξεις εφαρμογής. Ωστόσο, ο νόμος περί δημοσιονομικής διαχείρισης και ελέγχου δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως. Αν και έχουν υιοθετηθεί ορισμένα προσωρινά μέτρα, δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί οι δομές για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ. Όσον αφορά τις χρηματοδοτικές και τις δημοσιονομικές διατάξεις η Τουρκία πρέπει να δημιουργήσει σε εύθετο χρόνο τις συντονιστικές δομές και να θεσπίσει τους κανόνες εφαρμογής για να διασφαλιστεί ο ορθός υπολογισμός, η είσπραξη, η καταβολή και ο έλεγχος των ίδιων πόρων της.

---

⁵³ Σέρμπος Σωτήρης, «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ρόλος της εσωτερικής πολιτικής και του διεθνούς παράγοντα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2008

3.7. Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβαίνει συστηματικά σε αξιολογήσεις της προόδου που πραγματοποιεί η Τουρκία στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων που καθορίζονται στην εταιρική πράξη για την προσχώρηση και στους τομείς στους οποίους θα πρέπει να καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες. Η αξιολόγηση αυτή αφορά την τήρηση των κριτηρίων προσχώρησης συμπεριλαμβανομένης και της υιοθέτησης και αποτελεσματικής εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου. Από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου του 1999, οπότε χορηγήθηκε στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας για ένταξη χώρας, σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές σ' αυτή τη χώρα, η οποία προέβη σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, όσον αφορά στην ανάληψη του κοινοτικού κεκτημένου.⁵⁴ Ένα από τα κυριότερα κίνητρα για τις μεταρρυθμίσεις στο πολιτικό και νομικό σύστημα καθώς και στην οικονομία της Τουρκίας αποτέλεσε η ευρωπαϊκή της προοπτική. Παρόλα αυτά, και σύμφωνα με τις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ταχεία ώθηση στις μεταρρυθμίσεις ξεκίνησε από το 2002 και έπειτα. Οι μεταρρυθμίσεις για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου συνεχίστηκαν και τις επόμενες χρονιές με ταχείς ρυθμούς και το 2005 (4 Οκτωβρίου) η Τουρκία ξεκίνησε την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε. για την ένταξή της σ' αυτήν. Παρόλα αυτά, στο έγγραφο στρατηγικής για τη διεύρυνση – 2005 της Επιτροπής, αναφέρεται ρητά ότι «οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία αποτελούν μακρόπνοη διαδικασία». Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι η Τουρκία πρέπει να προχωρήσει σε βαθύτερες τομές, όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις για την εναρμόνιση του εθνικού δικαίου με την κοινοτική νομοθεσία. Επίσης, τα ζητήματα που πρέπει να λυθούν είναι βαρύνουσας σημασίας και παραμένουν να υφίστανται. Σύμφωνα με την τελευταία Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διεύρυνση και τις κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007 – 2008, οι αλλαγές που επιτεύχθηκαν συνολικά όλα τα προηγούμενα χρόνια στην Τουρκία ήταν σημαντικές. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι καταργήθηκε η θανατική ποινή, άλλαξαν οι αρμοδιότητες και η σύνθεση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας με την αύξηση του ελέγχου της στρατιωτικής από την πολιτική εξουσία, και οι δημοκρατικές ελευθερίες

---

⁵⁴ Ζέπος Δ. «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2003

προωθήθηκαν από μια σειρά συνταγματικών τροποποιήσεων. Επίσης, σημειώθηκε πρόοδος σε τομείς όπως τα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών, και η αντιμετώπιση των βασανιστηρίων, με μείωση γενικά των περιπτώσεων που έχουν αναφερθεί για βασανιστήρια και κακή μεταχείριση. Ωστόσο, οι συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα βασανιστήρια καθώς και η έλλειψη προστασίας των πολιτιστικών δικαιωμάτων, συνεχίζουν να υφίστανται και παραμένουν μελανά σημεία στη πορεία της χώρας προς την Ευρώπη. Στον τομέα της οικονομίας, μετά τη σοβαρή οικονομική κρίση του 2001, υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που σχεδιάστηκαν για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα στην οικονομία, επέτρεψαν την ταχεία ανάκαμψη και βελτίωσαν το κλίμα των επενδύσεων. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν κατακόρυφα, ιδίως με την εξαγορά τουρκικών εταιρειών από ξένους ομίλους, και συνέβαλαν στη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με τις μακροοικονομικές ανισορροπίες. Η οικονομική ανάπτυξη παρέμεινε σθεναρή κατά κύριο λόγο χάρη στην αύξηση των εξαγωγών και στην ισχυρή εμπιστοσύνη των επιχειρηματιών. Σε ό,τι αφορά τα οικονομικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Τουρκία, σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής, μπορεί να θεωρηθεί λειτουργούσα οικονομία της αγοράς.

Αναμένεται, επίσης, ότι θα είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης μεσοπρόθεσμα, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμόσει το συνολικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για να μειώσει τις σοβαρές διαρθρωτικές αδυναμίες της. Παρόλα αυτά, οι πληθωριστικές πιέσεις, η αύξηση του ελλείμματος των εξωτερικών συναλλαγών και η εξασθένηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας που επικράτησαν μέσα στο 2007, θα επηρεάσουν πιθανόν τη μακροοικονομική σταθερότητα. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αλλά και ο ρυθμός των ιδιωτικοποιήσεων επιβραδύνθηκαν, και η δημιουργία θέσεων εργασίας προσκρούει στη δυσκαμψία της αγοράς εργασίας. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι το ανθρώπινο δυναμικό δεν έχει γενικά προσαρμοστεί στις ανάγκες μιας ταχέως αναπτυσσόμενης οικονομίας, ειδικότερα στους τομείς που είναι προσανατολισμένοι προς τις εξαγωγές. Τέλος, σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι περιφερειακές ανισότητες συνεχίζουν

να παραμένουν υψηλές. Όσον αφορά στην ικανότητα της Τουρκίας για την ανάληψη των υποχρεώσεων της ως υποψήφιο κράτος-μέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι σημειώθηκε βελτίωση. Πιο συγκεκριμένα, σημειώθηκε πρόοδος στους περισσότερους τομείς, και ειδικότερα στα κεφάλαια που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, την επιστήμη και την έρευνα. Η εναρμόνιση προχωρά σε ορισμένους τομείς, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τα δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, η αντιμονοπωλιακή πολιτική, η ενέργεια, οι στατιστικές, οι επιχειρήσεις και η βιομηχανική πολιτική, η προστασία των καταναλωτών και της υγείας, η επιστήμη και η έρευνα. Εντούτοις, πρέπει να συνεχιστούν οι προσπάθειες εναρμόνισης, ιδίως σε Αφορά στην διαπραγμάτευση των κεφαλαίων, μεταξύ της Τουρκίας και της Ε.Ε. πάνω στην υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου.⁵⁵ Μόλις τελειώσουν οι διαπραγματεύσεις και «κλείσουν» και τα 33 κεφάλαια προς εναρμόνιση, τότε η Ε.Ε. θα προχωρήσει στην ένταξη της Τουρκίας και θα την καταστήσει πλήρες κράτος-μέλος. Τομείς όπως η ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών, οι κρατικές ενισχύσεις, η γεωργία, η αλιεία, η ασφάλεια τροφίμων, η κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική, και το περιβάλλον. Η Τουρκία δεν έχει εκπληρώσει ορισμένες υποχρεώσεις της στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ. Η διοικητική υποδομή της Τουρκίας για την εφαρμογή του κεκτημένου πρέπει να βελτιωθεί περαιτέρω. Ωστόσο, σοβαρές ελλείψεις συνεχίζουν να υφίστανται στον τομέα της ελευθερίας της έκφρασης και στα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Παράλληλα, απαιτούνται περαιτέρω βελτιώσεις, ειδικότερα στη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, στην καταπολέμηση της διαφθοράς, στην ενίσχυση των δικαιωμάτων των γυναικών, των παιδιών και των συνδικαλιστικών ενώσεων, των πολιτιστικών δικαιωμάτων, καθώς και στην εποπτεία των δυνάμεων ασφαλείας από την πολιτική εξουσία. Τέλος, η Τουρκία δεν έχει εκπληρώσει την υποχρέωσή της για πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης ούτε για ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία.

---

⁵⁵ Andrew Mango, "Turkey: The Challenge of a New Role", Heath W. Lowry, Praeger, Westport, CT, 1994

4. Η Τουρκία εντός και εκτός συνόρων

4.1. Η Κατάσταση στην Τουρκία Σήμερα

Για την Τουρκική δημοκρατία, η ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια αποτελεί ένα στόχο που έχει τις ρίζες του αρκετούς αιώνες πριν. Βέβαια ο τρόπος ολοκλήρωσης του στόχου αυτού έχει αλλάξει από το 1683 όταν οι Αψβούργοι εμπόδισαν την άλωση της Βιέννης από τα οθωμανικά στρατεύματα. Σήμερα με ειρηνικά μέσα (αλλά όχι και χωρίς απειλές αντεκδίκησης σε περίπτωση που οι Ευρωπαίοι κρατήσουν κλειστές τις πύλες τους στο τουρκικό κράτος) η Τουρκία επιδιώκει την ενσωμάτωσή της στο ευρωπαϊκό σύστημα κρατών. Γιατί όμως η Τουρκία επιθυμεί διακαώς την ένταξή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια; Από την εποχή της εξάπλωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά κυρίως μετά την κυριαρχία του Κεμάλ Ατατούρκ και την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας, η Τουρκία βρίσκεται σε μια συνεχή αναζήτηση της πολιτιστικής της ταυτότητας. Με δεδομένη την ύπαρξη των δύο αμφίροπων τάσεων (Κεμαλισμός - Ισλαμισμός) που επικρατούν αυτή την στιγμή στην χώρα, το κεμαλικό κατεστημένο (στρατός, τουρκική ελίτ) θεωρεί την ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια ως ολοκλήρωση του κεμαλικού ιδεώδους, συνέχεια της θεωρίας του Κεμάλ ότι η Ευρώπη αποτελεί την πρόοδο και την ανάπτυξη σε αντίθεση με το Ισλάμ που σημαίνει οπισθοδρόμηση.⁵⁶ Ο στρατός στην Τουρκία αποτελεί τον θεματοφύλακα του κεμαλισμού και παρεμβαίνει όποτε θεωρεί ότι η κυβέρνηση παρεκκλίνει από αυτές τις αρχές. Η ένταξη, μεταξύ άλλων, θα εισάγει νέες αξίες και ιδεώδη στο τουρκικό κράτος. Εάν σε αυτά συνυπολογίσουμε και τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη που θα έχει μια ενδεχόμενη ένταξη μπορούμε να κατανοήσουμε ότι για την Τουρκία, η ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια αποτελεί θέμα επιβίωσης. Αυτό που παραμένει άγνωστο είναι το κατά πόσο η Τουρκία είναι έτοιμη να εκπληρώσει τα κριτήρια που τις έχει θέσει η Ε.Ε. για να την δεχτεί ως πλήρες μέλος της. Ο στρατός, παρά το γεγονός ότι θεωρεί την ένταξη ως αυτοσκοπό, δεν είναι σε καμιά περίπτωση πρόθυμος να υποχωρήσει απόλυτα στις

---

⁵⁶ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004

αξιώσεις της Ένωσης. Τα κριτήρια απαιτούν την μείωση του ρόλου του πανίσχυρου Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας που παίρνει τις κρίσιμες αποφάσεις στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και εσωτερικής ασφάλειας καθώς και την λειτουργία της δημοκρατίας έτσι όπως λειτουργεί στην Ευρώπη. Σε αυτό το σημείο μάλιστα είναι που συμπίπτουν οι απόψεις των στρατιωτικών με την κυβέρνηση μετριοπαθών ισλαμιστών του Erdogan, ο οποίος θεωρεί ότι μια προσαρμογή στο δυτικό πρότυπο διακυβέρνησης θα δώσει μεγαλύτερη ευχέρεια κινήσεων στην κυβέρνησή του. Επιπλέον, εάν εφαρμοστούν τα κριτήρια περί σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών των μειονοτήτων στο τουρκικό κράτος τότε θα αναδειχθεί το μεγάλο πρόβλημα των Κούρδων (οι οποίοι υπολογίζονται γύρω στα 15 εκατ.), με υπαρκτό τον κίνδυνο πολυδιάσπασης του κράτους και κατ' επέκταση κατάρρευσης της βασικότερης αρχής του κεμαλισμού, του εθνικισμού (ομογενοποίηση του τουρκικού κράτους). Η Τουρκία με λίγα λόγια θα επιθυμούσε την ένταξη στην Ευρώπη με μια δημοκρατία σύμφωνα με τα τουρκικά δεδομένα, χωρίς να θίγεται ο σκληρός εθνικιστικός της πυρήνας και χωρίς να αλλάξει το ιδιότυπο πολιτικό της καθεστώς. Σε γενικές γραμμές, η κατάσταση που επικρατεί στη γείτονα συνοψίζεται μέσα από την δήλωση του πρώην προέδρου Ντεμιρέλ ότι «εάν εφαρμόσουμε την δημοκρατία όπως μας ζητούν οι Ευρωπαίοι τότε θα καταστραφούμε». Παρόλα αυτά, πρέπει να τονιστεί ότι κάνει εύλογες προσπάθειες να προετοιμαστεί κατάλληλα (κάνοντας βέβαια τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στους τομείς που απαιτούνται) για να ικανοποιήσει τα κριτήρια που η Ευρωπαϊκή Ένωση της έχει θέσει. Άλλωστε τα οφέλη που θα αποκομίσει από μια ενδεχόμενη ένταξη στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πολύ μεγάλα και για αυτό το λόγο μετά από πολυετείς διαπραγματεύσεις με την Ένωση άρχισε σταδιακά να γίνεται πιο διαλλακτική στις συζητήσεις περί των κριτηρίων που πρέπει να πληροί. Εξάλλου τα κριτήρια αυτά είναι και εκείνα που θα της δώσουν το πράσινο φως για την είσοδό της στην Ένωση. Παράλληλα, η πλειοψηφία των πολιτών επιθυμεί διακαώς την προσχώρηση της χώρας της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γι' αυτό το λόγο και ο πρωθυπουργός της Τουρκίας ζητεί διαρκώς διαβεβαιώσεις από τους ηγέτες της Ε.Ε. ότι η Τουρκία είναι στη σωστή τροχιά, ότι θα κριθεί επί ίσοις όροις με τις άλλες υποψήφιες χώρες κι ότι θα πάρει την ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων εκπληρώνοντας τα

«Κριτήρια της Κοπεγχάγης» και συμβάλλοντας στην επίλυση του Κυπριακού. Όχι μόνον δεν θέλει να απογοητεύσει τον τουρκικό λαό και να ματαιώσει τις προσδοκίες του για ένα ευρωπαϊκό μέλλον, αλλά χρησιμοποιεί την προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. ως πρόσχημα για να προχωρήσει σε ουσιαστικές δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, τις οποίες σε κάθε άλλη περίπτωση θα εμπόδιζε το τουρκικό κατεστημένο. Έτσι η ένταξη στην Ε.Ε. χρησιμοποιείται από την τουρκική κυβέρνηση ως τέλειο άλλοθι για τον εκδημοκρατισμό της Τουρκίας⁵⁷.

4.2 Η Τουρκία ως περιφερειακή δύναμη

Η Τουρκία παρέμενε σχετικά απομονωμένη στη Μέση ανατολή. Οι σχέσεις με τον αραβικό κόσμο παρέμειναν ψυχρές εξαιτίας των όλο και στενότερων σχέσεων με το Ισραήλ, που περιελάμβαναν και στρατιωτική συνεργασία. Όταν ήρθε στην εξουσία ο Ερμπακάν, οι διεθνείς σχέσεις αποτέλεσαν το μόνο πεδίο όπου ο ισλαμιστής πρωθυπουργός, που ήταν υποχρεωμένος να κάνει εκτεταμένες παραχωρήσεις στους στρατιωτικούς και στους συμμάχους του στην κυβέρνηση, απέδειξε ότι η κυβέρνηση του ΚΕΥ διέφερε πραγματικά από τις προηγούμενες. Έτσι, οι πρώτες διεθνείς επισκέψεις του νέου πρωθυπουργού έγιναν σε μουσουλμανικές χώρες, μεταξύ αυτών – κάτι που έκανε έξαλλους τους Αμερικανούς – το Ιράν και τη Λιβύη. Ο Ερμπακάν δεν έκανε καμία κίνηση, και δεν θα μπορούσε άλλωστε να κάνει, για να αποδυναμώσει τους δεσμούς της χώρας με το ΝΑΤΟ και την ΕΕ. Πιέστηκε, εξάλλου, από το στρατό να υπογράψει τη στρατιωτική συμφωνία με το Ισραήλ. Η εξωτερική του πολιτική ήταν, επομένως, σε μεγάλο βαθμό, συμβολική.

Αν η Τουρκία υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει προσβλητικές αρνήσεις στις σχέσεις της με τα τουρκομανικά κράτη της Κεντρικής Ασίας, είναι επίσης αλήθεια ότι η τουρκική εξωτερική πολιτική γνώρισε κάποιες πραγματικές επιτυχίες στη γύρω περιοχή – τα Βαλκάνια και την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας – μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Οι καλές σχέσεις με την

---

⁵⁷ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004

μετακομμουνιστική Βουλγαρία και την Αλβανία έλαβαν τέλος στην απομόνωση της Τουρκίας στα Βαλκάνια. Ταυτόχρονα, η ίδρυση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας της Μαύρης Θάλασσας με δέκα μέλη – κράτη το 1992 – δημιούργημα του διακεκριμένου στελέχους του υπουργείου Εξωτερικών Σουκρού Ελεκντάα, αν και με την ιδέα οικειοποιήθηκε ο πρόεδρος Οζάλ – έδωσε στην Τουρκία την πρωτοβουλία για την ανάπτυξη κοινής δράσης στη Μαύρη Θάλασσα. Είναι σημαντικό οτί η οργάνωση περιλαμβάνει μουσουλμανικά και μη μουσουλμανικά κράτη.

Μ' αυτή την έννοια, είναι πολύ σημαντικό που η κοινή γνώμη στην Τουρκία συνταράχθηκε περισσότερο από τα πάθη των βοσνίων μουσουλμάνων και των Τσετσένων από ότι των Αζέρων. Οι δεσμοί με τα πρώην Οθωμανικά εδάφη στα Βαλκάνια και στη Μαύρη Θάλασσα, αντίθετα από εκείνους με την Κεντρική Ασία, είναι πραγματικοί και βαθιοί. Από πολλές απόψεις, οι περιοχές αυτές μοιράζονται μια κοινή κληρονομιά και ως, αποτέλεσμα των πρακτικών βίαιης μετακίνησης πληθυσμών των δύο τελευταίων αιώνων, το ένα τρίτο σχεδόν του πληθυσμού της Τουρκίας διαθέτει οικογενειακές ρίζες σ' αυτές τις περιοχές. Οικονομικοί, πολιτικοί, πολιτισμικοί και ιστορικοί λόγοι, όλοι οδηγούν στο ίδιο συμπέρασμα: η ημερήσια διάταξη της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής θα συνεχίσει να καθορίζεται από την σχέση της με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ατλαντική Συμμαχία και η Τουρκία θα εξελιχθεί σε βασικό περιφερειακό παράγοντα στα Βαλκάνια και την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Η Κεντρική Ασία, αντίθετα, θα αποδειχθεί περιθωριακής σημασίας για τα συμφέροντα. Η Τουρκία ενίσχυσε το ρόλο της ως βαλκανική δύναμη με τη συμμετοχή της τόσο στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις στη Βοσνία όσο και στον πόλεμο με τη Σερβία στο Κόσσοβο.

Τελικά, αυτό που θα επικρατήσει είναι η ρεαλιστική προσέγγιση του υπουργείου Εξωτερικών και όχι το πιο ρομαντικό εθνικιστικό όραμα των εκλεγμένων πολιτικών. Διάφοροι λόγοι συνηγορούν σε αυτό. Από την άποψη της πολιτικής επιρροής, η Τουρκία δεν μπορεί να ανταγωνιστεί τη Ρωσία. Είναι αμφίβολο, εξάλλου, αν η δύση πραγματικά χρειάζεται έναν ενδιάμεσο στις συναλλαγές της με τις νέες Δημοκρατίες. Σε σύγκριση, με την Ευρώπη ελάχιστα μπορούν να προσφέρουν στην Τουρκία οι Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και, ως αγορά για το εξαγωγικό εμπόριο, η Ρωσική

Ομοσπονδία είναι σημαντικότερη για την Τουρκία από οποιαδήποτε από αυτές. Αλλά πάνω από όλα: οι σχέσεις ανάμεσα στην Τουρκία και τα τουρκομανικά κράτη, με την πιθανή εξαίρεση του Αζερμπαϊτζάν (που είναι πολύ πιο κοντά στην Τουρκία από ό, τι οι άλλες Δημοκρατίες, και από γεωγραφική και από γλωσσική άποψη), αποτελούν φαινόμενο χωρίς πραγματικές ιστορικές ρίζες. Η Κεντρική Ασία δεν έχει παίξει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής για αιώνες.

Οι σχέσεις με τον παραδοσιακό εχθρό, την Ελλάδα, βελτιώθηκαν εντυπωσιακά στα τέλη της δεκαετίας του '90.⁵⁸ Οι επαφές μεταξύ καλλιτεχνών και διανοούμενων των δύο χωρών συνεχώς αυξάνονταν για κάποιο διάστημα (ταυτόχρονα, τον Νοέμβριο του 1997, ο Γιλμάζ είχε συναντήσει τον Έλληνα πρωθυπουργό Σημίτη και, τον Απρίλιο του 1998, ο αρχηγός του Τουρκικού Γενικού Επιτελείου είχε συναντήσει τον ομόλογο του), αλλά ήταν ο σεισμός του , στις 17 Αυγούστου 1999, που πραγματικά σήμαινε την αρχή μιας νέας εποχής. Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός και εθελοντικές οργανώσεις ήταν ανάμεσα στους πρώτους που προσέφεραν βοήθεια και η γενναιοδωρία τους καλύφθηκε με εκτεταμένα ρεπορτάζ στον τουρκικό τύπο. Ακολούθησε συνεργασία στο χώρο του αθλητισμού, με την Τουρκία και την Ελλάδα να καταθέτουν κοινή υποψηφιότητα για να φιλοξενήσουν το Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου το 2008. Εξάλλου, το 2002, η Ελλάδα υποστήριξε θερμά την υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ.

4.3. Ευρωπαϊκές Επιφυλάξεις

Η ενδεχόμενη προσχώρηση της Τουρκίας στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν άφησε αδιάφορους τους λαούς της Ευρώπης. Από την υποβολή κιάλας της υποψηφιότητας για την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι επιφυλάξεις και οι αντιδράσεις ήταν πολλές. Οι περισσότερες από τις αντιδράσεις αυτές εστιάζονται στο εάν η Τουρκία θεωρείται Ευρωπαϊκή χώρα ή όχι. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η Τουρκία έχει διαφορετική κουλτούρα,

---

⁵⁸ Μούτσογλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2000

λόγω γλώσσας και θρησκείας και επομένως δεν μπορεί να θεωρείται ευρωπαϊκή.⁵⁹ Επιπλέον, το δεύτερο επιχείρημα σχετίζεται με την ιστορία της Τουρκίας, η οποία δεν συμβαδίζει με την ευρωπαϊκή. Άσχετα πάντως από τη θέληση και τις φιλοδοξίες της σημερινής τουρκικής κυβέρνησης, καθώς και της πλειονότητας του τουρκικού λαού, για ένταξη στην Ε.Ε., υπάρχουν και στην ίδια την Ευρώπη δυνάμεις που αντιδρούν σε ενδεχόμενη ένταξη της μουσουλμανικής Τουρκίας των 70 εκατομμυρίων κατοίκων σε μια δημογραφικά τελματωμένη χριστιανική Ευρώπη. Επικεφαλής αυτού του «αντιτουρκικού μετώπου» στην Ευρώπη είναι όλα τα ακροδεξιά κόμματα, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Οι Ευρωπαίοι Χριστιανοδημοκράτες λένε όχι στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. «Δεν τίθεται για μας ζήτημα ένταξης της Αγκυρας στην Ε.Ε.», δήλωσε πρόσφατα απερίφραστα ο Βαυαρός πρωθυπουργός. Βασικό επιχείρημά τους είναι πως η Τουρκία είναι κατά βάση μια φτωχή μουσουλμανική χώρα και ως τέτοια δεν ταιριάζει στην Ε.Ε., που είναι μια κοινότητα πλούσιων χριστιανικών χωρών, μια «χριστιανική λέσχη». Ουσιαστικά όμως οι Ευρωπαίοι Χριστιανοδημοκράτες, με μια τέτοια αρνητική στάση, υποστηρίζουν απλώς την ιδέα της «Ευρώπης-Οχυρού». Οι ίδιοι αρνούνται να συμβάλλουν στην οικοδόμηση ενός νέου «μεταεθνικού μοντέλου συμμετοχής» σε μια δημοκρατική ευρωπαϊκή κοινωνία βασισμένη στην πολιτιστική ποικιλομορφία και στο σεβασμό της διαφορετικότητας, όπου θα είχε θέση και μια δημοκρατική Τουρκία. Ανάμεσα στους Ευρωπαίους πολιτικούς που αντιτίθενται στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. είναι και ο Βαλερί Ζισκάρ Ντ' Εστέν, πρώην πρόεδρος της Γαλλίας και νυν πρόεδρος του συμβουλίου για το Σύνταγμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο πρώην Γάλλος πρόεδρος υποστηρίζει πως η είσοδος της Τουρκίας στην Ε.Ε. «θα κατέστρεφε την Ευρώπη». Σύμφωνα με τον Ντ' Εστέν δύο είναι οι βασικοί λόγοι που καθίσταται αδύνατη η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. Ο πρώτος λόγος είναι γεωγραφικός. Εκτός από την Κωνσταντινούπολη και την Ανατολική Θράκη, όλη υπόλοιπη Τουρκία (το 95% της χώρας) βρίσκεται στην Ασία. Ο δεύτερος λόγος είναι πως αν η Ε.Ε. αρχίζει να εξετάζει την πιθανότητα να εντάξει στους κόλπους της μια μη ευρωπαϊκή (γεωγραφικά) χώρα, τότε γιατί να σταματήσει στην Τουρκία. Γιατί

---

⁵⁹ Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

να μην εντάξει π.χ. και το Μαρόκο που, όπως και η Τουρκία, βρίσκεται στο κατώφλι της Ευρώπης; Αν όμως η Ε.Ε. απλωθεί πολύ μέσω της διεύρυνσης, τότε θα σταματήσει ή θα καθυστερήσει η προσπάθεια της ολοκλήρωσης, διότι όσο η Ε.Ε. θα διευρύνεται οριζοντίως, τόσο περισσότερο θα «αδυνατίζει» καθέτως. Όσο για τις πιέσεις που ασκούν οι ΗΠΑ για ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε., ο Ντ' Εστέν αναρωτιέται πως θα σκέφτονταν οι Αμερικανοί αν η Ευρώπη πρότεινε ότι το Μεξικό γίνεται 51η πολιτεία των Ηνωμένων Πολιτειών... Μια ακόμη επιφύλαξη αναφορικά με την ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει να κάνει με το αν τελικά η Τουρκία, η οποία έχει συνηθίσει να λειτουργεί σε διαφορετικούς ρυθμούς, θα καταφέρει τελικά να προσαρμοστεί και να ακολουθήσει τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να συνεργαστεί μαζί τους στο πολιτικοοικονομικό πεδίο και να καρπωθεί τελικά τα οφέλη από αυτήν. Επιπρόσθετα, αγκάθι στη μελλοντική προσχώρηση της Τουρκίας στην ΕΕ αποτελούσε μέχρι πρότινος και το κυπριακό ζήτημα, την επίλυση του οποίου ωστόσο, με ρύθμισή της η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε ως όρο προκειμένου να ενταχθεί η Τουρκία στην Ένωση.⁶⁰ Ο λόγος είναι απλός και αφορά στην αποφυγή ενδεχόμενης σύγκρουσης μεταξύ δυο κρατών μελών της Ένωσης και τη διασφάλιση της ειρήνης, της ευημερίας και της βελτίωσης της συνεργασίας μεταξύ αυτών. Παρά τις όποιες αντιδράσεις όμως η Τουρκία δεν έχει άλλη επιλογή από το να συνεχίσει τις προσπάθειες της για μεταρρυθμίσεις με την ελπίδα πως κάποτε θα ενταχθεί στην «λέσχη των ισχυρών», που λέγεται Ευρωπαϊκή Ένωση.

Για να συμβεί όμως αυτό θα πρέπει σε πρώτη φάση να απαλλαγεί από το εθνικιστικό Κεμαλικό κατεστημένο, που τη στοιχειώνει. Το πέρασμα της Τουρκίας σε μια μετα-εθνικιστική φάση θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο, καθώς θα σκοντάψει στον ύφαλο του «βαθύ κράτους», κυρίως του στρατιωτικού κατεστημένου, αλλά και στο ναρκοπέδιο του Κουρδικού. Έτσι, ο δρόμος της Τουρκίας προς την Ευρώπη θα είναι μια αργή, επίπονη και κοπιαστική διαδρομή, στη διάρκεια της οποίας η Τουρκία θα μεταμορφωθεί. Αν κάποτε ενταχθεί στην Ε.Ε. η Τουρκία θα είναι μια πολύ διαφορετική χώρα από αυτή που ξέρουμε μέχρι σήμερα. Θα είναι μια «άλλη» Τουρκία.

---

⁶⁰ The prospect of Turkey's EU membership as represented in the British newspapers *The Times* and *The Guardian*, 2002- 2005, *Journal of European Studies*, December 2009; vol. 39

4.4. Όφελος και Κόστος για την Τουρκία

4.4.1. Τα οφέλη της Ένταξης:

• Πολιτική Σταθερότητα και Κατοχύρωση των Θεσμών: Το πρώτο όφελος που ενδεχομένως θα έχει η Τουρκία μετά την ένταξή της, θα είναι η πολιτική σταθερότητα και η κατοχύρωση θεσμών και ελευθεριών των πολιτών. Πολλές εσωτερικές δυνάμεις και ομάδες έχουν την πεποίθηση ότι με την ένταξη θα καταφέρουν να ενισχύσουν τους δικούς τους, πολιτικούς στόχους. Επομένως, η Ένωση φαίνεται να είναι η «άγκυρα» που πολλοί θα πιαστούν για να ενδυναμώσουν τη δική τους θέση ισχύος και αυτό με τη σειρά του θα ενισχύσει τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά και τη πολυφωνία μέσα στη χώρα. Ας μην ξεχνάμε ότι τόσο οι στρατιωτικές παρεμβάσεις στην πολιτική ζωή της χώρας, όσο και η αστάθεια των ίδιων των πολιτικών θεσμών έχουν πληγώσει επανειλημμένα τις ατομικές ελευθερίες⁶¹. Η Τουρκική Πολιτεία παραδοσιακά έχει υπάρξει σκληρή όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και την ελευθερία έκφρασης. Η ένταξή της στους κόλπους της Ένωσης θα φέρει τεράστιες μεταρρυθμίσεις (ήδη έχουν ξεκινήσει να διαφαίνονται αχνά τα πρώτα δείγματα κατά τη διάρκεια της προσπάθειας εναρμόνισης) ως προς τη δομή της κοινωνίας και τις ελευθερίες που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, πέρα από τα ορθολογικά κίνητρα, έναν σημαντικό ρόλο παίζουν και τα ψυχολογικά κίνητρα, τα οποία θα επηρεάσουν όλους τους τομείς της χώρας δημιουργώντας μία κατάσταση ευφορίας, κάτι που με τη σειρά του θα επηρεάσει θετικά τη γενικότερη λειτουργία της κοινωνίας.

• Οικονομική Σταθερότητα και Ανάπτυξη: Η ένταξη στην Ε.Ε. θα συντελέσει στην σταθερότητα και ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς και στις χρηματικές μεταφορές από τα Κοινοτικά Ταμεία στη χώρα. Επομένως, η Τουρκία θα επωφεληθεί οικονομικά από την ένταξη. Παρόλο που με την Τελωνειακή Ένωση τα εμπόδια στο εμπόριο έχουν ήδη αρθεί, η ένταξη θα συντελέσει στην οικονομική σταθερότητα, κάτι που με τη σειρά του θα βοηθήσει στην

---

⁶¹ Quaisser, Wolfgang - Steve Wood. "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives", *Forost Arbeitspapier*, Nr. 25 (2004), σελ. 10-11

οικοδόμηση της εμπιστοσύνης στην Τουρκική αγορά και επομένως θα υπάρξει εισροή ξένων κεφαλαίων στη χώρα. Ακόμη και αν αγνοήσουμε όλα τα υπόλοιπα οφέλη, το όφελος και μόνο της χώρας από τις ξένες επενδύσεις θα μπορούσε να είναι ένας ικανός παράγοντας για τη χώρα ώστε να θέλει να ενταχθεί στην Ένωση⁶². Επομένως, αν και η ένταξη καθ'αυτή δεν θα φέρει πολύ μεγάλες οικονομικές αλλαγές στο ΑΕΠ της Τουρκίας, η αύξηση των ξένων επενδύσεων θα μπορούσε να επηρεάσει κατά ένα ποσοστό 10% το ΑΕΠ.

- Κοινωνικά Αποτελέσματα: Ένα άλλο μεσοπρόθεσμο κατ' αρχάς και μακροπρόθεσμο στη συνέχεια όφελος για τη χώρα θα είναι η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών και ελευθεριών, του κοινωνικού κράτους, με άλλα λόγια. Ως παραδείγματα θα μπορούσαν να αναφερθούν η απαγόρευση της παιδικής εργασίας και η επίσημη ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Μεταρρυθμίσεις θα υπάρξουν επίσης σε κοινωνικούς τομείς που είναι αδύναμοι στην Τουρκία. Τέτοιοι τομείς είναι η παιδεία και η κοινωνική ασφάλιση, ενώ σημαντική αναμένεται να είναι η αλλαγή όσον αφορά στις κρατικές παροχές και στο βιοτικό επίπεδο της ζωής των Τούρκων πολιτών.

- Περιβαλλοντική Πολιτική: Παρόλο που θα χρειαστούν μεγάλες μεταβατικές περιόδους, ένας κοινωνικός τομέας που θα επηρεαστεί θετικά είναι το περιβάλλον. Η περιβαλλοντική πολιτική της Ένωσης θα υιοθετηθεί και από την Τουρκία μακροπρόθεσμα και αυτό το γεγονός θα αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής της χώρας.

- Αγροτική Ανάπτυξη: Το 34% του εργατικού δυναμικού της Τουρκίας απασχολείται στον αγροτικό τομέα. Αυτός ο πληθυσμός θα αναβαθμιστεί μέσω της τεχνολογικής αναβάθμισης που θα χρειαστεί να γίνει σε αυτόν τον τομέα. Ταυτόχρονα, οι Τούρκοι καταναλωτές θα επωφεληθούν κατά πολύ από τις χαμηλές τιμές που θα επικρατήσουν στα Τουρκικά αγροτικά προϊόντα λόγω της απελευθέρωσης των τιμών μέσα στη κοινή αγορά.

- Διαρθρωτικά Ταμεία και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Ως μία από τις φτωχότερες υπό ένταξη χώρες, η διοίκηση στην Τουρκία έχει πολύ σοβαρά προβλήματα,

---

⁶² Quaisser, Wolfgang - Steve Wood. "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives", *Forost Arbeitpapier*, Nr. 25 (2004), σελ. 10-11

με αποτέλεσμα η χώρα να μην είναι σε θέση να αναπτυχθεί με τους ρυθμούς που επιθυμεί. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία και η Περιφερειακή Πολιτική της Ένωσης θα συνεισφέρει στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης και επομένως στην ανάπτυξη της χώρας. Οι συγκεκριμένες πολιτικές θα συντελέσουν στην ανάπτυξη των φτωχότερων περιφερειών και επομένως στη σύγκλιση στο εσωτερικό της χώρας, όπως επίσης και στη σύγκλιση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη.

- Νομισματική Σταθερότητα: Ένα άλλο όφελος που θα έχει η Τουρκία από την ένταξη θα είναι η σταθερή μείωση του πληθωρισμού της ώστε να φτάσει στα επιθυμητά όρια της Ε.Ε. Παρόλο που η ένταξη στην ΟΝΕ φαντάζει ως κάτι πολύ μακρινό και ουτοπικό για την Τουρκία, το γεγονός της μείωσης του πληθωρισμού θα φέρει μία σταθερότητα στο νόμισμά της, κάτι που με τη σειρά του θα αυξήσει την οικονομική αξιοπιστία της χώρας.

4.4.2. Το Κόστος της Ένταξης:

- Υλοποίηση του Κοινοτικού Κεκτημένου: Η υλοποίηση του κεκτημένου θα επιφέρει ένα μεγάλο κόστος στην Τουρκία.⁶³ Το κόστος πρόκειται να μεγαλώσει ακόμη περισσότερο λόγω των εντατικών απαιτήσεων για διαρθρωτική προσαρμογή (όπως υψηλότερη ανεργία, ειδικότερα στις αγροτικές περιοχές) και αποδοχή των κοινοτικών κανόνων και μέτρων, κάτι που θα συμβεί επειδή η Τουρκία είναι μία από τις φτωχότερες υποψήφιες για ένταξη χώρες και επομένως θα πρέπει να κάνει μεγαλύτερες προσπάθειες για την εναρμόνιση⁶⁴. Ένα παράδειγμα είναι ότι θα πληγούν άμεσα οι μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι προσανατολισμένες στην παραγωγή προς τοπική κατανάλωση.

- Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Μέτρα: Παρόλο που αυτά τα μέτρα μακροπρόθεσμα θα ωφελήσουν την Τουρκία, τα άμεσα αποτελέσματα τους θα αποδυναμώσουν την ανταγωνιστική της δύναμη στη διεθνή αγορά. Για παράδειγμα, οι ρυθμίσεις που θα γίνουν όσον αφορά τις συνθήκες απασχόλησης, θα εντείνουν ακόμη περισσότερο την απώλεια του συγκριτικού

---

⁶³ The prospect of Turkey's EU membership as represented in the British newspapers *The Times* and *The Guardian*, 2002- 2005, *Journal of European Studies*, December 2009; vol. 39

⁶⁴ Tupy, Marian L. "EU Enlargement. Costs, Benefits and Strategies for Central and Eastern European Countries", *Policy Analysis*, No. 489 (2003)

πλεονεκτήματος της Τουρκίας όσον αφορά τις χαμηλές εργατικές αμοιβές που είχε έως τώρα. Εάν ληφθεί δε υπ' όψη το γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό πρότυπο του κοινωνικού κράτους βρίσκεται σε κρίση, φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Τουρκία δεν μπορεί να περιμένει πολύ μεγάλη βοήθεια σε αυτούς τους τομείς.

- **Αγροτική Πολιτική:** Ο αγροτικός πληθυσμός, παρόλο που θα λάβει πόρους στο πλαίσιο της ΚΑΠ (αν και υπάρχει το ενδεχόμενο της μόνιμης απόκλισης), για αρκετά χρόνια θα αποδυναμωθεί, θα μειωθεί το βιοτικό του επίπεδο, λόγω ανοίγματος των αγορών και μείωση των τιμών των αγροτικών προϊόντων και τέλος πολλοί αγρότες θα χάσουν τις εργασίες τους.

- **Περιφερειακή Πολιτική:** Στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής της Ένωσης, η Τουρκία θα πρέπει να αναβαθμίσει τη διοίκηση των περιφερειών της, ώστε να συγκλίνουν οι διάφορες περιφέρειες εντός της χώρας, όπως επίσης και να συγκλίνει ολόκληρη η χώρα με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη. Η εναρμόνιση αυτή όμως θα επιφέρει πολύ μεγάλο κόστος στη χώρα, διότι αρκετές από τις περιφέρειές της έχουν τεράστια διαφορά επιπέδου σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες.

- **Μετανάστευση:** Η Τουρκία όντας μια χώρα φτωχή και με μεγάλο πληθυσμό αντιμετωπίζει ένα μεγάλο εμπόδιο όσον αφορά τη μία από τις τέσσερις βασικές ελευθερίες που διέπουν τις αρχές της Ε.Ε. Η αρχή αυτή είναι η ελευθερία διακίνησης των προσώπων εντός της Κοινότητας και ήδη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, το οποίο πραγματοποιήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2004 κατέστη σαφές ότι η ελεύθερη διακίνηση, μετανάστευση και εργασία των Τούρκων πολιτών στις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης δεν θα επιτρέπεται.

4.5. Όφελος και Κόστος για την Ευρωπαϊκή Ένωση

4.5.1. Το Όφελος της Ένταξης

- Η ένταξη της Τουρκίας στην Ένωση θα οδηγήσει σε μια εκτεταμένη εξάπλωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης. Οι γείτονες της Τουρκίας θα γίνουν άμεσοι γείτονες της Ένωσης⁶⁵.
- Η Τουρκία μπορεί να παίξει αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των ισορροπιών μεταξύ Δύσης και Πολιτικού Ισλάμ.
- Η Τουρκία συμφέρει την Ένωση λόγω του νέου πληθυσμού της, στην εξίσωση Ευρώπης – Ασίας και συγκεκριμένα εντασσόμενη στην Ένωση μπορεί να συνεισφέρει στην Ευρώπη όσον αφορά τον ανταγωνισμό της με τις ΗΠΑ για την εξασφάλιση συμμαχιών με τις Ασιατικές χώρες.
- Η Τουρκία έχει τον ρόλο ενός γεωγραφικού κομβικού σημείου για την περιφερειακή συνεργασία.
- Η Τουρκία είναι ένα ασφαλές κομβικό σημείο για τη μεταφορά ενέργειας, δηλαδή του πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας, τη Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής.
- Η Τουρκία είναι στην σωστή τοποθεσία για να εξυπηρετεί την Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας, τη στρατιωτική υποστήριξη και την αξιοπιστία της παρουσίας της Ε.Ε. στην περιοχή.
- Η Τουρκία έχει πολύτιμο ανθρώπινο κεφάλαιο που μπορεί να συμπληρώσει εκείνο της Ε.Ε. για προγράμματα συνεργασίας που εξαπλώνονται από επιχειρηματική τεχνογνωσία έως και γλωσσικές ικανότητες.
- Η Τουρκική περίπτωση αποδεικνύει πως η δημοκρατία, η κοσμικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι οικουμενικές αξίες παρά αξίες που ανήκουν σε συγκεκριμένους πολιτισμούς και θρησκείες.
- Η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. θα αποδείξει ότι η Ευρώπη είναι ένα περιεκτικό σύνολο με πολυπολιτισμικές αξίες και ανοιχτή σε διαφορετικές θρησκείες.

---

⁶⁵ Quaisser, Wolfgang - Steve Wood. "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives"

- Η μεταλλαγή της Τουρκικής πολιτικής ασφαλείας και εξωτερικής πολιτικής φανερώνει ότι υπάρχει λιγότερη εξάρτηση από τη στρατιωτική ισχύ και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στη διπλωματία και στα πολιτικά όργανα.
- Η ένταξη της Τουρκίας θα επιβεβαιώσει τη συνεισφορά της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην επίλυση διαφορών, μέσω της συμφιλίωσης του Τουρκικού κράτους με τον Κουρδικό του πληθυσμό, της προσέγγισης της με την Ελλάδα και του δημιουργικού της ρόλου στη Κύπρο.

4.5.2. Το Κόστος της Ένταξης

- Παρόλο που η ιδέα της μετανάστευσης από την Τουρκία προς την Ε.Ε. φαίνεται να ενοχλεί τους Ευρωπαίους πολίτες, η εμπειρία από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη δείχνει πως αυτό το ρεύμα δεν κρατάει για πολύ. Επομένως, όσο κι αν φαίνεται ως απειλή δεν μοιάζει να είναι και πραγματική.
- Με τα σημερινά δεδομένα, η Τουρκία θα ήταν μια χώρα που θα χρειαζόταν να χρηματοδοτηθεί σε μεγάλο βαθμό⁶⁶ από τα ταμεία στο πλαίσιο της Περιφερειακής Πολιτικής. Όμως πολλά θα αλλάξουν έως το 2015, οπότε και η χρηματοδότησή της θα εξαρτηθεί τόσο από τη δική της ανάπτυξη όσο και από την ανάπτυξη της Ένωσης.
- Παρόμοιες ανησυχίες ισχύουν και για την Κοινή Αγροτική Πολιτική. Εν όψει και της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ, η Ε.Ε. θα πρέπει να χειριστεί με λεπτό τρόπο το θέμα της Τουρκίας.

4.6. Η Βιωσιμότητα της Ε.Ε και η ικανότητα απορρόφησης νέων μελών

Από την ικανότητα απορρόφησης της ΕΕ θα εξαρτηθεί εάν θα είναι σε θέση να υποδεχθεί νέα κράτη μέλη χωρίς να παύσει να λειτουργεί αποτελεσματικά. Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί έννοια λειτουργική, όχι γεωγραφική.

Η επιτροπή την όρισε τον Νοέμβριο του 2005 ως εξής: « για το ρυθμό της διεύρυνσης πρέπει να ληφθεί υπόψη η ικανότητα απορρόφησης της ΕΕ. ο

---

⁶⁶ Emerson, Michael. "Turkey as a Bridgehead and Spearhead: Integrating EU and Turkish Foreign Policy", σελ. 9-10

σκοπός της διεύρυνσης συνίσταται στην από κοινού υλοποίηση ενός οράματος που βασίζεται σε κοινές αρχές, πολιτικές και θεσμούς. Η ένωση πρέπει να εξασφαλίσει ότι μπορεί να διατηρήσει την ικανότητα δράσης και λήψης των αποφάσεων με την δέουσα ισορροπία στο πλαίσιο των οργάνων της, με την τήρηση των δημοσιονομικών ορίων και με την εφαρμογή κοινών πολιτικών που λειτουργούν ικανοποιητικά και επιτυγχάνουν τους στόχους τους»⁶⁷

Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί ένα από τα κριτήρια που τέθηκαν στην Κοπεγχάγη το 1993 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο δήλωσε ότι η «ικανότητα της ένωσης να απορροφήσει νέα μέλη χωρίς να επιβραδυνθεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αποτελεί σημαντικό θέμα για το γενικό συμφέρον τόσο της ένωσης όσο και των υποψηφίων χωρών».⁶⁸

Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί βεβαία σημαντικό στοιχείο, όμως δεν μπορούμε να εναποθέτουμε στην επόμενη διεύρυνση τις ελπίδες μας για βελτίωση της ικανότητας λειτουργίας της ΕΕ - προς όφελος της σημερινής Ευρώπης. Πρέπει να βελτιώσουμε την ικανότητα λειτουργίας της ΕΕ τώρα, προκειμένου να δοθεί ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην κοινωνική ευημερία, έτσι ώστε να υπηρετήσουμε καλύτερα τους πολίτες.

4.7. Τελικά Συμπεράσματα

Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι οι περιφερειακές οικονομικές ανισότητες είναι μια κατάσταση που σχεδόν τείνει να γίνει φυσική. Στην ιστορική πορεία της ανθρωπότητας, οι ανισότητες ήταν και εξακολουθούν να είναι παρούσες. Άλλοτε βέβαια βρίσκονταν σε κατάσταση ελέγχου και άλλοτε απειλούσαν την οικονομική και κοινωνική συνοχή. Αυτές οι ανισότητες είναι δύσκολο να εξαλειφθούν, δεδομένου ότι στην οικονομία υπάρχουν απόλυτοι νόμοι που αναπαράγουν τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Από τη σύντομη επισκόπηση των κυριότερων θεωρητικών προσεγγίσεων στην περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη, γίνεται φανερό ότι υπάρχει ένα πλατύ

⁶⁷ Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003

⁶⁸ Κουσκουβέλης Ηλίας, «Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

φάσμα από προσεγγίσεις (θεωρίες, υποδείγματα κ.λπ.), η διερεύνηση των οποίων ποικίλλει σε πολυπλοκότητα, πληρότητα, εφαρμοστικότητα και στόχους. Επιπλέον, οι θεωρίες Περιφερειακής Οικονομικής Ανάπτυξης που αναπτύξαμε, μας βοήθησαν αρκετά για να κατανοήσουμε τις ανισότητες που υπάρχουν μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και τις οποίες πρέπει να υπερβούν, ώστε να ενταχθούν τελικά στην Ε.Ε. και να ακολουθήσουν μια κοινή Περιφερειακή Πολιτική Ανάπτυξης. Έπειτα από την ανάλυση που επιδιώξαμε αναφορικά με το τι συμβαίνει μέσα στους κόλπους της Ε.Ε., διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η Ε.Ε. και οι πολιτικές της λειτουργούν συναινετικά και όχι φυγόκεντρα προς τη δημιουργία ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού χώρου, ο οποίος θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τη λειτουργία του κράτους δικαίου και της οικονομίας της αγοράς. Ο βαθμός βέβαια στον οποίο αυτή η προσπάθεια θα γίνει πραγματικότητα είναι ένα ακόμη ερώτημα, αφού την ίδια στιγμή που το περιεχόμενο των συγκεκριμένων πολιτικών γίνεται αποδεκτό και υπάρχουν τα μέσα να το υλοποιήσουν, την ίδια στιγμή οι δυσκολίες, οι περιφερειακές ανισότητες, οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές εντείνονται, καθώς επίσης και οι περιφερειακές συγκρούσεις.⁶⁹ Μένει, λοιπόν, να δούμε στο μέλλον το βαθμό επιτυχίας του εγχειρήματος. Για τον παραπάνω λόγο, η διεύρυνση ήταν και είναι στο επίκεντρο της ανάπτυξης της Ε.Ε. Είναι στην ίδια τη φύση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης να υπερβεί τη διαίρεση της Ευρώπης και να συμβάλλει στην ειρηνική ενοποίηση της ευρωπαϊκής ηπείρου. Η Ε.Ε. αντιμετωπίζει με σοβαρότητα τα ζητήματα που συνδέονται με το ρυθμό διεύρυνσης. Για να αποφευχθούν οι υπερβολές στην ανάληψη δεσμεύσεων, η Ε.Ε. τηρεί τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει έναντι των χωρών που συμμετέχουν ήδη στη διαδικασία, αλλά είναι επιφυλακτική σε ό, τι αφορά την ανάληψη νέων δεσμεύσεων. Επίσης, εφαρμόζονται αυστηρές προϋποθέσεις σε όλες τις υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες. Οποιαδήποτε πρόοδος στην ενταξιακή διαδικασία εξαρτάται από την πρόοδο κάθε χώρας στην επίτευξη πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Δεδομένου ότι η ενταξιακή διαδικασία απαιτεί μακροχρόνια προσπάθεια, είναι απαραίτητο να παρέχονται κίνητρα στις υποψήφιες χώρες ώστε να συνεχίζουν τις μεταρρυθμίσεις. Η Ε.Ε. πρέπει ακόμη να αυξήσει τη διαφάνεια της εν λόγω

---

⁶⁹ Walker Martin, "Europe: superstate or superpower"? , World Policy Journal, 2000/2001

διαδικασίας. Γενικά, η διεύρυνση αποτελεί ένα από τα πιο αποτελεσματικά εργαλεία της Ε.Ε. Πρόκειται για μια διαδικασία που συμβάλλει στην πολύπλευρη προσαρμογή των χωρών, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξή τους σε ένα ευρωπαϊκό πρότυπο (EU Model).⁷⁰ Δημιουργείται, έτσι, ένας συνεχώς διευρυμένος χώρος ειρήνης, σταθερότητας, ευημερίας, δημοκρατίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κράτος δικαίου. Μια τέτοια χώρα που επιδιώκει να γίνει μέλος της Ε.Ε. είναι και η Τουρκία⁷¹, με την οποία ασχοληθήκαμε στην παρούσα εργασία. Η πρόοδος που έχει σημειώσει η Τουρκία, κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων για να εκπληρώσει τα κριτήρια που έχουν τεθεί στην Κοπεγχάγη το 1993, δείχνει την αποφασιστικότητά της να ενταχθεί στην Ένωση. Το γεγονός ότι η Τουρκία έχει λάβει την ημερομηνία έναρξης διαπραγματεύσεων ανοίγει τον δρόμο σε μια σειρά ακόμη πιο αποφασιστικών μέτρων για τον πλήρη εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό της χώρας. Ωστόσο, η έναρξη των διαπραγματεύσεων σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει και την ένταξή της. Όπως ήδη γνωρίζουμε, στο παρελθόν της Κοινότητας έχουν διακοπεί δύο φορές οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις (1963: Η Γαλλία άσκησε βέτο στην ένταξη της Βρετανίας, 1984: Η Ελλάδα άσκησε βέτο στην ένταξη Πορτογαλίας – Ισπανίας), επομένως το ίδιο μπορεί να συμβεί και στην περίπτωση της Τουρκίας. Εάν υποθέσουμε, όμως, ότι οι διαπραγματεύσεις εξελιχθούν ομαλά και καταλήξουν στην Πράξη Προσχώρησης, αυτό δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν από 12 με 15 χρόνια τουλάχιστον. Εφόσον αποφασιστεί η ένταξη, θα πρέπει να γίνουν και δημοψηφίσματα στα κράτη-μέλη της Ένωσης. Έχοντας, όμως, υπόψη μας την αρνητική στάση των Ευρωπαίων πολιτών στις περισσότερες χώρες, δεν είναι δύσκολο να προβλέψουμε πως με τα σημερινά δεδομένα η ένταξη της Τουρκίας είναι ανέφικτη. Δε μένει, λοιπόν, παρά να παρακολουθήσουμε τις εξελίξεις που θα διαδραματιστούν στα επόμενα έτη.

---

⁷⁰ Wallace William, "Europe, the Necessary Partner", Foreign Affairs, May/ June 2001

⁷¹ Θερμός Ηλίας, «Η Τουρκία στο σταυροδρόμι της ιστορίας της», Κέντρο Διεθνούς Πολιτικής Θεσσαλονίκης

5. Βιβλιογραφία

1. Βοσκόπουλος Γιώργος, «Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί», εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα 2009.
2. Βοσκόπουλος Γιώργος, «Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Από τον 20ό στον 21^ο Αιώνα», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005.
3. Βοσκόπουλος Γιώργος, «Η Οικοδόμηση της Ευρώπης, ειρήνη, συμφιλίωση, συνεργασία, ολοκλήρωση», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.
4. Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21ου αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004.
5. Δασκάλου Γ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Ιστορία- Συνθήκες- Θεσμοί- Διευρύνσεις- Βασικές Πολιτικές», εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα 1996.
6. Ζέπος Δ. «Το Μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2003.
7. Θερμός Ηλίας, «Η Τουρκία στο σταυροδρόμι της ιστορίας της», Κέντρο Διεθνούς Πολιτικής Θεσσαλονίκης.
8. Ήφαιστος Παναγιώτης, «Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1999.
9. Ιωακειμίδης Παναγιώτης Κ, «Θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση;», εκδόσεις Παπαζήση, σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα 2007.
10. Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Η Συνθήκη της Νίκαιας και το Μέλλον της Ευρώπης», ΕΚΕΜ, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 2001.
11. Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003.
12. Κανελλόπουλος Παναγιώτης, « Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 2003.
13. Καραφωτάκης Ευάγγελος, «Η Σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002.

14. Κουσκουβέλης Ηλίας, «Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
15. Λίτσας Σπύρος, «Πόλεμος και Ορθολογισμός: Θεωρητικές Προεκτάσεις και Στρατηγικές εφαρμογές», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010.
16. Μαλκίδης Θεοφάνης, «Ευρωπαϊκή Ένωση και Παρευξείνιος Χώρος», εκδόσεις Γόρδιος, Αθήνα 2004.
17. Μαραβέγιας Ναπολέων – Τσινισιζέλης Μιχάλης, « Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές, 50 χρόνια», εκδόσεις θεμέλιο, 2007.
18. Μούτσογλου Βασίλης, «Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2000.
19. Πανάγου Β.- Τσουντα Κ., «Παγκοσμιοποίηση, Ολοκλήρωση και Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία», εκδόσεις Εμμανουηλίδη, 2006.
20. Παπαδημητρίου Γ, Καριφιάδης Γ, Παπανικολάου Κ., «Η Συνέλευση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.
21. Σέρμπος Σωτήρης, «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση, ο ρόλος της εσωτερικής πολιτικής και του διεθνούς παράγοντα στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2008.
22. Στάμκος Γεώργιος, «Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση: ένας έρωτας χωρίς ανταπόκριση».
23. Τσαρδανίδης Χ., «Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ελλάδα», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1992.
24. Χρυσοχόου Δημήτρης Ν., «Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2003.
25. «Διεύρυνση της ΕΕ, 20 μύθοι και αλήθειες για την διεύρυνση», Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2006.
26. «Criteria of Copenhagen, European Commission, Directorate General for Enlargement», 2007, European Communities 2007.
27. www.europa.eu.int

28. Barry Rubin, "[Turkey and the European Union: Domestic Politics, Economic Integration, and International Dynamics](#) ", Frank Cass, London, 2003.
29. Bernard Hoekman, "Turkey: Economic Reform and Accession to the European Union ", World Bank, Washington DC, 2005.
30. Andrew Mango, "Turkey: The Challenge of a New Role ", Heath W. Lowry, Praeger, Westport, CT, 1994.
31. Ahmet Davutoğlu, "Civilizational Transformation and the Muslim World." K.L., Quill, 1994.
32. The prospect of Turkey's EU membership as represented in the British newspapers *The Times* and *The Guardian*, 2002- 2005, Journal of European Studies, December 2009; vol. 39.
33. "Turkey's Economic Integration with the EU: An Evaluation of Current status and future prognosis", Journal of International Business Research, 2009 by Choudhury, Askar H, Naidu GN.
34. Christopher Preston, "Enlargement and integration in European Union", Routledge, London, 1997.
35. Fuller G.E, "The growing role of Turkey in the world, Turkey's new geopolitics – From the Balkans to Western China", Boulder Co. West-view Press, 1993.
36. Erik J. Zurcher, «Σύγχρονη Ιστορία της Τουρκίας», εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003.
37. «European Union Politics», edited by Michelle Cini, Oxford University Press, 2004.
38. Voskopoulos George, "The West and the Balkans, A Geo-Cultural Approach of International Relations", Perspectives, Institute of International Relations, Prague, 2001-02.
39. Wallace William, "Europe, the Necessary Partner", Foreign Affairs, May/ June 2001.
40. Walker Martin, "Europe: superstate or superpower"? , World Policy Journal, 2000/2001.
41. Neil Nugent «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Σαββάλας, 2003.

42. Emerson, Michael. "Turkey as a Bridgehead and Spearhead: Integrating EU and Turkish Foreign Policy".
43. Quaisser, Wolfgang - Steve Wood. "EU Member Turkey? Preconditions, Consequences and Integration Alternatives", *Forost Arbeitpapier*, Nr. 25 (2004).
44. www.eliamep.gr Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, (ΕΛΙΑΜΕΠ).